

RADIO GAGA

UN STORIA RUBIANO

E storia Radio Gaga a ser
traduci pa Joyce L. Pereira.
Pereira ta docente di Idioma y
Literatura Hulandes y di
Papiamento. E posicion di
Papiamento den enseñansa y
comunidad tin su atencion
special. E ta pensionado, pero e ta
keto bay activo como miembro di
Fundacion Lanta Papiamento pa
realisa proyecto relaciona cu
Papiamento.

Arte di e portada tabata na
encargo di Kim Violenes.
Violenes ta un artista
Hulandes-Arubiano cu a biba na
Aruba. Den su trabou,
incluyendo e serie poderoso I
AM, e ta explora e temanan di
identidad, emocion y conexcion. E
ta comparti su arte expresivo pa
medio di ViolenesArt.

RADIO GAGA

UN STORIA RUBIANO

Julien Ignacio
di Goudjakhals – Songs of Freedom

Traduccion Radio Gaga na Papiamento – J. L. Pereira

Colofon

E publicacion gratuito Radio Gaga y e programa educativo rond di dje, Radio Gaga na Aruba, ta un produccion di Fundacion Dakota den colaboracion cu Olga J. Buckley, Joyce L. Pereira, Biblioteca Nacional Aruba, Fundacion Rancho, y Colegio Arubano.

E produccion aki a bira posibel danki na contribucion di Nederlandse Letterenfonds (bou di e areglo Literatuur Cariben) y Cultuurfonds Caribisch Gebied.

E diseño y impresion tabata na encargo di Joost Horward di Adctra Grafic Design y Drukcase.

Number di ISBN 978-94-93289-95-6 prome edicion 750 ehemplar.

© 2026, Julien Ignacio (cu permiso di Uitgeverij Van Oorschot).

Contenido

Prologo	7
Radio Gaga Un storia Rubiano	9
Epilogo	61
Radio Gaga texto original Hulandes	65
Gradicimento	119

Prologo

Pa casualidad mi a descubri e buki *Goudjakhals* cu ta inclui e storia “Radio Gaga” via un aplicacion pa buki audio Hulandes. Segun e informacion di e aplicacion aki e autor Julien Ignacio ta di descendencia Arubiano, loke a hala mi atencion, pasobra mi no tabata conoce e autor aki, mientras cu mi ta un amante di literatura specialmente local. E storianan den e buki a capta mi curiosidad y interes, pasobra nan ta trata diferente situacion di inmigrante.

Y pa mi sorpresa un di e storianan den *Goudjakhals* ta tuma luga na Aruba y ta relaciona cu diferente tipo di inmigracion mundial. “Radio Gaga” ta relata e bida di Ma Mercedes di un forma bunita, realistico y impactante. Ma Mercedes ta un inmigrante cu ta traha na cas di un otro inmigrante. Esaki ta pone e lector contrasta e diferente gruponan di inmigrante cu ta bandona nan pais, sea pa motibo di pobresa of guerra. Ta asina cu cada inmigrante tin su motibo pa efectua un acto asina drastico di bay biba na un pais cu no ta di dje, den un cultura ahenos cu custumbrenan diferente. Esaki ta loke den cada storia den *Goudjakhals* bo ta keda mira, den diferente circunstancia y na diferente localidad.

“Radio Gaga” ta tuma luga durante e periodo di eleccion net prome cu Aruba lo haya su Status Aparte na 1986. Den e ambiente aki Ma Mercedes ta preparando yen di emocion y nervio pa e bishita di e politico carismatico Betico Croes.

E emocion y admiracion di Ma Mercedes mi ta reconoce den e storianan di mi famia ora nan ta recorda Betico Croes, un emocion cu ta yega na stimacion y casi adoracion pa e lider aki. E storia ta yen di elemento local, manera e rol di hende muhe, e adoracion patriotico, redashi y cudishi, pero tambe e orguyo di ta pertenece na un sociedad, loke ta pone mi sinti

mescos cu ta ami mes ta para den e rumshop na Awatero, wardando riba e yegada di Betico. E storia aki ta pone mi bay bek den tempo, un tempo asina historico di nos isla, den cua mi por sinti e carisma, popularidad y sacrificio di Betico, como simbolo di nos libertad.

E storia di Ma Mercedes tambe ta e storia di e lucha di nos antepasadonan pa pusha bay dilanti riba nos isla chikito, cu tur su limitacion- y desafionan, pero semper cu un amor grandi pa nos tera. Di tal manera Ma Mercedes ta representa simbolicamente cada un di nos riba e isla aki. Cu e storia aki Julien Ignacio ta conta e storia di tur Arubiano, cu maske con chikito nos isla ta of maske con leu bo ta biba di dje, e ta keda bo centro, e unico punto di referencia pa bo alma y curason.

Cu hopi gradicimento mi tin e honor di presenta un joya literario cu ta un enrikecimento pa literatura Arubiano, Caribense y Hulandes, como tambe pa literatura di inmigrante, awo den e idioma di nos curason, esta Papiamento.

Shamila Croes

Julien Ignacio

RADIO GAGA

UN STORIA RUBIANO

1

E porta door di cua el a drencia cerca dje a habri den anochi. Tin biaha e por a scapa di su mannan blanco palido, no tur ora si. Tin biaha e tabata move pocopoco, otro biaha lihe. Tin biaha e tabata papia cu un bos manera un fluitmento skerpi. Manera e biento di passaat cu tabata supla den e cuebanan den lama na Watamula. Pero semper e macamba tabata kier un cos so: habraca e leli den su alma.

Ma Mercedes a spanta spierta. Con largo e soño a dura e biaha aki? Den su cabes tempo tabata funciona diferente. Cantidad di biaha a bira cla y despues scur atrobe. Of esey tabata consecuencia di e coriente cu ta bay henter ora den su bario? Tur ora e tabata drumi cu luz cendi. Pero e lampi banda di su cama no tabata cendi mas. E airco na muraya, cu normalmente tabata borota, tabata keto. Tabata calor y scur den su camber. Su yapon ros, papa muha di sodo di anochi, tabata pega na su curpa.

Bou di su cusinchi tabatin un radio portatil chikito. Den e medio scuridad el a drey na e conopi pa cambia emisora. For di tur e zonido y kraakmento den su oreas tabata sali bos cu tabata papia tocante cos cu tabata pasa den mundo. Dj cu tabata anuncia peticion musical. Bos di hende muhe cu tabata resa rosario. Un discurso candente di Betico. Bos devoto, ferviente, amabel cu tabata trankilisè.

Ma Mercedes a baha e volumen di e radio pa e so por tendè. El a hala e laken un banda. Bou di kehamento el a zwaai su pianan, maltrata cu spatader, for di rand di su cama. Prome cu el a hinca rudia cu dificultad dilanti di e altar di cas banda di su cama, el a pone un cusinchi bou di e rudianan stijf. Riba e mesita banda di e imagen di plastic di Madonna Preto di Guadaloupe el a cende un bela di novena. Cu un iluminacion misterioso e potret di bruid di

su mayornan defunto y un potret di paspoort di su casa den leishi tabata pronk rond di e icono di Maria.

Riba e altar, na un clabo na muraya, tabatin un pulsera di bautismo colga. ‘Eliana 1942-1943’ tabatin graba riba e plachi di number di koper.

Como ofrenda pa e defuntonan Ma Mercedes a basha un tiki rom di yerba den un scoter. Pa libra e camber di mal spirito el a strooi un man yen di sali blanco den un tapara y a cend’e cu un suafel. Den e zonido cu e kimamento di e blachinan tabata haci e tabata tende e mortonan combersa cu otro, manera e clientenan hacido di redo tabata haci den su rumshop.

‘Sosega trankil den shelo, dushi’, el a bisa e imagen congela di su casa. ‘No preocupa pa nos. Mi ta bon. Nos yiunan tambe. Izaline a haya promocion na Aruba Bank. Rudy a bira tata pa di cuater biaha. Y Urleson ta namora un mucha muhe Hulandes. El a skirbi mi un carta.’

Den e temblamento di luz Mercedes ta haci un cruz pa adora e Madonna Preto, patrona di hende muhe, e pobernan y esnan oprimi. Cu su mannan hunto, cu dolor di reumatismo, e tabata roga La Birgen pa proteha su yiu mas chikito, cu tabata biba shete mil kilometer leu di dje, contra e obranan di Maldad.

‘Dushi Mama den shelo’, el a murmura den su camber medio scur. ‘Bo ta e Protectora di cas, pueblo y ciudad. Reina di caya y crusada. Creado di e tehido di caminda di bida. Proteha mi yiu awe tambe cu tur Bo Bondad.’

Seis aña pasa Urleson a bay Hulanda cu un beca. Ma Mercedes a roga su yiu pa no bay. Ma Mercedes tabata tembla so, ora el a pensa con solitario Urleson lo sinti su mes entre tur e hendenan straño ey. Soledad p’e nifica: ora un hende ta biba su so. Sin ningun famia band’i dje. Como cu Ma Mercedes tabatin miedo di bula, tabata imposibel pa e bishita Urleson den su apartamento di estudiante na

Amsterdam. Pa laba y strica su pañanan. Pa hasa pastechi di carni cu tanto e tabata gusta.

Y kico lo pasa si su nietonan lanta na Hulanda? Nan lo no por papia su idioma y e lo no por compronde nan.

Pero si su yiu mas chikito a hinca algo den su cabes, nada no por a strobè. Na Colegio Arubano semper e tabata haya e cifranan mas halto di su klas. Su deseo ferviente tabata pa bay studia na Europa. El a priminti su mama cu despues di cuater aña e lo regresa cu un diploma di 'hotelvakschool', e scol di hospitalidad. E lo bira manager di facilidad na Paradiso Beach Resort, e miho hotel di cuater strea di e isla. Esey tabata su soño. Cu su inteligencia e mester por logra.

Pues, el a lag'e bay, cu dolor na su curason. A lo largo e mester a dun'e rason. Si bo kier logra algo, bo mester ta den mundo occidental. Tur hende den Awatero tabata sa esey. Na Aruba e posibilidadnan pa studia tabata limita y trabou tabata scars. E rumshop cu e tabatin na cas - cu tabata famoso pa e rom di pita cu e mes tabata traha y bende pa cinco dollar pa boter y un lora riba un reki cu tabata papia un Papiamento kibra - tabata fungi como centro di encuentro pa esnan sin trabou cu tabata bin hunga domino eynan y pa e trahadonan di contratistan mal paga di LAGO cu tabata keda eybanda mes.

Sinembargo, Urleson tabata asina hoben ainda, net diesocho aña, ora el a subi avion. Ken lo bay cuid'e na otro banda di mundo? Su yiu homber keto, timido y reserva. Asina e tabata como mucha caba. For di e momento cu Chede a ten'e pa prome biaha den su brasa den e departamento di cuido postnatal na Hospital Oduber, el a mira esey den su cara. Cu Dios a dun'e un yiu masha special, vulnerabel y scogi.

Su rumannan mas grandi cu ne tabata hunga cac'i tik cu hopi desordo den e mangelnan canto di lama, net tras di nan cas. Nan tabata subi riba Chede su scochi y fresco asina nan tabata pidi un ijscream sin warda nan turno. Pero Urleson tabata prefera sinta su

so den sombra di e kibrahacha. Merdianan largo e tabata diverti cu e lagadishinan cu tabata core subi e troncon dobla. Keto keto y manera fascina e tabata scucha e cantamento di e trupial den e takinan sin foyo, tur cubri cu flor geel.

Urleson su actitud cera tabata preocupè hopi. Cla cla e tabata corda e mainta cu el a batisa den Iglesia Arco Iris. Dilanti di altar e pastor a basha awa bendita riba su cabes chikito. Urleson no a haci ningun zonido, un mal señal. Ora e rumannan mas grandi cu ne a ricibi e prome sacramento, nan a cuminsa grita masha duro mes, como muestra di nan sensibilidad pa e obranan di Spirito Santo.

Despues a tene e fiesta di bautismo na cas di Cheryll Rincon, un actoprime di su casa Lionel. Cheryll tabata casa cu un Mericano rico y tabatin un cas grandi na Sero Colorado. Den cura patras, cubri cu yerba y palma, tabatin ocho mesa largo, drecha cu paña di mesa di lino, poni den forma di dos cruz. Baby Urleson, bisti den un shimis di bautismo di catuna blanco, dorna cu canchi, tabata sinta banda di dje den un stoel di mucha tur dorna. Decenas di invitado tabata para den rij pa felicita mama y yiu. Trankil asina Mercedes su yiuchi tabata absorba e miradanan di admiracion di e invitadonan cu unanimamente tabata comenta con excepcionalmente bunita e colo di ebano di su cara tabata. Tabata manera cu su wowonan maron manera candey por a sondia e mundo rond di dje den un kinipi di wowo.

Mas atardi Mercedes a core cu e bishitanan cu abiertamente tabata fiha nan bista riba su yiu recién naci, sin sa cu den nan mirada tabatin un poder maligno. E por bira malo, perde su sinti of haya algo pio ainda. Pasobra e mes a mira kico poder di oyada por haci. E Señora bisina di patras di cas, un clarividente cu por a papia cu parha y pisca miho cu San Francisco, a duna e prikichi enano cu tabata para riba su trankera un mal wowo asina largo, cu e paharito berde a kita cay, stijf stijf, morto morto.

‘Scucha’, el a bisa Lionel cuchi cuchi, ‘nos mester tene cuidou cu oyada.’

Lionel a hisa su schouder. El a siña den tur e añanan cu nan tabata hunto cu e mester acepta su supersticionnan. Lucha cu un muhe cu tabata kere cu un sapato boca abou tira con cu ta den caminda tabata mescos cu provoca morto intencionalmente? Cu a tahe pa no para den porta band'i shet'or, pasobra spirito di e mortonan por drenta cas e ora ey? E n' por lag'i sa miho?

For di e dia ey el a hunta Urleson su pecho y chanchan tur dia cu blous, como tratamiento contra oyada. Tur aña Bierna Santo su dos yiu hombernan Richi y Rudy mester gara un yuwana cu tabata tuma solo riba e dak di zim di su cas. Su yiu mas chikito mester a bisti na su garganta e cacumbeinnan cu nan a kita, cu e djentenan mara na otro manera un cordon. El a prohibie terminantemente di kita e amulet. Ni anochi ora e bay drumi cu hamber, pasobra apenas e por a pone cuminda riba mesa for di e dia cu su casa a pasa pa otro bida.

Via e screfnan den e dak di zim luz di mainta tabata sipel drenta den camber. Un rayo di solo tabata cay riba e cortina di cocolishi cu tabata reemplasa e porta cu ta pasa pa sala. E madreperla den un pida cocolishi tabata lombra intensamente manera awa briyante.

Ma Mercedes tabata len cu su cocoti na rand di e corchon. Balentemente e tabata wanta e dolor fastioso abou den su lomba – dos vertebra tabata primi un nervio – y el a lanta cu dificultad. El a bisti su shimis lila di catuna batik, hinca su pianan yen di cayo den su slofnan y cana pocopoco via sala pa cushina.

Tur hende den cas tabata drumi ainda. Su yiu muhenan mas chikito, Sherdamena y Jeandrelica cu tabata biba cerca dje ainda, tabata drumi riba e sofa-cama habri. Su nietonan Charisse, Pinto y Sammy, di tres, cinco y seis aña, tabata drumi entre nan mamanan. Manera cachu chikito cu a pega soño nan tabata tira riba otro, leu di e mundo aki. Riba un cama di vloer di cabana, dilanti di e television segunda mano, e nieto di seis luna, Roderick, tabata drumi riba

bariga di su mama Diana. Den sala, riba un sofa cu spring kibra cu nan a haya riba caya, Sharon tabata drumi sacando su wayaba di diahuebs anochi. Di dia cu Lago no a renoba su contract di pasantia como electricista, su nieto mayo ta *'in between jobs'*.

Den e cushina chikito banda di caya el a yena e wea di awa cu tabata lek y ponè riba candela pa traha koffie. E stoof di gas di dos candela tabata riba un aanrecht tur wabi y cu tabata consisti di dos mesa cu por habri y cera cu nan a pone banda di otro. Banda di e stoof di camping tabatin un boter di awa di dies liter, un scalchi cu azeta di palma tapa y un rice cooker bashi; bou di e cashi tabatin caha di carton cu tayo di plastic y panchi di bleki. Loke Ma Mercedes kier a haci ta lanta su famia for di cama cu e aroma diki y cayente di sop'i mondongo. Pero e sop'i mondongo den e wea den frishider a dañá, como cu coriente a bay den marduga. Y e tres pisca coranan grandi cu e tabatin warda na mochi den freezer e por a tira afo.

El a habri e porta di e cashi di provision banda di e aanrecht. Bashi, cu excepcion di un bleki di maishi, un paki habri di sucu fini y un ultimo resto di koffie instantaneo.

Na e banda paden di e porta di cashi tabatin un poster di campaña di MEP. Riba e poster e lider di partido Betico tabata fiha cu wowo visionario den futuro. Bou di su cara carismatico e palabranan yen di promesa tabata briya:

'Dios a manda un homber. Moses tabata su nomber. Y el a guia su pueblo for di sclavitud.

Dios a manda un homber. Betico Croes tabata su nomber. Y el a guia su pueblo pa independencia.'

No tabata ningun secreto den Awatero pa ken famia Heyliger lo vota. Ma Mercedes su casa, un Arubiano te den su higrá, lanta den cucucu y mas cu orguyoso di su isla, semper di su bida tabata un fiel fanatico di MEP. Te ainda e ta mira Lionel cla cla su dilanti ta cende e television, bis'e tur excita: 'Un djis aki e ta bin.' Un

rato despues Betico a aparece riba pantaya. Hulanda a traha un rapport, el a bisa den e microfon, y eyden nan a skirbi cu Aruba por bira independiente masha bon. ‘B’a wak’, su casa a bisè cu un cara masha contento. Ora Betico a anuncia na final di su discurso na television cu Nacionnan Uni na New York tambe a reconoce e derecho di Aruba riba soberania, Lionel a bula lanta for di e sofa, aplaudi. ‘Aruba ta existi den mundo’, el a bisa cu awa na wowo. Su isla chikito den un skina insignificante di mundo, na unda e aterisahe riba luna a haya un luga chikito asina riba e ultimo pagina di Arubaanse Courant.

Pero pa e laga tur hende sa cua tabata su preferencia politico, esey Ma Mercedes tabata haya di mas. E tabata un negociante. E kier ta neutral. E no kier a ofende ningun di su clientenan. P’e nada di bandera geel di MEP cu tabata waya prominentemente riba dak di su cas. Nada di poster di partido cu tabata hala atencion tras di bentana band’i caya, manera mayoria di e habitantenan tabata haci den tempo di eleccion. Berde of geel, AVP of MEP, tur hende tabata bonbini den su rumshop. Tin biaha e no por a haci nada otro cu morde riba su lenga ora un cliente burachi grita den su rumshop cu Betico ta bisti un peluca traha di cabey publico di prostituta Venezolano.

El a pone su man riba e cara stima di e Libertador. Cu un suspiro el a cera e porta di e cashi di provision, haci un cruz y wak ariba. Betico lo yudè. E tabata un bon hende. Den e prome lunanan despues di fayecimento di Lionel e Lider a bishitè casi tur siman, como recompensa pa e sosten di dje y su casa na su partido. Djis pa saluda. Pa puntra con ta cu ne. Nunca e no tabata keda largo. E no kier a molestiè cu su lamento tocante su pensioen abou of cu e plannan di su yiu homber mas chikito pa bay studia na Hulanda. Mayoria di biaha, ora el a puntrè kico e kier a bebe, e tabata duna e mesun contesta: ‘Un glas di refresco cora, Señora, cu dos bloki di ijs, si no ta mucho molester.’ Tin biaha, ora e yega na final di un dia

largo di trabou, e por cay pa un cuba libre. Betico tabata savoria su bebida y puntra con ta cu su salud y salud di su yiunan. Despues e tabata sigui. Duna hende man y bati riba nan schouder. Hunga domino. Bay entiero y fiesta di casamento. E votado Arubiano gusta un acercamento personal.

No, Betico, Mercedes a pensa, ta na su luga pa e gradicie. E por a corda e dia, casi seis aña pasa, ora cu e telefon den huki riba e aanrecht a zona. Esey tabata tempo cu e por a permiti su mes un telefon fiho. ‘Mi kier a duna bo pabien’, e bos di Libertador a zona na e otro banda di liña, pa despues e laga un silencio significativo cay. ‘Nos a aproba e peticion pa un beca di bo yiu Urleson Heyliger.’

E awa tabata herbe. El a sali di cushina bay pafo, bay sinta riba e trapi smal di palo dilanti di su casita. El a bebe un boca di su koffie lali lali. Ora el a saca e radio cora for di su sac’i shimis, saca e antena y busca su emisora favorito, el a sinti con e rayonan di solo tabata cana riba su polsnan.

*

Esaki ta Radio Kelkboom, bon dia. Awetardi lider di MEP Betico Croes ta presenta su maneho di gobernacion den e edificio di Consejo Insular na Oranjestad. Kico nos por spera di Partido Arubiano pro Independencia awor cu e tin e mayoria absoluto? Nos ta pasa pa nos reportero politico Jossy Booi. Jossy, kico bo tin pa nos?

Si, Glenda, MEP a haya diestres di e bintiun asientonan den e ultimo eleccion pa Consejo Insular. AVP a keda pega na cinco, PPA na tres. PDA no a ricibi suficiente voto pa haya un asiento den Consejo Insular.

Kico e resultado aki ta nifica pa formacion di gobierno?

MEP ta den e posicion cu e so por tuma decision, pa bisa berdad. Ademas, nunca antes asina tanto hende no a vota riba un persona so: Betico Croes, kende tin hopi aña caba ta lucha pa duna Aruba

un status soberano los di e constelacion estatal Antiano. E homber cu na maart di e aña aki a logra exito na Conferencia di Mesa Rondo na Den Haag, na unda a fiha e futuro Status Aparte di Aruba. Ta comosifuera awor su popularidad no tin limite. Sigur despues di e tiroteo un siman prome cu eleccion den cual e Libertador, manera su simpatisantenan ta prefera yamè, a keda gravemente herida.

Jossy, mi ta tende pitamento y gritamento den fondo. 'Betico pa semper!' Na unda bo ta?

Mi ta na Veld di Winston na Santa Cruz, e luga caminda dia 24 di april Croes a haya un bala di polis den su bariga despues di un reunion di campaña di MEP. E autoridadnan policial y AVP a bisa cu tabata un accidente. E autoridadnan a prohibi e reunion di campaña. Polis a los dos tiro di advertencia pa plama e multitud. Croes y su simpatisantenan ta insisti cu tabata trata di un atake dirigi. Nos ta corda e imagennan di television di un cantidad grandi di miembro di MEP furioso cu a reuni dilanti di e portanan di Hospital Horacio Oduber, unda nan lider tabata den un operacion di urgencia. Tension a crece un tiki mas ora cu e simpatisantenan di Croes a tira mata un mucha homber di diescincio aña di e campo di AVP. Pa miedo di vengansa a hiba Croes na un hospital na Florida. Ora tur cos tabata mostra cu MEP a gana na un forma monstruoso, e lider di partido a regresa su isla victoriosamente, fisicamente debilita, pero mentalmente fuerte. Un corant Hulandes a skirbi: 'Votado y bala na Aruba. Aunke nos bandera ta waya aya (ainda), cos ta bay ey manera na Sur America.'

Con decisivo e tiroteo tabata pa e resultado di eleccion, segun bo?

Determinante, sin duda. E suceso ey a duna Croes e imagen di ta un martir pa su pueblo. Un homber cu ta dispuesto pa sufri pa duna e pueblo Arubiano, manera e mes ta bisa, su orguyo y dignidad bek. Bo mester mira cuanto hende tabatin na aeropuerto ora el a regresa for di Miami algun siman pasa! Betico su palabranan '*Si mi cay na caminda, gara e bandera y sigui cu e lucha*': su simpatisantenan ta

interpreta e palabranan aki literalmente. Nan por hinca man den candela pè. Especialmente na Santa Cruz caminda el a nace. Tur caminda tin e simbolonan di Betico su partido MEP colga: bandera, lema y su potret riba porta.

Segun e conocedonan gobierno di MEP mester busca contesta efectivo pa un solo problema cu ta acapara tur cos, si e kier mantene su votadornan satisfecho: con politicamente y economicamente mester duna contenido na e status aparte cu Aruba a lucha duro pè y cu aki dos aña y mey, dia prome di januari 1986, ta drenta na vigor. Refineria Lago na San Nicolas a retira e aña aki tresshen trahado cu un prima di 'lay-off'. Con realistico e autonomia aki ta pa un isla cu ta depende asina pisa di e industria di petroleo, cu hasta un redo tocante un posibel ciere di Lago ta ocasiona un panico grandi riba e isla?

Un cos sigur ta berdad, Glenda, si acaso Lago, cu tin yen di aparato obsoleto, cera su portanan, Betico lo tin un problema gigantesco. No solamente gobierno ta perde mita di su entrada di impuesto, sino mester expande rapidamente e industria di turismo, e unico pilar economico di e isla cu a resta. Nos isla no por sobrevivir cu solamente diesdos hotel grandi, entre nan Paradiso Beach Resort di e famia influyente Mousa. E ciudad di Lago, San Nicolas, e di dos ciudad di Aruba, lo perde su derecho di existencia y cambia den un *ghost town*. Pero no ta asina leu ainda. Awenochi Betico lo haci un bishita di trabou na Awatero, un di e barionan mas pover di San Nicolas, muy probablemente pa duna e habitantenan forsa y pa priminti nan cu e lo haci tur su esfuerso pa tene porta di Lago habri.

Danki, Jossy. Aki un rato nos tin como invitado den nos studio Señora Coby Kock, consehero di e presidente di PPA Benny Nisbet. Pero prome cu esey nos tin un entrevista via telefon cu lider di AVP Henny Eman. Bon dia, Señor Eman.

Pasa un bon dia, Glenda.

2

Ma Mercedes su cas tabata keda na final di un caminda no asfalta. Den tempo di awasero, ora tin yobida di horcan cu ta asota e isla, e caminda di santo aki ta cambia den un glijbaan di lodo pa e muchanan di bario. Riba ritmo di un metronomo loco awa tabata pasa dor di e daknan cu tabata lek y tabata cay den algun panchi di bleki cu tabata riba suela. Despues di su cas e caminda ta bira pa bay na un brug di palo smal cu ta yega na un mondi di mata di mangel poco aleha. Para riba e trapi di veranda e por mira tras di mangelnan e bahia di San Nicolas manera un strepi fini acuamarino. Manera un hacha lombrante e luz di solo ta corta un careda di raiz di aire net riba awa den dos. Riba e santo blanco manera sucu canto di lama tabatin algun boto di piscado, berde y geel, poni di banda.

Na cuminsamento di e caminda di santo, den e lorada di e caminda cu ta sigui bay direccion di Savaneta, un bus di transporte a para. E porta di schuif cu e logo cora cu blanco di Refineria LAGO a dal habri. Un grupo di trahado colo scur bisti ainda cu nan helm di seguridad geel, cla cu nan warda di anochi, a baha na e luga di parkeer dilanti di Supermercado Chichi. Banda di e oficina di number di Franklin 'Albatros' Kwidama y e baraknan di obrero cu dak di zim tur kibra, nan a tumba pa e caminda di santo cu su bahada skerpi. Na skina di e di dos hanchi, na unda un poster di eleccion di MEP kibra tabata bati manera un maraca contra e palo di coriente, e obreronan a para na un truck 'i pan pa cumpra un pan cu sanger yena y un cerbes.

Mercedes a paga e radio. Banda di e muraya di su rumshop, un expansion di palo na un banda di su cas, dos porco preto tabata busca den e sushedad cayente di caya algo di come cu nan por a lubida. Manera un pushi floho e luz cayente di solo tabata cana pocopoco banda di e construccion di palo bou di e casnan. Na e otro

banda di caminda, bou di e salon di beyesa Showers of Blessings, un cacho di caya colo kaki tabata drumi dushi asina den sombra. E doño Teresita Enrico, cabey tur na roller, cu tabata bringa cu e tera cu biento di passaat a yena su porch cu ne, a stop di bari un rato pa cuminda su bisiña di otro banda di caminda.

E rumshop di Ma Mercedes tabata esun di mas conoci den Awatero. Tur hende den bisindario tabata conoce e propaganda cu Lionel, pata pata di e rom gratis, a verf riba e fachada riba e toonbank: DON'T BE AN ASS - HAVE A GLASS. Cu un man instabil el a hinca un cuashi den un hemchi cu calki colo di bacoba. E mesun calki cu hopi hende den bario tabata uza den tempo di Pasco pa blancha e murayanan di nan casita di dos camber. Nan tabata haci tur cos pa drecha apariencia di nan barak di palo un poco, den e bario pover caminda cura traha di parti frustia di auto y bom di cama di hero tabata trata di tapa e berguensa di e casnan simpel.

Tras di Ma Mercedes e porta di cushina tabata djis un tiki habri, wanta cu un haak. Den cas el a tende un mucha chikito ta core bin pia abou for di cushina.

‘Madu, Sammy a puntra, ‘kico nos ta come awe?’

Su brasanan chikito gordito, cayente ainda di e cama, tabata colga rond di su garganta. Su cachete tabata riba su schouder. El a pone su nieto riba su scochi. For di su busto el a saca e potmoni di tela cu placa di cas cu e tabatin na un cordon na su garganta. No tabatin suficiente moneda den dje pa desayuno. Cu e placa cu el a gana den e ultimo dianan den e rumshop el a reemplasa e boter di gas den cushina y el a cumpra paña nobo pa Sharon pa e por a bay solicita. Pa su bishita di tur siman na e tumba di Lionel e kier a cumpra flor awe. E placa cu el a sobra tabata net suficiente pa e coy bus awetardi for di Noord, despues di su trabou di limpiesa na cas di famia Mousa.

El a cera su potmoni y mustra na e rumshop. E ‘happy hour’

di ayera entre cinc'or y seis or – dos Bacardi coke na prijs di un – tabatin mas hende cu otro biaha como cu tabata dia di pago di LAGO.

‘Wak bou di toonbank. Hiba e caha di Coca Cola pa Chichi. Bay cu bo ruman. Di e placa cu bo haya di e boternan bo ta cumpra hariña, lechi, hariña di funchi y un bouquet di rosa pa Padu. No cumpra mangel.’

Sammy a bula lanta, core bay paden. Chede a cogè tenè na su pols. ‘Bon, kico bo ta bay cumpra?’

Mientras Sammy tabata conta riba su dedenan chikito, e tabata ripiti e lista di compras cu un cara confuso, manera ta un som difícil e tabata purba solucioná dilanti di klas.

‘Bon, core, bay pa caba.’

Cu carson cortico y lomba sunu Sammy cu Pinto a baha e trapi y pura nan a drenta den e rumshop via un porta na banda. Via e caminda di santo nan a carga, un cada banda, e caha cora cu e boternan bashi di Coca Cola hiba pa Supermercado Chichi na final di caya.

*

Cu lomba contra e muraya na banda di e supermercado, cu nan chanchan hancha shorota den legging preta, Lisette Sporkslede, Miranda Marley y Fay Ramirez tababa huma un sigaria barata di Marlboro. Pa dies cen bo por a cumpra un na Chichi bou di man. For di nan mirador nan por a mira Ma Mercedes bou di e afdak di su rumshop kita e stoelnan for di mesa pa laba nan. E bendedo di rom ey, pover manera un raton di kerki, tabatin nuebe boca pa alimenta na cas. Fin di luna apenas e tabatin suficiente placa pa paga su cuenta di coriente. Tur hende den barío tabata sa cu e coriente pa su mashin di ijs e tabata horta di bisiña.

Niun di e tres muhenan no a move, ni papia, ni guli scupi, te ora

e portanan automatico di e entrada di e tienda a cera tras di e dos nietonan di e doño di e rumshop. Cu lip punta Fay Ramirez a saca un chiu cu su lenga pa expresa su menosprecio.

‘Bo a mira?’, el a bisa. ‘El a mira nos masha bon. Pero si un hende no tin e decencia pa cuminda bo, bo sa kico ta kico.’

‘Miss high and mighty’, Miranda Marley a reacciona y el a klak cu su lenga. ‘For di dia cu e ta kere cu Betico ta bin lembe su sanca, e ta sintie masha cos y ta menosprecia hende. Ta ken e ta kere cu e ta?’

Tres dia pasa, tra’i merdia, un lider di barrio di MEP personalmente a staciona su jeep preto cu fourwheel drive y bentana getint dilanti di Chede su cas. E noticia cu e anochi ey e Gran Lider lo haci un bishita relampago na e rumshop pa dal un brindis cu e obreronan pa celebra e victoria aplastante di eleccion a plama masha lihe mes den Awatero. Pero e idea cu e lider di MEP lo bishita e rumshop miserabel di Ma Mercedes tabata asina absurdo den bista di e tres damanan, cu nan tabata hay’e hasta comico. Un hari ckiki chiki di asombro a sali di skina di nan boca.

‘Bo por kere cu un hende manera Betico ta bay susha su sapatonan caro den e chosa ey?’, Fay Ramirez a haci bofon. ‘Ay, no.’

Miranda Marley a supla furioso door di su nanishi. ‘Si bo ta kere esey, bo tin funchi den bo cabes.’

Lisette Sporkslede a chiu cu su lenga. ‘Apenas e por paga e papel di wc pa limpia su propio sanca, corda di su yiunan bastardo.’

Tur hende den e caya di santo tabata sa cu Sherdamena, e yiu muhe mas chikito di Ma Mercedes, a sali dos biaha na estado di Benancio Lopez, doño di un joyeria ‘duty free’ na Playa, un homber casa.

Miranda a lora cu su wowo y haci un number di tata. ‘Berguensa ta cay riba bromado. Con e por ta arrogante asina? Pa por lora te fin di luna e mester haci trabou di limpiesa den cas di e Libanesnan rico ey na Noord.’

‘Bo kiermen,’ Fay a sostenè, ‘cu nan ta permitie come loke resta den cushina, manera cachó?’

E tres muhenan a grita hari masha duro mes.

‘E mester ta contento cu su yiu muhe mayo ta un soeur cu ta gana bon placa.’

‘Bo kiermen e flakita cu ta traha na Aruba Bank?’, Lisette ta comenta. ‘Con esey yama atrobe?’

‘Izaline.’

‘Si, esey. E tin culpa di puta, pero e no ta actua asina. E ta mucho bobo pa tin relacion sexual.’

E portanan di e supermercado a schuif habri na e otro banda. Sammy y Pinto a sali bon carga cu un saco di plastic yen di comestibel. Un bouquet di rosa geel paketa den papel transparente di celofan tabata bisto riba rand di e saco. E dos mucha hombernan tabata kauw riba un toverbal. Ora Pinto a mira e muhenan, el a hari timido.

‘No haci co’i mala mucha,’ Fay a grita pa nan tende.

Sammy a bira, habri su boca tur na mangel, saca su lenga biña p’e y sigui cana bay cas.

‘Mescos cu su mama.’

‘Esey ta sosode ora nan ta lanta sin tata,’ Miranda a confirma.

‘Pinto parce su omo,’ Lizette di.

‘Ken? Urleson?’, Fay a puntra.

Lisette a dunè rason. ‘E mesun wowonan, e mesun hari. Mi por a come e mucha ey. Un dushi mucha. Y sabi, no?’

‘Mi tin hopi tempo sin mir’e,’ Fay a bisa.

‘Si bo ta biba na Hulanda, Awatero ta hopi leu.’

‘E mucha homber ey no ta regresa nunca mas. E ta pasa mucho bon ayabanda.’

‘Si mi haya chens,’ Miranda a admiti, ‘mi tambe ta bay. Mesora, sin yama mi mama ayo. Wak rond di bo. Unda tin trabou? Nan a bolbe retira hende na LAGO; mi casa tambe a haya su retiro.’

Keda warda te ora situacion bira miho? Ta esey so bo por haci riba e isla aki.'

Lisette a sacudi su cabes. 'E hendenan ey no tin berguensa. E prostitutanen Dominicanu na San Nicolas? Nan ta lok nan clientenan den lobby di hotel. Por lo menos nan tin e decencia ey ainda. Pero na Hulanda? Uuh. Aya nan ta para tur sunu tras di un bentana ta drey cu nan sanca.'

Fay su wowonan a cuminsa saca candela. 'Si mi mester haya mi casa cu un otro, puta of no, mi ta corta su sac'i webo afo.'

Miranda a bira wak Fay. 'Wak ken ta papia.'

Tur hende den Awatero tabata sa cu Fay Ramirez tabata e concubina di Lionel Heyliger. Si despues di su trabou el a bebe suficiente whisky-cola cu su coleganan di LAGO na e bar canto di caminda, e tabata dun'e un bishita na Lago Heights y malcri'e cu regalo caro.

Fay tabata hunga cu e banchi di oro di su holoshi. 'Esey tabata diferente. T'ami e tabata stima, e no tabata stim'e. Esey e tabata bisa mi semper ora mi dun'e mi miel.'

'Esey nan tur ta bisa', Miranda a trece dilanti. 'Homber ta coño. Na bo organo sexual nan ta haya sa na unda nan ta, na cua cas nan ta.'

Fay no por a ni smile. 'Mi ta sinti su falta', el a suspira, 'tur dia.'

'Bo a mira e rosanan ey?', Miranda a bisa diripiente. 'Chede ta bay haya bishita. Y no di Betico.'

Fay a dal un delaster pof di su sigaria. 'Su meter di dolo tin hopi aña sin funciona, kere mi.'

'Con bo por sa?'

'Di Teresita, su pelukera. Segun e, Chede ta pio cu cunucu den tempo di segura. E tin un homber so den su bida: Hesus.'

'Un cruz ta suficiente', Lisette a bisa.

E tres muhenan a hari keto y seco, ora cabes di Chichi Ling, e doño Chines di e supermercado, a aparece na skina y a grita nan cu

break a pasa. Cu su sandalia cu hilchi Fay Ramirez a paga e cabito di su sigaria, yama su amiganan ayo, drencia e edificio y tuma su posicion como cahera den e espacio di aircu.

3

Como invitado nos tin awe den nos studio Señora Coby Kock, consehero di lider di PPA Señor Benny Nisbet. Bon dia, Señora Kock.

Bon dia, Glenda.

Señora Kock, kico ta bo opinion tocante e eleccion cu nos tin tras di lomba? Bo partido a sufri un perdida pisa. Un cantidad di votado cu a baha casi te na mita. Condena pa banki di oposicion cu un fraccion chikito. E predominio tradicional di bo partido na San Nicolas a pasa pa MEP. Y cu un mayoria absoluto den Consejo Insular e programa di partido di Betico lo ta decisivo pa e maneho den e añanan binidero. Ki alternativa PPA tin pa e situacion aki?

San Nicolas ta y ta keda e bastion di nos partido. Chocolate City. Asina San Nicolas yama den boc'i pueblo, hopi biaha haciendo un tiki bofon. Pa motibo di e comunidad grandi colo scur, bo sa. Personalmente mi ta considera esey un number difamado carga cu orguyo. Mi gusta e calor di e hendenan ey, nan sentido di solidaridad. Tur hende conoce otro, no ta importa si nan ta bin di Trinidad of Haiti, Surnam of Corsou. Mayoria di biaha mi ta haci compras na Chichi's, un supermercado chikito na rand di Awatero. Na caminda mi ta para combersa cu e hendenan. Ora nos papia di politica, mi ta tende nan bisa hopi biaha: 'May God bless Betico, pa e bira hopi malo.' E sintimentonan ey tin nan origen. Tin masha hopi Rubiano preto di famia di inmigrante cu a bin pa e industria di petroleo y cu tin dos of tres generacion caba ta biba y traha aki y cu te ainda no ta sinti nan mes acepta como ciudadano completo. Esey mester cambia y nos partido lo traha duro pa esey.

Mas na cuminsamento di e programa aki Henny Eman a expresa su preocupacion tocante, mi ta cita, 'e nacionalismo emocional' di MEP. Expresion manera 'Aruba pa Arubiano' ta pone sanger di algun grupo den comunidad herbe y ta provoca conflicto social. Awenochi

Betico ta haci un bishita di trabou na Awatero na San Nicolas. Señora Kock ta kere cu ey nan lo ricibie cu brasa habri?

Mi lo kier bisa Betico: Realisa cu Aruba a florece danki na e binimento di Lago. Danki na e trabou duro di decenas di miles di trahado di petroleo y nan famia. Scucha nan kehonan, nan soñonan. Sea un bon lider pa tur Arubiano. Si e trece e mensahe ey awenochi, e ora ey mi no ta mira problema.

*

Izaline a lora pone su Toyota riba e luga di parkeer na e otro banda di caminda dilanti di santana di Awatero. Su set blauw scur cu blusa blanco tabata bon strica y impecabel. E aire di e airco tabata hunga cu su sjaal di seda. Den auto tabatin e holo kimico di straight di cabey. El a pone e auto den posicion di parking, kita su faha di seguridad y paga e motor. E transmision di noticia di Radio Kelkboom a keda keto.

‘Mama a bin cu su carta?’, el a puntra su mama.

Ma Mercedes, cu tabata sinta banda di dje na e sienta di pasahero, a habri e tas di cabana cu e tabatin den su scochi. E tabatin un shimis crème bisti cu manga cortico cu tabata cay hanco rond di su schoudernan. Un gancho di cabey dorna cu anemoon cora artificial tabata duna su cara tur na lashi un aspecto hubenil. El a hala e bouquet di rosa den su tas un banda. El a busca entre e yabinan di cas y e bonnan pa placa di boter debilbi. Cu un movimiento bruto el a duna su yiu muhe e envelop di post aereo cu rand colo blauw cu cora.

‘Mi kier e bek aki un rato’, el a bisa cu tono skerpi. E carta tabatin e mesun efecto riba dje cu ora e mira un hende lesa corant. Esey tabata pon’e haya rabia di loke a pasa antes. E no por a lesa ni skirbi, esey e no a siña nunca bon. Tempo cu e tabatin dies aña, su mayornan a kit’e fo’i scol pa e yuda su mama bende raspou na Brionplein na Otrobanda, na Corsou.

Izaline a hinca e envelop den e saco band'i paden di su bachi y bira e spiel di auto pa e por a controla su make-up. Aki dos ora su ora di trabou di atardi na Aruba Bank lo cuminsa, na e otro banda di e isla. Despues di e bishita na graf di su tata e mester baha su mama na famia Mousa na Noord y despues sigui pa su trabou.

Door di bentana di auto el a mira na e otro banda di caya un cortejo funebre sali di santana. Un grupo di hende homber nechi pela den flus colo scur, cu corsage riba nan solapa, a sali for di e cortejo funebre y dreña e bar cant'i caminda pa 'laba man', kiermen pa dal un whisky-cola dobel. E hende muhenan a lora nan velo preto di tal manera rond di nan garganta y cabes, cu por a mira solamente nan wowo, manera hende muhe di Oriente.

Pa respet e cu su mama a keda warda den auto te ora e tres damanan yorado di morto bisti na blanco - nan tabata yorado profesional cu pa pago cu masha snikmento y suplemento den nan lenso di canchi a haci tur nan esfuerso pa conmove esnan na luto rond di e caha di morto - a bandona e santana como ultimo.

Nan a sali for di e auto friu di airco y dreña den e aire pafo. Manera un föhn cayente e calor a dal nan den nan cara. Izaline a bisti su bril scur di marca Yves Saint Laurent. El a habri e bahul saca e klapstoel chikito pa su mama. Nan a cana pasa e keldernan cu tabata traha riba otro y bay na e ultimo grafnan cu tabata keda pazuid. Na tres banda e santana tabatin transhi cu tabata yega na haltura di schouder. E graf di Lionel tabata keda na un skina na e banda sin muraya y tabata cara pa e costa cu tabata baha pa lama.

Na e horizonte nebuloso e awa tabata lombra manera un biga di koper fini y vago. Riba lama rogans tabata sambuya di halto den liña vertical. Nubia, pusha dor di passaat, tabata hala dilanti di e bala cayente di solo. Abou aya, den e vaye, sombra largo tabata pasa riba e cucuisanan cu nan flornan cremoso cu tabata crece entre un cantidad di baranca grandi di piedra volcanico; ta manera ta man di gigante a lora nan pone nan hunto. Un warawara a lanta bula for di

top di un cadushi. Cu e coriente di aire e pahra di rapiña colo maron tabata flota den direccion di e tereno di refinaria na e Bahia di San Nicolas. Di un distancia e pipanan cu tabata saca huma tabata parce un base di lansamento for di unda nan a caba di lansa un raket di satellite pa espacio.

Na e graf na skina Izaline a habri e klapstoel. Su mama a cay sinta cu un suspiro di alivio. Mientras Izaline tabata saca e carta di Urleson for di su bachi, e tabata mira su dilanti su ruman homber chikito cu su pianan di flecha y cabey busha manera catuna. Tempo cu Urleson tabata bisti bruki ainda, cu catara ta core fo'i su nanishi, hopi biaha el a tira bista riba dje. Mescos cu el a percura pa tur su rumannan, como mayo di shete ruman, ora su mama tabata sirbi cliente den e rumshop y su tata tabata traha te laat na Lago. Hopi biaha despues di scol y den fin di siman el a hibè na e vaye abou aya cerca di e bahia. E tabata cana pushi pushi entre e barancanan, cu stichi den man y piedra den su saco di carson. Cla pa tira un yuwana cu tabata cabisha riba un brasa di cadushi. Orguyoso e tabata mustre despues e bestia feros cu e tabata tene na su rabo, cu un sonrisa grandi riba su cara.

Esey el a tuma su mayornan na malo, Izaline a pensa, mientras e tabata habri e carta. Cu e mes apenas por tabata mucha. Cu el a sacrifica su añanan di pubertad y forsosamente mester a tuma e rol di mama pa su rumannan mas chikito. Te ainda e tabata core tur siman algun biaha bay bin entre su apartamento chikito na Noord y Awatero pa yuda su mama, cu cada biaha tabatin mas problema cu canamento, cu trabou di cas. Su rumannan Charmian, Sherdamena y Jeandrelica tabata uza e cuido di nan yiunan como pretexto. Nan tabata drumi den cas di nan mama riba sofa. Nan no tabata yuda cu nada.

Si, cu tur su amor el a cushina pa nan, laba nan paña, repasa nan tarea di scol. Cu mil amor el a defende Urleson ora Richi tabata haci bofon di dje, pasobra henter ora e tabata cu su nanishi den su

bukinan di scol. Ora Rudy tabata zundrè, pasobra e no tabata sa con pa hunga domino. Ora Sidney tabata dal e, pasobra nan tabata pleita pa un peluche. E ora ey e tabata interveni sin bisa nada y tabata bay para entre nan, formando cu su curpa di ruman muhe grandi un escudo pa Urleson, un barera pa su rumannan mas grandi. Pero ora e por a haya un trabou na Aruba Bank tempo cu e tabatin binti aña y cu via su contactonan di trabou el a haya un apartamento di dos camber na Noord, el a gara e oportunidadnan aki cu tur dos man. Pa ta liber. Pa hiba su propio bida, cu su amiganan di club di salsa. E tin un pareha, un colega di banco, pero e no kier yiu cu ne. Loke el a pasa den su hubentud a kita e deseo ey pa semper.

Di dia cu su ruman chikito a bay Hulanda, su contacto cu ne a bira menos cada biaha. E tabata yamè un bes pa luna of e tabata manda potret via post. Ora e haya un envelop den buzón cu su nomber y adres skirbi cu su letra nechi, e tabata dal un salto di alegría. Su potretnan e tabata warda den un map special pa potret. Su potretnan favorito tabata Urleson cu su amiga, un mucha muhe blanco cu cabey cora y purunchi, dilanti di un cama di tulp blauw na Keukenhof, y Urleson cu su primo y compañero di cas Sady bisti na Santa Claus, den Vondelpark cu yerba cubri cu un capa diki di sneeuw.

Tin biaha e tabata manda placa den e envelop pa demostra cu tabata bay bon cu ne. Mayoria di biaha e tabata duna su mama e papel di binticinco florin pa paga coriente. Ta e bril di solo di marca Yves Saint Laurent so el a cumpra cu su placa, pa un prijs special den e tienda 'duty free' di Benancio Lopez, e amante di Sherdamena. E bril cu el a pusha awor riba su cabes pa e lesa e carta di su ruman na graf di su tata cu un stem emociona. E tabata yora lihe y facil, esey ta algo di famia. Su mama tambe tabatin e problema ey. Tin ora su mama tabata para tras di toonbank di su rumshop ta soña lanta cu awa na wowo, sin cu e mes tabata sa, y lubida su clientenan.

‘Scucha, dushi,’ Ma Mercedes a murmura na graf di su esposo defunto, ‘el a skirbi mi un carta.’

‘Mi May stima,’ Izaline a cuminsa, ‘mi ta sinti falta di boso tur.’

Chede no tabata pone atencion na resto di e carta. Entretanto e tabata sa e contenido for di su cabes. For di momento cu e carta a yega siman pasa el a pidi su yiu muhenan cu tabata biba den cas cu ne pa lesa e carta pè. Como cu e tabata traha e no tabatin vakantie y pèsey e no por a bin cas. Pero May no mester preocupa. Tur cos ta bay bon cu ne. E tabata core stage na Victoria Hotel. E tabatin un amiga cu e tabata stima masha. E yama Saskia. *Esaki ta un potret di nos* (riba e potret cu tabata riba buffet den sala banda di e potret oficial di Betico, Urleson ta brasa un mucha muhe blanco na pia di Eiffeltoren). *Laga papa tambe wak e potret, por fabor, asina su yiu homber a clausura e carta. Y May, bisè cu mi ta feliz.*

Izaline a hinca e carta bek den e envelop. Ma Mercedes a tuma e carta, hincè den su tas y duna Izaline e rosanen y e boter di plastic cu awa. Ora Izaline a pone awa den e florero di ceramica cu tabata banda di e graf y a kita e flornan marchita di e siman anterior y pone flor fresco, Ma Mercedes a pidie pa wardè den auto. E tabata kier tin un momento su so cu su casa.

Izaline a disparce na skina di e hanchi. Ma Mercedes a hala e klapstoel un tiki mas dilanti. Cu un cara tur hala di dolor, el a buk bay dilanti. Su dedenan tabata sigui e formanen di e leternan graba den e plachi di graf. Lionel Moises Heyliger. E tabata sinti falta di su bos. Di su man fuerte riba su schouder. E zonido di e glas di rom ora di brinda. E batimento duro di e piedranan di domino riba e mesa di domino den huki di veranda. Nan pleitamento tocante recibo cu no tabata paga y educacion di e muchanan.

Pordona mi, dushi, el a bisa den su mes. Mi ta dedica mucho poco tempo na bo. Bo ta corda e anochinan cu nos tabata hunto? E muchanan tabata chikito ainda y tabata hunga pafo. No preocupa pa mi. E muchanan ta sinti bo falta, mescos cu mi. Cu excepcion di

esey, tur cos ta bon. Awemainta mi a saca bo flus nechi for di cashi y pon'e den e maleta cu ziper. No tuma mi na malo si e machica.

E falta cu e tabata sinti tabata manera un dolor fastioso den su wesonan. Un dolor cu de bes en cuando diripiente tabata manifesta su mes. Skerpi manera un chispa di candela. Pero ora cu awemainta el a habri su maleta di paña, pone su flus nechi riba e set di pidjama strica, el a sinti un tiki alivio tambe. E holo bieu y desagradabel di kamfer den e maleta tabata pon'e corda e holo di remedi cu tabatin den henter cas den e lunanan cu Lionel tabata drumi na cas malo na cama, derota pa un malesa di pulmon. Como cu pa hopi aña largo e tabata exponi na e gasnan venenoso di e pipanan di Lago, su tracto respiratorio a keda ireparablemente afecta. E tabata mira e arsenal di paki di pildo riba e mesita di anochi. E por a tende atrobe e pompmento di e mashin di pulmon banda di cama cu tabata percura pa e haya extra oxigeno. Su rosea pisa. Su rosea cortico ora e tabata papia.

Mas Lionel su enfermedad tabata progresa, mas Mercedes tabata ripara cu e tabata bira debil y delicado. E tabata tuma Lionel na malo cu su salud tabata bay atras, un pensamiento cu e tabata considera un pica. E halamento di rosea cu yudansa di e mashin di pulmon. Tur dia den presencia di un curpa cu tabata bay atras. Esey a bira masha duro p'e, cada biaha mas. E perspectiva di vigila y cuida henter un atardi atrobe. Di cri'e cu awa friu y papa likido. Tur anochi e mesun copi di bouillon di berdura, e tabata insisti riba esey, no mucho cayente, esey su garganta no por a soporta.

Pafo, dilant'i cas, el a tende Urleson y su rumannan pleita na e mesa di domino den veranda. Paden, den e camber scur cu cortina cera, su casa a cera su wowonan, cansa di e esfuerso pa guli. E tabata scucha su rosea cu a bira fini. Su stoma a troce bira un conopi. Tabata manera biento a lanta den e camber. El a sinti manera un velo muha a pasa riba su lomba. Lionel su curpa flaco, caba. Su oreanan fini, casi transparente manera di raton di anochi. Su mannan cu bena cu tabata

mustra den su cuero slap manera chupachupa yen di sanger. Lionel cu su decadencia tabata na cabes di cama, Ma Mercedes cu su bida tabata sinta na pia di cama. Lionel tabata drumi ey, na e otro banda di un liña invisibel riba e sobrecama berde di chenille, y Chede no kier a bay ey. Loke a sobra tabata e frustracion cu e no a expresa cu Lionel no tabata e homber mas na kende e tabata anhela. Cu e tabata perde su forsa y su hombresa. E falta cu e tabata sinti di su organo sexual den su curpa, tabata ponè bira furioso. Un rabia cu e tabata paga inmediatamente cu hopi hemchi di reproche pa su impaciencia.

Tras di e transhi, riba e subida di e bahia na costa, por a tende e guiertamento di e cabritonan cu tabata cana liber. Su chubato manso preto. Asina el a fantasia tocante su esposo moribundo durante e ultimo simannan di su bida, ora e tabata drumi den anochi y e mes sinta banda di dje den un stul di zoya cu su wowonan hancho habri. E chubato preto tabata sinta den su scochi y el a bistie un cadena, sin cu e bestia a sapatia. El a forsè habri su boca, manera bo ta habri boca di un cacho malo cu violencia pa dunè su remedinan. Tabatin biaha cu e bestia manso tabata sinta su dilanti riba su patanan di patras. Cu un man e tabata tene su cabes keto. E otro man e tabata uza pa feita su chibo cu e nabaha di barbero di su casa. Of e tabata pusha e chubato manso riba su lomba riba suela, hisa su shimis y forsè wak eybou.

Riba dia 2 di maart, su dia di fayecimento, e lo no lubida esaki nunca, radio tabata cendi den e otro camber. Radio Kelkboom tabata duna reportahe di e Parada Grandi di Carnaval na San Nicolas. Un reportero a laga sa cu e carosanan mas dilanti a caba di pasa Aruba Sport Park. Lionel tabata hala rosea un rato prome. Ora cu el a bira, un glas di awa cu dos pildo den su man, no mas. Ni un ultimo momento. Ni un despedida. Loke a resta tabata e beyesa bashi di su cara silenciosa, un beyesa cu no tabata haci nada mas pa cay na agrado.

Esey tabata hopi aña pasa. Awor Lionel tabata manera biento di

passaat, segun e. No palpabel. Pero sí e por a sintie mas ainda, te den profundo di su carni.

Chede a wak patras y scucha. Tabata keto den santana. Ayabou e olanan tabata saca nan lenga lembe e costa. Cu e parti ariba di su man el a kita e sodo for di su frenta cu ta weso so. El a lanta un rato for di su klapstoel pa los su shimis di catuna cu a primi rond di su heupnan. Despues el a habri su pianan hanchu for di otro. El a posiciona su slofnan fuertemente riba e suela seco. Un sentimiento relajante a core den su curpa cansa.

Su wowonan a cuminsa briya na un forma baldadi. Su so cu e defuntonan den santana e por a sinti con feliz e tabata cu e tabata na bida, con privilegia. El a inhala e aire salo. El a stret su lomba, sinta riba e klapstoel. Cada porio di su cuero tabata hanchu habri. Cada fibra di su curpa a entrega su mes na e suela sinberguensa den cua e defuntonan tabata drumi, pluma te na weso.

Biento tabata hunga cu su cabey peña manda ariba. Solo tabata kima sin misericordia den su nek y riba su brasanan sunu. Troshi di cadushi manera bela cu a rama bira palo completo tabata pasa halto riba rand di e transhi tras di e graf. Den nan sombra un cayena ros tabata subi contra e piedranan montona riba otro. E holo pisa y dushi di e flornan di kelki aki tabata kishikie. Su halanan di nanishi tabata tembla. Tur cos rond di dje tabata canta. Manera e melodia di un harpa di plata, lubida den un bida anterior y corda di nobo. E cayena di mundo a habri y tabata plama holo salvahe.

Salba di su sufrimento na mundo, den un felicidad completo, e wowo celestial di Lionel tabata observa Chede su curpa den tur su gloria. Un rafaga di biento a hisa su shimis. E dedenan di biento di passaat a mishi cu parti paden di su pianan hanchu habri. Biento un man tierno cu tabata subi na su pia te yega na su flor y e miel cu e tabata saca. Cada caricia un piedra tira den su vijver. Su lashinan hinchando interumpi pa e pito di auto na e luga di parkeer, como señal cu e mester haci lihe.

4.

Den Caya Cangreu Izaline a para su auto dilanti di e heki di entrada di e mansion di Famia Mousa. Su mama a baha, dal e porta di auto cera y yama Izaline ayo. Izaline tambe a yamè ayo y cambia e emisora. Na final di e caya el a bira banda robes pa bay na e sucursal di Aruba Bank na Noord. Mientras Chede tabata disparce for di su spiel di auto, el a hisa e volumen. Na bos halto e tabata canta 'Guantanamera' cu Celia Cruz na Latina FM.

Ma Mercedes a primi e bel na e porta banda di e heki di hero basha. Trinitaria cora carmin tabata pasa riba e muraya di cura halto. Door di e tralienan e por a mira e yerba fresco den e cura. E tabata tende e sproeiernan cu tabata percura pa e yerba banda di e caminda di entrada hancho keda muha. Den e takinan di e palonan di vigo Indio cu tabata tur caminda den e cura di yerba tabatin couchi di palo colga den cua lora blanco tabata cabisha.

Maryam, e empleada domestico interno, a cumindè via e intercom y primi e conopi di habri porta. E porta pisa a habri cu un zonido suave. Den e calor sofocante di merdia el a cana riba e caminda di entrada asfalta. E mannan grof di su tas di cabana tabata feila e cuero soda di su schouder. Mientras cu e tabata acerca e mansion blanco radiante cu bentana di boog, a dreña un duda den su cana. E tabata sinti manera cu e ta bira mas chikito, cu e tabata krimp. Como empleada domestico paga bou di man, pa yuda e empleada domestico fiho cushina pa e muchanan, laba paña, saca blachi seco cu a cay den piscina cu un net, e tabata sa cua ta su luga. E no tabata un empleado domestico sinberguensa di stad, manera algun muhe cu e tabata conoce. Muhe cu tabata sinta come na mesa cu e famia y kere cu nan tabata di e mesun caliber cu Meneer of Señora. E tabata come solamente si tabatin tempo pa esey, entre su cosnan di haci, den pantry. Ta un trahado e tabata, no un amiga.

Algun biaha Señora a trece regalito pè. Bolo preto di pasteleria. Un sombre elegante di Miami cu Señora mes no tabata bisti mas. Cu masha memplis el a nenga di acepta nan.

Den e frescura di e veranda cu dak, dorna cu macutu di orkidia biña colga, e ta sinti e holo di chloor di e piscina. E holo di carni di carne sasona hasa ta sali di e bentana habri di e cushina na banda. E Jaguar nobo di Badra, prima di Señora y tanta rico di e cuater muchanan di famia, tabata lombra den e luz tropical. Señor y Señora Mousa no tabata na cas. E tairanan hancha di nan jeepnan a laga marca hundo den e greis na final di e entrada.

Tanchi Badra semper tabata trece cos dushi pa su subrino- y subrinanan. Mucho cos dushi tabata haci e muchanan inkieto, segun Ma Mercedes. Especialmente e dos mucha hombernan Cyrus y Faoud, nan por a haci bo loco.

Den lehanía e klok di misa Santa Ana tabata bati Angelus pa anuncia merdia. Tres sla, pausa, tres sla, pausa. Prome cu Ma Mercedes a drenta e porta di servicio den cura patras, na unda awa fresco tabata bati na e rand di e piscina y basha riba e tegelnan di terracotta, el a haci un señal di cruz. Den djente el a resa na Madonna Preto di Guadaloupe, pa Señora dunè awe, pa e biaha aki so, un adelanto riba su sueldo. Awenochi den su rumshop tur cos mester tabata na ordo pa e Maximo Lider.

*

Mas ke nos isla ta masha chikito, su beyesa ta sin igual.

Mientras Ma Mercedes tabata hinca e cusinchi di pluma den un slopi limpi den camber di Faoud, e tabata canturia cu e musica cu tabata sali di su radio portatil. Meneer y Señora no tabata na cas ainda. P'esey mes el a tribi di hisa e zonido y zoya cu su heupnan riba e compas bailabel di tres pa cuater. Mientras cu ariba e tabata

kita e pañanan di cama di lino den e cambernan di e muchanan y tira e sobrecamanan y e protectornan di corchon den un bonder den gang, Maryam a sali bay cana cu e cachonan ey cerca mes. Den cura patras Badra tabata drumi bou di un parasol riba un stoel di sosiego na rand di e piscina. Cu un walkman na su orea e tabata pasa den algun revista di moda Venezolano cu su casa Tamir a trece p’e di su biahe di trabou pa Caracas.

Tur ora Chede tabata hiba e radio portatil cu el a cumpra di e placa cu Urleson tabata manda tur luna p’e via giro postal, na su trabou cerca Famia Mousa. Tabata su propiedad personal mas valioso. E hecho cu e por a permiti su mes algo caro asina tabata hisa su sentimiento di balor propio memey di tur e rikesa y luho den e mansion: e shandilie di glas den e sala di recepcion, e tapijtnan Arabe importa riba e vloernan di marmer, e televisionnan di colo den tur e shete cambernan. Ora e mop e vloernan di marmer di baño of skeiro kita e mancha di koffie riba e camisa di Meneer cu e radio cendi, e tabata haci su trabou cu un sonrisa sutil riba su cara. E tabata lubida e reumatismo den su mannan, e dolornan cu ta hinca na e parti abou di su lomba, e spatadernan diki na su cocoroshinan. Danki na e regalo cu Urleson a haci posibel for di e otro banda di mundo, Chede tabata sinti presencia di su yiu prodigo.

El a conopa e bonder di paña sushi y sali di e gang pa bay e washok, ora el a tende un hende core subi trapi. Cyrus, e ruman homber mas chikito, a core yega cerca Ma Mercedes y rancè hibè den su camber na e otro banda di e gang. E y su ruman a caba di yega di les di Coran na cas di Omo Tamir, e casa di Tanchi Badra, y e kier a mustre kico el a siña den les.

El a laga e pañanan sushi banda di trapi. El a para wak con Cyrus a saca for di su rugtas su schrift y un cahita di cuero maron den cua e tabata warda su qalam, un pen di bambu. El a habri e schrift y mustre e simbolonan Arabe elegante cu e mes a pone riba papel. E liñanan manera colebra, fini y diki, largo y cortico, cu ta lora rond di

punta, dou y boog preto, tabata laga Ma Mercedes corda e lastronan caprichoso cu biento di passaat tabata traha den e santo blanco di e dunanan di Hudishibana.

El a hala Cyrus riba su scochi y pone su cachete levemente riba su schouder. ‘Y kico loke bo a pinta ta nifica?’, el a puntra.

‘Dios.’

‘Y unda Dios ta?’

Cyrus a habri su brasanan delega hanchu hanchu. ‘Tur caminda.’

Ma Mercedes a pasa su brasanan diki rond di Cyrus su cintura flakito. E tabata loco cu e mucha aki, cu su mente curioso y su caracter suave. Tempo cu su mayornan a contrata Ma Mercedes como empleada domestico, e tabata un chabalito timido cu tabata sconde tras di saya di su mama y cu tabata papia solamente Arabe. Awo, seis aña despues, e tabata papia Papiamento facilmente. Su manera di papia y manera di haci tabata di un yiu di tera autentico. Tin biaha casi e por a lubida cu Cyrus no a nace na Aruba. Cu e y su ruman homber - su ruman muhenan morochu - si a nace na Aruba - a lanta den un ciudad cu Meneer tabata yama ‘e Paris di Medio Oriente’, un luga for di cua nan a huy ora cu un guerra civil a estaya aya. Chede tabata conoce e ciudad di e coleccion di potret den leishi banda di e cashi di buki abou den sala. Riba e potretnan por a mira Famia Mousa para den e terasa pafo di nan mansion Otomano na costa di Lama Mediteraneo.

Milagrosamente, segun Maryam a cont’e siman pasa, e cas di Famia Mousa den e seronan di Beirut tabat’e ainda. Pero ora Maryam a kita e potretnan for di muraya pa stofia e leishinan, el a grita yora. E tambe a troca e palonan di seda di Libanon pa e watapananan di Aruba. Cu nostalgia den su bos, den un tutu di Ingles cu Papiamento, e tabata papia di e seronan y di e palonan di dadel den cura di su welonan. Di su cas maternal den un barrio pafo di Beirut ta ruina so a keda.

Cyrus a los di su brasa y core den gang bay na e camber di Faoud. Ma Mercedes a cera e schrift di caligrafia cu tabata riba cama

y ponè bek den e rugtas cu I love Aruba riba dje. E tin duele di Cyrus y su ruman, cu nan bida destrosa. Nan lo crece riba e isla aki manera watapana endemico: den e biento di passaat nan takinan lo bira tur pareu den un solo direccion, manera vlam di bela den coriente di aire. Pero nan raiz tabata otro caminda, corta y dera bou di escombrow. Mescos cu e raiznan di Urleson cu no tabata caminda e tabata biba awor. Tabatin un hende aya cu tabata comprondè ora den su camber na Slotermeer e canta hunto cu Wereldomroep e refrein tocante e dushi isla cu e lo no lubida nunca?

‘Nan a yega!’

Maryam a kita su lantera y core sali fo’i cushina. Por a tende un yabi habri e porta di dilanti. E hilchi haltonan di Señora Mousa tabata zona riba e mosaiconan preto cu blanco den e hal di entrada, sigui pa e zonido di slof di dede y bos di mucha muhe pleitando.

‘No tenta otro!’, Rebecca Mousa a adverti su yiunan Noura y Sahar. ‘Mi ta bisa boso tata.’

E muchanan a core laga otro lihe, un a subi trapi bay su camber, e otro a pasa band’i cushina drenta sala y tira su curpa riba e sofa di diseño Italiano.

‘Ay, bon, Maryam. Pone cuminda pa nos aki binti minuut, por fabor.’

Un rato despues Maryam a pone dos saco pisa di Ling & Sons riba aanrecht den cushina y cuminsa saca tur cos, pone nan den frishider, freezer y e cuarto di provision na banda.

‘Señora kier koffie awor’, el a bisa Ma Mercedes cu a cuminsa drecha mesa. ‘Juice fresco pa e mucha muhenan, cola pa e mucha hombernan. Prome sopi di pisca, despues dos club sandwich cu carni di carne y tres salada di secato, un blanco, un bruin, pa Señora Mousa sin dressing, saus apart pa Badra. Noura kier sopi so, Meneer no ta come.’

Despues di e entrada Chede a kita e tayonan di sopi y hiba nan

den cushina. Mientras cu e tabata hawa e tayonan, su curason tabata bati te den su corocoro. E tabata busca e momento adecuado pa pidi Señora un adelanto. Pero na mesa e mucha hombernan tabata pusta boca cu e mucha muhenan tocante ken tin mag di hunga cu e pista di careda electrico cu nan a haya di nan tata ayera. Y Señora Mousa tabatin un peticion urgente. Si awetardi e por a busca su shimis blauw berde na e dry cleaning na Noord. Awe mes. Mañan su miho amiga ta bay casa. El a priminti Meneer cu e lo bisti su shimis faborito.

Riba aanrecht co'i kibra a montona. Ma Chede tabata laba co'i kibra, Maryam tabata seca. Maryam tabata sa unda mester pone tur cos, e tabata sa cua tabata e alergianan di cuminda di e muchanan, kico tabata e deseonan di dieta di Señora Mousa, con e agenda di Meneer tabata. Chede a cuminsa papia cu duda tocante e adelanto. Tocante con e mester di e placa pa awenochi, pa Betico. Tocante su miedo pa haya retiro, den e seis añanan cu el a traha aki nunca e no a haci un cos asina, esta mendiga pa placa.

'Mi no ta kere cu esey ta un problema pa Señora,' Maryam a trata di trankilise un tiki. 'Pero pensa un storia. E Mousanan ta hende di negoshi. Nan ta vota pa AVP. Pa nan Betico ta un instigado. *Bad for business*. Kiermen, bisa loke bo kier, pero no menciona su nomber.'

Ora Ma Mercedes a bolbe di dry cleaning, el a colga e shimis di Señora na e porta memey di e cashi di paña den camber grandi. Abou, rond di e piscina, el a piki e co'i hunganan plama di e muchanan – un popchi di Barbie sin cabes, e bicicleta di mucha cu wiel na banda di Noura, un bala di futbol di cuero cu cacho a morde kibra.

'Unda e bestianan ey ta?, el a puntra Maryam, kende a yena dos baki cu cuminda di cacho y awa den un huki di cura; djey Ma Mercedes a pone un hemchi grandi cu habon likido bou di e cranchi di awa pafo.

'Aya.' E empleada domestico Libanes a mostra na e sombra bou di e palo di amandel, caminda e Jack Russel nan tabata drumi riba

nan zij. ‘Nan ta drumi. E muchanan no ta laga nan na paz. Bo kier colga e pañanan un djis aki? E ora ey ami ta haci e bentananan.’

El a basha e awa di habon riba e tegelnan di cura. El a frega nan limpi cu un basora. Cu un scrapdo el a manda e awa sushi den e dreñahe banda di e piscina. Tras di e bar pafo Badra tabata sacudi un cocktail shaker manera maraca pa su prome daikiri di e atardi ey. Den e awa di hawa cu tabata dreña pocopoco den e dreñahe tapa cu santo di lama por a mira refleho di un avion blauw cu blanco di KLM cu tabata pasa ariba.

Diripiente, sintiendo un stik di berguensa den su barica, el a cay riba un pretexto perfecto: e lo regala Urleson un pasashi pa Aruba como regalo pa su cumpleaños fin di luna. E lo bisa cu e adelanto lo cubri mita di e prijs di pasashi y cu su yiu muhe Izaline por fiè e resto. Un mama cu kier su yiu cerca dje, esey Señora mester por comprende.

Mas laat e merdia ey, patras den cura, bou di e flamboyen biña, Ma Mercedes a saca un penchi for di su boca pa colga e sobrecama di Star Trek di camber di Faoud na cabuya. Gota di awa tabata cay riba e blachinan di mata seco cu tabata tapa e tegelnan di cura. Riba dak di e apartamento di huesped un yuwana tabata keinta su sanger sin move den e solo di merdia, e cuero diki rond di su wowonan di conosci cu a hecha den un intermedio cu a dura miles di aña.

Maryam tabatin rason. Señora a dunè e adelanto sin problema. E cuater papelnan di cincuenta florin tabata nechi dobla caba den su potmoni den bom di su tas di schouder. Aworo, ora e sali bay cas, e lo kibra un papel na e refresqueria banda di Misa Santa Ana. E ora ey e lo tin suficiente placa larga pa paga e bus cu ta bay Awatero.

Pero e mentira pa su bon tabata tormenta su curason masha. Ma Mercedes tabata considera su bida como un caminda cu su antepasadonan a marca pè durante nan biahe door di eternidad. Hasta mentira pa un hende su bon por ta peligroso. Nan ta forma

hanchi lateral, ramificacion sin salida cu ta despista e spiritonan di su antepasadonan.

El a hiba e macutu bashi pa e washok cu ta keda banda di e cuarto di herment. El a coy e halado, hala e blachinan seco di e flamboyen hunto y kima nan den un drum blauw. Ora e huma tabata circula bay ariba manera un spirito bailando y e blachinan tabata zona ratata papiando un idioma morto, el a cera su wowo pidi su antepasadonan pordon.

Mas patras den cura Cyrus a sali for di piscina, sigui pa e straal di awa di e pistol di Sahar. Sahar a persigui su ruman te na e cabuyanan di colga paña, caminda el a sconde entre e pañanan di cama. Cu grito di alegria el a hala un banda e clechi di cama tras di cua el a mira un sombra ta move y el a tira su ruman cu un straal di awa mortal den su pecho. Cyrus a kita cay. ‘M’a gana!’, su ruman muhe a grita core bay bek den piscina.

Cyrus a keda drumi na suela, sin move, mescos cu un yuwana. Ma Mercedes a cay drumi band’i dje, den sombra di e palo cora decorativo y el a coy su man tene. E mucha a bira su cara p’e, habri su wowo un tiki asina.

‘Kico bo ta haci?’, Cyrus a puntra.

‘Morto no ta asina teribel manera nan ta bisa,’ Chede di cu su wowonan cera. E biento di passaat tabata pasa riba nan door di e top di e flamboyen cu tabata sacudi y zona na su antoho.

‘Pero bo no ta morto’, Cyrus di, ‘ami si, ma abo no.’

Ma Mercedes a primi su man. ‘Pero bo no ta haya cu ta mas dushi si nos ta morto hunto?’

*

Banda di cuat’or Ma Mercedes a tende e auto di Meneer drenta cura. Dos porta di auto a dal cera. Pia pura tabata zona riba e piedranan canando direccion di e entrada di e mansion. Para bou di e trapi

den sala di recepcion Meneer a yama Cyrus y Faoud pa nan bin abou inmediatamente. Omo Tamir a lanta Señora Mousa y su prima Badra for di nan stoel di sosiego banda di piscina. Maryam y Faoud tabata core bay bin entre mangasina y patio cu klapstoel bou di nan brasa. 'BBC, BBC, Guera, Guera!,' Cyrus tabata ripiti cu bos tur agita, mientras e tabata ranca Chede for di cushina, pasa sala bay na e patio.

Henter famia a reuni den e veranda largo y hanchu patras di cas pa scucha e transmision di radio di BBC World Service bibo for di Libanon. Meneer y Omo Tamir a saca e radio pisa di bakeliet for di sala y pon'e pafu na unda e recepcion di e disco di satelliet riba dak tabata miho. Señora a keda hunga cu e antena te ora cu por a tende un bos kibra papiando Ingles riba e sirenanan di un alarma aereo.

Chikito y grandi tabata keto. Cyrus, sinta den scochi di su mama, tabatin e duro teni. Ma Mercedes hunto cu Maryam tabata cana bay bin cu glas di te di menta y cu scalchi cu dadel, figo y oleifi. Ora el a caba di parti co'i bebe y co'i come, Maryam a kita su lantera y cay sinta riba e stoel bashi. Mercedes a retira su mes den e pantry y come poco dadel den un scoter como cuminda di merdia.

Rato rato e tabata wak tra'i skina. Ningun hende di famia no tabata papia durante e transmision. E muchanan tabata morde huña. Cu wowo di glas e adultonan tabata wak nan dilanti of sacudi cabes tur desanima. Como cu e porta di schuif tabata habri, e por a tende e zonidonan di radio duro y bon cla. Tin biaha e bos di e reportero tabata cay afo pa motibo di un explosion diripiente y di otro mundo.

Ma Mercedes a paralisa. E zonido spantoso a pon'e corda e dianan hopi tempo pasa cu baby Eliana mara den un paña riba su lomba tabata murmura yen di hamber den su sueño, mientras e tabata cana cant'i caminda entre San Nicolas y Savaneta den solo cayente ta bende sombre di cabana. Na estado como muhe soltero y repudia pa su famia el a subi un boto na Willemstad bay Aruba. El a haya un cuarto chikito na San Nicolas cerca un mama soltero cu tres yiu

chikito. Anochi, tras di e scot preto dilanti di bentana di e camber, e tabata cende un bela pa por pasa e anochinan largo, e tabata duna su yiuchi pecho y zoy'e pa e pega soño. Den ningun cas ni tampoco riba caya bo no por a mira niun tiki luz e dianan ey. Tabata tempo di guera. E halanan di tribon di submarino Aleman tabata aparece dilanti di costa. Barco di patruya Mericano a tira anker den haf. Pa temor pa un atake di torpedo riba Refineria Lago, cu tabata suministra combustibel na e avionnan aliado, tur habitante mester a paga luz ora solo baha tres año largo.

Manera un feto gigantesco el a drumi nochi tras nochi riba tapijt den e hoki sofocante y scur. Su yiuchi pega contra dje. Scuchando e avionnan di exploracion cu tabata bula hopi abou, e explosionnan y e pito di sirenanan di e alarma aereo. Cada biaha menos habitante tabata tripi sali di nan cas. E clientenan cu tabata cumpra e sombrenan di cabana cu e mes traba traha a bira menos. Entretanto baby Eliana tabata crece masha lihe. Ma Mercedes su pechonan pisa a bira bashi, pero e tabatin dos boca pa duna cuminda. Cinc'or di mainta e tabata lanta, hala lechi di e cabritonan cu tabata cana los den cunucu y duna su yiu lechi cayente herbi riba carbon, su unico cuminda di dia.

Su dianan di trabou banda di e caminda cayente di costa tabata dura cada biaha mas largo. E yiunan di e doño di cas tabata keda cerca su chikitin. Pero como nan tambe tabatin hamber nan tabata kita Eliana su cuminda for di dje. Baby Eliana a bira debil. E forsa den su curpa chikito gordito cada biaha tabata bira menos. Cu un año y diesdos dia di bida el a muri di hamber.

Ma Mercedes a spanta di un rancamento na su lantera. Cu wowo yen di lagrima el a mira Cyrus para su dilanti.

'Mama!,' Cyrus a grita den cushina, 'Chede ta yora.'

Un rato despues Señora Mousa y su yiunan tabata para rond di Chede. E transmision di radio a caba. Cyrus a subi sinta riba Chede su pia, seca e lagriman di Chede su cara tur na lashi y pasa

su brasanan chikito rond di Chede su garganta. Na yoramento y cu dificultad Chede a logra papia.

‘Urleson, mi yiu homber’, el a yora, ‘mi no por perde un yiu mas.’

Señora Mousa a pone su man cu huña bunita drecha riba Chede su schouder. ‘Nos ta stima bo, Chede’, e di, ‘asina mes, manera bo ta.’

Entretanto e ambiente tristo cu tabatin den cas di Famia Mousa a bolter. Un hende a pone un lp riba e tocadisco. Un bos femenino angelical, un bos cu te den cushina a fascina Ma Mercedes, a sali di e boxnan. Den sala tabatin harimento y bebemento, bailamento y cantamento den Arabe. Ora Badra y Tamir a bay y nan a kita e glasnan di te for di mesa, Chede a pidi Maryam pa e deletra e nomber riba e kaft di e disco pè: F-a-i-r-u-z.

5

E chauffeur di e bus di transporte Trenchdown Thunder a trapa duro riba brake y habri e bentana chikito na e banda di pasahero. En realidad su bus tabata yen, e di, pero si e dos lovely ladies sinta dilanti hala un tiki mas cerca di otro, Señora tambe por drenta.

Ma Mercedes a drenta, hala e porta di schuif cera y bisa unda e tin cu bay. Apenas por a tende su bos pa motibo di e Marleyreggae cu tabata zona masha duro mes for di e subwoofers cu tabata instala den e bus. E chauffeur a pasa speed, ranca sali y hisa velocidad. E popchi di peluche di Emperador Haile Selassie cu tabatin un man hisa manera ta trafico e tabata dirigi, tabata zwaai bay bin duro riba dashboard. Cu velocidad halto e bus a yega na e crusada na aeropuerto pata pata di auto. Chede a pone su mannan hunto y resa na Madonna Preto, Protectora di caminda y crusada, pa corda riba dje na ora di su morto.

Den e luz metalico di e solo di atardi e bus a para na e ultimo borchis tras di Club di Salsa Azucar. Hopi mucha tabata grita core pia abou tras di e bus den e nubia di stof cu e speranza di por haya un cachi cachi si nan yuda baha e ekipahe cu ta mara cu cabuya riba dak. Un chauffeur di taxi tabata tuma un break den sombra di un palo di kwihi contra e bahul di su Chevrolet. Cu su yabi di auto e tabata purba saca e resto di cuminda di merdia for di su djantenan.

Mercedes a paga baha fo'i bus. Na e otro banda di caminda un marcha di protesta di simpatisante di PPA tabata pasando. Mas o menos shen manifestante colo scur, cu e sjaal oraño di partido mara na nan cabes, tabata grita lema contra gobierno. Riba un pancarta tabatin skirbi: 'Laga nos ta realista y exigi loke ta imposibel'. Cu hopi desordo un parada di auto di simpatisante di MEP tabata core den direccion contrario bayendo centro di San Nicolas, cu cinta geel

mara na e antenanan y e bandera nacional cu e potret di Betico lora na nan schouder.

El a bira skina, drenta e caya di santo. El a cuminda Albatros, cu tabata sinta dilanti di su cas riba un caha di refresco poni boc'abou. Cu un forki grandi e tabata bira e kreeftnan fresco cu tabata grill riba e barbecue. Un faha cu hespo di cuero cu su inicialnan masha yamativo tabata accentua su barica grandi. Mas aleu den e caya, bou di e dak di zim di su cas den un estado basta deteriora, Miranda Marley tabata zundra su yiu homber chikito cu tabata mucho lihe y agil pa su slanan. Un cacho cu tres pata tabata bula tras di su doño rasta. E yiu muhe di Teresita Enrico tabata drumi riba su barica den tera. E mucha muhe chikito, bisti den paña bieu tur kibra, tabata tene e punta di un cabuya mara na garganta di un cabrito. E cabrito, manera un cacho huskey den sneeuw, tabata lastr'e riba tera baha e serito.

E curpa morto cansa di Ma Mercedes a relaha. El a yega cas.

*

Riba Awatero luna yen a sali manera tayo bashi di un limosnero. Pa un fayo di coriente e borch di neon di Bacardi riba entrada di e rumshop di Chede tabata paga. E stem di megafon di e Lider tabata resona den e caya scur.

‘Miho libertad den pobresa cu rikesa bou di sla di carbachi!’

Un gritamento di aprobacion a lanta for di e multitud cu a aglomera ey. Dos ora prome e parada di auto di MEP a caba na e luga di parkeer dilanti di e supermercado di Chichi. Un vocero di e lider di partido a subi riba e baki patras di e pickup geel. Cu un bos skerpi y deforma pa e volumen halto, el a anuncia via e megafon cu un ora despues e Tata di Patria lo tene un discurso pa tur hende cu tin Aruba y e Arubianonan den nan curason. Un coro di pito a reacciona riba e anuncio aki. Cu poster lora, boter di lijm

y skeiro bou di nan brasa e miembronan di partido a drenta e bario. Nan a pega e posternan di partido na e palonan di coriente, na troncon di mata y riba muraya bashi. Nan a parti boton di Betico bou di e esnan cu tabata cana pasa. Algun di nan a tuma e boton, scupi riba dje y tir'e afo den e hubadanan. Pero ora cu den kibra di nueb'or e Lider a subi riba e baki di e pickup y hisa su mokete triunfantemente na laira, e vocero, kende tabata para banda di dje, a wak rond cu un cara satisfecho. Awatero a sali masalmente pa tende e Libertador papia.

E discurso anuncia a duna Mercedes chens pa organisa tur cos den su rumshop detayadamente. A lombra e glasan di rom minuciosamente cu serbete di cushina, a kita stof di e banki- y mesanan y a pone onderlegger, shinishero limpi y toothpick riba e mesanan. Riba e mesanan nan a colga lampion cu e colo di partido di MEP. E dip sauce cremoso pa come cu e kreeft gegrill cu Albatros a prepara, ta cla den baki abou den frishider. E cassette player cu ta poni den huki di e toonbank cu por habri cera, tabata toca wals, e musica preferi di e huesped di honor. Mas trempan e anochi ey el a manda su yiu muhenan bay cumpra e boter di rom di mas caro na Chichi. E Santiago de Cuba XXO tabata costa mas cu su compranan di luna hunto.

Cu su huñanan corta y pinta, su cara makiya y gepuiro, Ma Mercedes tabata warda Betico yega. Bou di su lantera floria e tabatin un shimis geel elegante bisti, cu kraag blanco y nechí strica. Na su oreá e tabatin renchi largo colo di oro. E pito halto y skerpi di National Electricity Company a resona den e bario. E interrupcion di coriente tabata tra'i lomba. E palabranan di neon colo cora scur BACARDI GOD'S OWN FLAVOR a bula cende riba e rumshop. Den e resplandor di neon cora scur Chede tabata hari nervioso, mustrando e djente blanconan di su plancha.

'No bin bisa mi cu ami a MEP Antia ranc'e for di otro: Antia, manera Hulanda ta pretende, no a existi nunca!'

Harimento y aplauso tumultuoso. Caminda Chede tabata para bou di e afdak di zim e Lider tabata parce Papa di Roma para patras den su Jeep antibala. Cu su palabranan manera puñal el a parti Lama Caribe fo'i otro dilanti di su simpatisantenan y el a muestra nan e caminda pa e tera priminti.

'Nos pueblo' ... 'honor y dignidad' ... 'nos deseo sagrado cumpli!'

Un cantidad di mokete a bay laira. Dos miembro di partido a yuda e lider di MEP baha for di e pickup pa e dreña den su grupo di partidario. E camaranan di e fotografnan di prensa tabata flash. E hendenan di seguridad tabata purba controla e pushamento rond di e Libertador. E tabata duna man, saluda tur hende, papia cu hoben y bieu, homber y muhe. E tabata conoce centenares di Arubiano na nan nomber, Lionel a yega di contè. Dia y nochi su cas na Santa Cruz tabata habri pa e partidariónan cu tabata bay busca conseho y yudansa.

For di su rumshop e por a mira e Tata di Patria cana dreña e caya di tera manera un barco di tres master na horizonte cu pocopoco tabata yega cerca, rondona pa decenas di barco mas chikito. E resplandor di e weanan cu carbon na candela dilanti di e casnan chikito y e tiendanan tabata lusa su aparicion cu tabata cada bes mas cerca na un manera fantasmal. Mas cerca e tabata, mas lihe Chede su cabes tabata bira. *Starstruck* pa e figura halto y delega den su flus crème. Canto di caminda e mamanan a hisa nan yiunan mas chikito riba nan schouder. E teenagernan a subi riba muraya y taki di palo pa capta maske ta un bista chikito di e lider di e isla. Albatros, kende sinta den porta di su oficina di number tabata bende bleki di cerbes for di su jugnan di ijs, a haci bon negoshi.

Ora e Lider a dreña den veranda di e rumshop, sigui pa su yiu homber y un grupo di sirbido y hende di confiansa, Chede a yamè bonbini na un tono halto y nervioso y el a haci un reverencia grandi y stijf.

'Esey no ta necesario, Mercedes', el a bisa cariñoso y tierno, 'nada di formalidad, por favor.'

Ma Mercedes a keda wak e Libertador. ‘Señor Betico ta corda mi number?’

‘Bo casa tabata un miembro fiel di partido. Ta duel mi cu mi no por tabata presente na su entierro. Cuanto yiu Señora tin?’

‘Shete. Esun mas chikito, Urleson, ta studia na Hulanda.’

‘Si tin algo cu mi por haci pa nan, no keda sin bati na porta di MEP y corda menciona mi number. Mi ta un instrumento di pueblo.’

Su lenga a tropica riba e palabranan di gradicimento.

‘Bo deseo ta mi ley, Señora. Mi por a haya un glas di awa di Señora, por fabor? Ta haci demasiado calor awe, Señora no ta haya?’

Ma Mercedes a haci zonido cu su dedenan. Jeandrelica, bisti den su shimis di batik di mas bunita, cu un lenso geel mara na su cabey di peper bon peña, a sali fo’i tras di e cortina di cocolishi. E tabata carga un teblachi cu glas, dos canica di awa cu ijs y un scalchi di fruta cu parchita, slice di patia y lychee casca. Sherdamena, su wowo pinta cu eyeliner scur, tabata cana su tras. Den totomo e tabata sirbi pisca y galiña gegrill, cu tres diferente sorto di saus y dorna cu anasa cayente y pinda.

E Lider a kita e vet di su lipnan cu un serbete di papel y gradici Mercedes y su yiu muhenan pa nan arte culinario excelente. Charmian y Sharon a kita mesa. Tras di toonbank Ma Mercedes a seca e sodo di su garganta cu un lenso perfuma. Bou di toonbank tabatin un estuche di koper geel yen di sigaria cu e tabata warda pa ocasion special. Riba e tapadera tabatin un potret imprimi di su esposo defunto pa nan no lubid’e nunca. Su man tabata pasa nervioso riba saco di e lantera. E tabata fula rand di e envelop riba cua Charmian, cu tabatin e letra di mas bunita di tur su yiunan, a kirbi adres di Urleson na Amsterdam.

Un djis aki, despues di su sigaria di after dinner, mi ta dun’e e envelop, el a pensa. Si e kier a logra algo cerca su casa – mas placa

pa cas, un castigo mas suave pa un mucha malamucha – no tabatin un miho momento cu net despues di come, ora Lionel tabata huma un siga fini den veranda ora nochi cera y e tension di dia baha, pa convencè di su rason.

El a pasa door di e cortina di cocolishi drencia den veranda. Na e mesa di honor el a habri e estuche di sigaria y ofrece e lider un co'i huma. Band'i dje Sherdamena tabata para cla cu e lighter di tormenta cu tin un vlam cu por contra biento di passaat.

Betico a hisa su man drechi te na haltura di su pecho, su plant'i man habri. 'Conseho di dokter', y el a nenga cortesmente.

Cariñosamente el a nenga tambe un glas di Santiago de Cuba, cu den cushina Jeandrelica a saca for di su empake luhoso y a habrie pa haya holo di e rom.

'Nada di bebida durante ora di trabou. Mi a palabra esey cu mi Señora. Mi yiu homber ta wak pa mi cumpli.'

Ma Mercedes su cara a bira bleek. E idea di tanto placa distribi tabata pone su stoma bira. Niun di su clientenan fiho no tabata gana suficiente pa por paga un gota di e rom xxo aki.

Betico Croes a wak riba su holoshi. 'Señora por mustra mi unda e baño ta? Nos mester laga tumba caba.'

Asisti pa su yiu, un mucha homber bleek, timido, cu wowo chikito, Croes a drencia den e hoki di wc di palo den e cura tras di e shopa. E toilet tabata mucho chikito pa dos persona. E yiu homber tabata para den e porta cu su lomba pa cura y el a yuda su tata lanta for di e pochi di wc. Door di e bentana di cushina, cu luz di e bombio na blafon, Mercedes a mira, prome cu e Lider a hisa su carson, den un flash e cicatriz na e barica caminda e bala a drencia.

Ora cu e Lider tabata cana bay bek na e parti dilanti di Ma Mercedes su cas, e tabata parce debil. Cu un cara marca di dolor e tabata uza brasa di su yiu como sosten pa subi e tres trechinan pa bay den cushina. Den cushina Ma Mercedes a ofrecè su brasa y el a habri e cortina di cocolishi pa nan.

‘Señora ta mucho cariñoso’, Betico di mientras nan tabata cana bay pafo den veranda. ‘E circunstancianan a marca mi como revolucionario. Awor mi ta siña di e experiencia ey.’

E Lider y su comitiva a cuminsa prepara pa bay. Dos fotograf di prensa kier a saca un potret ainda. Spontaneamente Betico a pasa su brasa na e cintura di Ma Mercedes, halè cerca dje y hari pa e camara.

El a hole su sodo zuur. El a sinti su man riba su heup hanchu. Di banda el a mira e manchanan di cuero den su frenta cu tabata lombra. Awor, el a pensa. Esaki ta e momento. Dilanti di e camaranan cu tabata flash sin fin el a saca e envelop bashi cu el a hinca den saco di su lantera floria pushè den Betico su man. Ariba na banda drechi el a pega suficiente stampia pa post cu avion pa Hulanda.

‘Meneer sa’, e di, mientras su dos mannan a cubri e Lider su man manera oester, ‘Meneer ta tata di nos isla. Aruba mester di su yiunan. Pero mi yiu homber Urleson ta na Europa. Masha poco mi ta tende di dje awor. Kisas esey ta pasobra e no tin tata mas, mi no sa. Meneer no por skirbie un carta y bisè cu Aruba ta warda riba dje? Bisè cu tin suficiente trabou pè aki? Cu Meneer ta trahando hotel? Recientemente mi Urleson a gradua na e scol di hoteleria. E por haci tur cos pa Meneer. Catering, room service, maintenance. E ta un bon mucha homber. Un bon trahado. E ta traha overtime, diadomingo tambe, esey no ta problema pè. Si Meneer por skirbie un carta? E lo no desapunta Meneer. Meneer por conta cu ne. Mi ta hura pè. Pa su character. E ta confiabel. Sincero. Si Meneer por dunè un chens, e or’ey ...’

E brasa di e Libertador a laga su cintura los. E awasero di palabra a seca den su garganta hers. E no por corda cu el a yega di bisa asina hopi den asina poco tempo. E tabata soda pisa. Su wowonan tabata pica. Mientras cu e tabata seca e sodo cu a bay den su wowo, el a mira e imagen troebel di Betico cu tabata bandona e rumshop, rondona pa su comitiva. Un rato despues, awor si skerpi skerpi, el a

mira con el a drenta e caya di santo y subi pa bay na e luga di parkeer dilanti di Chichi. E tabata cana cu dificultad. Diferente biaha el a wanta su barica. Dilanti di e oficina di number di Albatros el a stop un rato pa coy forsa. E yiu homber a tuma e envelop di su tata, doble dos biaha y prop e den su saco di patras.

6

E mondi di mangel na final di e caminda di santo tabata na un boca smal y largo cu tabata subi tera for di lama. Pida pida luz di aurora tabata dal riba un troncon delega manera drumsticks riba e cuero di cabrito di un djembe. E matanan di lisimbein tabata haci un zonido den e biento di passaat manera ola cu ta bin tera.

Simannan largo a pasa sin ningun noticia di su yiu. For di un cabina di telefon den postkantoor di San Nicolas Ma Mercedes a purba yamè dos biaha via 'collect call' na su number fiho na Amsterdam. Despues di un silencio largo na e otro banda di liña e Señora di e central di telefon a bolbe cerca dje cu e participacion cu e number cu e tabata yama no tabata contesta.

Den e sombra di e blachinan di e mondi di mangel, cu su cara mancha manera di un leopardo, el a pone su hemchi abou. Su radio portatil tabatin interupcion. El a saca e antena pa por a ricibi un miho señal di radio cu tabata move liber den aire. E zonido a bira menos. For di e loudspeaker por a tende hopi bos ta papia bruha den otro den studio den un discusion candente. E liña cora di loke nan tabata papia e por a compronde, pero no e detayenan.

... prome partido nacionalista cu asiento den Parlamento Hulandes ...

E tabata cana entre e camanan di yams y yuca cu e cu Albatros a planta riba un pida tereno cu tabata haya suficiente solo.

... depresion economico ...

Cu su man y su wowo e tabata calcula con hecho nan tabata.

... tension social creciente entre hoben autoctono y aloctono ...

Den e luz di leopardo el a hisa su machete y kap cuater raiz di yuca hecho mas o menos mey meter riba tera. Sin nan raiz e blachinan tabata cera laga nan cabes berde colga. Asina Urleson lo mester tabata sinti su mes, Mercedes a pensa, leu di su pais natal.

El a sali di e luz di leopardo subi e playa cu tabata den pleno solo. El a pone e hemchi yen den e santo fini, moli y blanco y cay sinta banda di Albatros, un Curasoleño di Willemstad cu kende el a lanta hunto. Albatros su mirada silencioso tabata adora e beyesa baroco di Chede su pechonan y atras firme. El a permitie pasa su wowonan riba su curpa. Wowo di marinero cu a mira e hafnan di mundo. A pesar di su brasa paralisa, consecuencia di un malesa infantil, el a nabega e shete lamanan como marconista riba un tanker Venezolano. Na Sint Petersburg el a mira con e Rusonan tabata skirbi palabra den e aire sumamente friu di winter cu nan rosea. Na Africa, e di, preto tabata un colo di arco iris. Pa amor el a hancra cuater aña largo den e puerto di Lisboa. Como homber divorcia el a regresa Aruba algun aña pasa, pa ta un omo pa e yiunan di su ruman homber kende tabatin un pelukeria na Savaneta hunto cu su casa Sirio. Un par di luna despues el a habri un oficina di number den e caya di santo, schuin dilanti di e rumshop di Chede.

Dos canoa di piscado, elegante, cu forstef y agterstef dobla, tabata pasa door di e olanan cu tabata scuma den e resaca, na caminda pa lama grandi. A pesar cu tabata mainta trempan, ainda tabatin un neblina colo cora cu ta tira pa koper riba Bahia di San Nicolas. E awa colo Delfts blauw, keinta pa e solo cayente di mainta, tabata tembla te ciega hende. Mas aleu riba e playa por a tende ladramento di cacho di caya. Entre e canoanan bandona riba e parti seco nan tabata busca un meuchi morto of tilapia cu a drif bini tera cu marea halto. Ma Mercedes a hisa e volumen di e radio un tiki mas.

Aki ta Bonki Irausquin na Radio Kelkboom. Aki un rato nos ta sigui cu e boletin di shet'or di diadomingo 21 di augustus. Pero prome cu esey ...

Albatros tabatin un sonrisa conmovi riba su cara. ‘Con lo para cu bo sin bo radio, Chede?’, e di.

‘Laga mi’, Merdedes a contesta, ‘ta mi contacto cu mundo.’

El a kita su wowo di e awa cu tabata briya asina fuerte y hisa cara wak e nubianan fini y largo.

Nubia cu tabata cambia di forma riba e bahia di mangel bira isla y archipelago den e shelo blauw extenso. Nubia cu, manera cabes blanco di paddenstoel, tabata kibra cay for di nan stelchi y keda drif bay cu e coriente di ola di noordoost passaat.

For di pariba un crucero grandi tabata move pocopoco manera morocoy canto di costa den direccion di haf di Oranjestad. Mercedes cu Albatros a intercambia un mirada di bon entendimento.

Tempo cu nan tabata mucha bibando na Winchi, un barío pover di Willemstad caminda tur hanchi ta sali na haf, nan a mira, para na skina di Locostraat, pa prome biaha un crucero drenta haf di Corsou. Un ciudad flotante mas halto cu e misa y e edificio di scol. Forstef y bakboord mas blanco cu e sucu riba nan funchi.

Mas cerca e fata morgana vago cu tabata colga riba e bahia a expande su mes manera un mancha di azeta. E damp cu tabata nubla tur cos tabata haci cierto cos mas grandi y elimina otro. E colonia di flamingo riba e cay leu aya tabata mes skerpi cu un imagen fotografico. Pero e raiznan riba tera di e mangelnan cu tabata crece rond di e bahia tabata parce djis un mancha berde nubla.

Kiermen, e no tabata sigur cu el a tende e noticia di radio bon. E no por a bisa cu siguransa cua brasa di Albatros a pasa na su schouder, esun paralisa of esun bon. E no por a distingui e diferencia mas awor cu tur cos rond di dje a bira vago y ireal. Awor cu e no por a confia ni su mes wowonan mas. Awor cu tera y lama tabatin alabes e claridad bon marca y e vaguedad di un sueño riba *one happy island*,

t
h
e

m
i
d
d
l
e

t h e c e n t r e o f e v e r y t h i n g

n
o
w
h
e
r
e

Epilogo

Julien Ignacio

Un generacion nobo

Julien Ignacio (1969) a nace na Hulanda. Su tata a lanta y biba na Aruba, prome cu el a muda pa Hulanda unda el a casa cu un señora Hulandes. Julien a studia despues di su scol avansa ‘Estudio Europeo’ (el a gradua na año 1992) y un di dos estudio ‘Ciencia y Teoria di Literatura (graduacion 1997, summa cum laude) na UvA (Universidad di Amsterdam).

Julien a haci diferente biahe extenso na Asia y Australia y a biba mey año na Colombia y un parti di West-Africa, un experiencia cu a haci un impacto grandi riba su skirbimento despues. Año 2001 te cu 2003 Julien Ignacio a biba na Aruba, Sint Maarten y Corsou.

Julien tabata miembro di directiva di Werkgroep Caraïbische Letteren, e tabata miembro di directiva di e organisacion di derecho di autor y e tabatin diferente otro funcion den ramo di literatura y cultura, manera e proyecto importante di ‘Wintertuin’ na Hulanda y Corsou. Julien Ignacio ta biba actualmente na Amsterdam. E ta co-redactor di un antologia di literatura Caribense *Dat wij zongen – twintig schrijvers om nooit te vergeten* (2022).

Julien Ignacio ta un autor multifasetico. El a publica un novela (Kus 2018), un coleccion di storia cortico *Goudjakhals* (2023) , ‘blogs’ den revista *Tirade* y diferente texto teatral. Pa su actividadnan den ramo di literatura y cultura el a ricibi diferente premio importante, por ehempel e premio ‘El Hizjra’ pa su obra teatral. Pa *Goudjakhals* (2023), un coleccion di storia, Julien a ricibi dos premio importante: esta ‘Amarte Premio di Literatura’ (2024) y e ‘J.M.A. Biesheuvelprijs’ (2025).

Julien Ignacio ta un bon ehempel di un generacion nobo di autor Hulandes-Caribense, y specificamente di Aruba, cu tin nan 'roots' ainda den Caribe, pero cu a nace y lanta na Hulanda. Ta na Hulanda nan ta biba y nan ta skirbi for di nan situacion specifico. Nan ta forma parti di e 'main stream' Hulandes di cultura y literatura Europeo cu temanan universal di diferente continente.

E 'generacion nobo' a laga e posicion di 'bonding', e buscamiento di inspiracion den pais di origen di nan antepasadonan, nan roots, un banda y a cambia nan tematica pa 'belonging' den e pais actual cu ta nan futuro y cu nan ta acepta y cu ta acepta nan. E 'generacion nobo' di autor Hulandes-Caribense ta participa den comunidad y e ambiente literario, den medio di comunicacion manera radio y television y corant importante cu tin prestigio cultural, den editorialnan grandi y ta ricibi premio literario di renombre. Nan ta parti di y ta tuma parti den henter e bida literario mescos cu e autornan di origen Hulandes. Pero de bes en cuando toch ta duna expresion na memoria di nan raiz specifico di famia, manera den e storia 'Radio Gaga' por ehempel. Titulo di obra *Goudjakhals* ta metafora pa e wolf chikito cu a bira un migrante, pasobra el a muda, debi na cambio di clima y guerra, for di Asia pa Europa pa busca un miho futuro.

E obranan di Julien Ignacio ta caracteristico pa nan diversidad di genero, contenido, tematica, forma, idioma y estilo. E manera di skirbi ta experimental y ta situa na diferente pais cu nan cultura y idioma.

E storianan den e obra ta inclui sitio diversifica y tempo di siglonan pasa y mundo moderno. Pero su ultimo storia, 'Radio Gaga', ta situa na un barrio di Aruba, den e temporada net prome cu Status Aparte y ta dedica na su wela Arubiano.

Ma Mercedes ta un viuda y mama di siete yiu. Un yiu muhe tin un bon trabou na un banco local y e yiu homber mas chikito a bay studia na Hulanda. E otronan no tin trabou fiho y nan ta depende,

cu nan yiunan, di nan mama. E famia ta relativamente pober. Ma Mercedes ta biba den un barrio cerca di San Nicolas. Su rumshop ta financieramente insuficiente pa mantene henter e famia di tres generacion. Ma Mercedes tin un di dos trabou y ta haci cas limpi pa un famia rico na Noord.

Ma Mercedes ta e personificacion di e 'feminismo preto', e 'womanismo' (Alice Walker) Caribense. Henter e famia ta depende di e mama cu ta sinti su mes responsabel pa entrada di henter su famia. E ta e persona central, materialmente y financieramente, pero tambe socialmente, pa uni su famia grandi y complica. E ta percursa pa cuminda pa su yiunan y ta simbolo di un hogar sigur cu amor pa tur hende di e tres generacionnan.

Idioma y estilo di 'Radio Gaga' ta exacto, conciso y exige atencion completo di e lesado. E lesado cu ta tuma su tempo y ta lesa e storia pocopoco por gosa di e rikesa di idioma y estilo. Forma di lesa asina yama 'slow reading', cu ta e ruman chikito di e 'slow movement' en general. Lesa pocopoco, tuma tempo pa concentra riba detaye y lesa cu concentracion.

Compara cu e otro storianan di *Goudjakhals* e storia 'Radio Gaga' ta tradicional den contenido y forma, pero e forsa enorme di e storia ta lanta empatia pa Ma Mercedes den su lucha pa sobrevivi hunto cu tur su yiunan.

Na final Ma Mercedes ta triunfa ora cu e Lider Politico Maximo bishita su rumshop chikito

Wim Rutgers

Julien Ignacio

RADIO GAGA

EEN ARUBAANS VERHAAL

I

De poort waardoor hij bij haar naar binnendrong opende zich in de nacht. Soms ontsnapte ze aan zijn lijkwitte handen, soms niet. Soms was hij langzaam, soms snel. Soms sprak hij, zijn stem een striemend gefluit. Zoals de passaatwind die door de zeegrotten blies bij Watamula. Maar altijd wilde de *makamba* maar één ding: de lelie in haar ziel verbrijzelen.

Ma Mercedes schrok wakker. Hoelang had de droom deze keer geduurd? Tijd werkte anders in haar hoofd. Talloze keren was het licht geworden en dan weer donker. Of kwam dat door de stroomstoringen in haar wijk? Steevast sliep ze met het licht aan. Maar de schemerlamp op haar nachtkastje brandde niet meer. De airco aan de muur, doorgaans ratelend, zweeg. Het was heet en donker in haar slaapkamer. Haar roze nachtjapon, kletsnat van het nachtzweet, plakte aan haar huid.

Onder haar kussen lag een kleine zakradio. In het schemerduister draaide ze aan de zenderknop. Uit het geruis en gekraak vlak bij haar oor doemden stemmen op die spraken over de dingen van de wereld. Dj's die verzoeknummers aankondigden. Vrouwenstemmen die de rozenkrans baden. Een vlammeende toespraak van Betico. Vrome, vurige, vriendelijke stemmen die haar geruststelden.

Ma Mercedes zette het radiovolume op fluisterstand. Ze sloeg het laken opzij. Met een kreun zwaaide ze haar gezwollen, door spataders geteisterde benen over de bedrand. Voordat ze moeizaam neerknielde voor het huisaltaar naast haar bed schoof ze een kussen onder haar stijve knieën. Op het lage tafeltje, naast het plastic heiligenbeeld van de Zwarte Madonna van Guadalupe, ontstak ze een noveenkaars. Geschaard rondom het Maria-icoon werden het bruidsportret van haar overleden ouders en een ingelijste pasfoto van wijlen haar echtgenoot spookachtig verlicht.

Boven het altaar, aan een spijker in de muur, hing een roestig dooparmbandje. ‘Eliana 1942-1943’ stond er op het koperen naamplaatje gegraveerd.

Als plengoffer voor de doden goot Ma Mercedes een scheutje kruidenrum uit in een koffieschoteltje. Om de kamer te reinigen van kwade geesten strooide ze een handjevol witte salie in een uitgeholde fleskalebass en hield er een aangestoken lucifer bij. In het zachte geknisper van de rokende bladeren hoorde ze de doden met elkaar kletsen, als waren het loslippige klanten in haar rumshop.

‘Rust maar lekker uit in de hemel, *dushi*,’ zei ze tegen de bevroren beeltenis van haar man. ‘Maak je geen zorgen om ons. Ik heb het goed. Onze kinderen ook. Izaline heeft promotie gemaakt bij de Aruba Bank. Rudy is voor de vierde keer vader geworden. En Urleson is verliefd op een meisje uit Hulanda. Hij heeft me een brief geschreven.’

In het flakkerende licht sloeg Mercedes een kruis ter aanbidding van de Zwarte Madonna, schutpatrones van vrouwen, armen en onderdrukten. Haar pijnlijke reumahanden gevouwen, smeekte ze de Maagd om haar jongste zoon, die zeventien kilometer van haar vandaan woonde, te beschermen tegen de werken van de Boze.

‘Lieve Moeder in de hemel,’ prevelde ze in het schemerdonker. ‘U bent de Hoedster van huizen, dorpen en steden. De Koningin van wegen en kruispunten. De Weefster van het pad des levens. Waakt U ook vandaag over mijn kind in al Uw goedertierenheid.’

Zes jaar geleden was Urleson naar Nederland vertrokken met een studiebeurs. Ze had hem gesmeekt niet te gaan. Ma Mercedes huiverde bij het idee dat hij zich eenzaam zou voelen tussen vreemden. Eenzaamheid voor haar betekende: iemand die alleen woonde. Geen familie om zich heen had. Door haar vliegangst kon ze hem onmogelijk opzoeken in zijn Amsterdamse studentenflat. Om zijn kleren te wassen en de vouwen eruit te strijken. De gehaktpasteitjes voor hem te frituren waar hij zo van hield.

En wat als haar kleinkinderen in Hulanda zouden opgroeien? Ze zouden haar taal niet spreken en zij zou hen niet kunnen verstaan.

Maar als haar jongste zich iets in zijn hoofd haalde hield niets hem tegen. Op Colegio Arubano had hij de hoogste cijfers van zijn klas gehaald. Hij moest en zou studeren in Europa. Na vier jaar, beloofde hij haar, zou hij terugkeren met een diploma van de hotelvakschool. Faciliteitsmanager worden van Hotel Paradiso, het beste viersterrenhotel op het eiland. Dat was zijn droom. Hij was er slim genoeg voor.

Dus had ze hem laten gaan, met pijn in haar hart. Uiteindelijk kon ze hem alleen maar gelijk geven. Als je iets wilde bereiken moest je in het Westen zijn. Dat wist iedereen in Awatero. Op Aruba waren de studiemogelijkheden beperkt, de banen schaars. Haar rumshop-aan-huis, met als publiekstrekkingen zelfgestookte agaverum voor vijf dollar de fles en een papegaai op een stokje die gebroken Papiaments sprak, deed vooral dienst als hangplek voor domino spelende werklozen en onderbetaalde contractarbeiders van de Lagoraffinaderij om de hoek.

En toch. Hij was nog zo jong, net achttien, toen hij op het vliegtuig was gestapt. Wie zou er voor hem zorgen aan de andere kant van de wereld? Haar stille, verlegen, teruggetrokken jongen. Zo was hij als kind al geweest. Vanaf het moment dat ze hem voor het eerst in haar armen hield op de kraamafdeling van het Oduberziekenhuis had ze het in zijn gezicht gezien. Dat God haar een bijzonder kind had geschonken, kwetsbaar en uitverkoren.

Zijn oudere broers en zussen speelden luidruchtig tikkertje in het mangrovebos aan zee, vlak achter het huis. Ze kropen bij haar op schoot en vroegen brutaalweg om een pinda-ijsje zonder hun beurt af te wachten. Maar Urleson zat het liefst alleen in de schaduw van de kibrahachaboom. Hele middagen vermaakte hij zich met de renhagedisjes, die omhoogschoten tegen de kromme stam. Luisterde hij stil en als betoverd naar het gefluit van de troepiaalvogel in de

bladerloze takken, bedekt met gele bloemen.

Zijn eenzelvige gedrag boezemde haar angst in. De ochtend dat hij gedoopt werd in de Regenboogkerk stond haar nog helder voor de geest. Voor het altaar goot de voorganger het wijwater uit over zijn hoofdje. Urleson gaf geen kik, een slecht voorteken. Zijn oudere broers en zussen waren bij de toediening van het eerste sacrament in luid gekrijs uitgebarsten als teken van hun ontvankelijkheid voor de werken van de Heilige Geest.

Naderhand werd het doopfeest gevierd in het huis van Cheryll Rincon, een achternicht van haar man Lionel. Zij was getrouwd met een rijke Amerikaan en had een groot huis in Sero Colorado. Op het met gras en palmbomen ingeplante achtererf stonden acht lange tafels, gedekt met linnen tafelkleden, opgesteld in de vorm van twee kruizen. Gekleed in een wit katoenen doopjurkje, afgezet met kant, zetelde kleine Urleson naast haar in een versierde kinderstoel. Tientallen gasten stonden in de rij om moeder en zoon te feliciteren. Haar zoontje nam de bewonderende blikken van de genodigden, die unaniem de loftrompet bliezen over de opmerkelijke schoonheid van zijn ebbenhouten gezicht, onbewogen in zich op. Zijn kandijbruine ogen leken de wereld om hem heen in één opslag te kunnen peilen.

De rest van de middag joeg Mercedes de bezoekers weg die haar pasgeborene onverholten aanstaarden, onkundig van de kwade kracht die in hun blikken besloten lag. Hij zou ziek kunnen worden, zijn verstand verliezen of erger nog. Want het vermogen van de *oyada* had ze met eigen ogen aanschouwd. Haar achterbuurvrouw, een helderziende die beter met vogels en vissen kon praten dan de Heilige Franciscus, had op een dag de dwergparkiet op haar cactusheg net zo lang het boze oog gegeven tot het groene vogeltje omviel, stokstijf en kassiewijle.

‘*Tende*’ had ze Lionel toegefluisterd, ‘*nos mester tene cuidao cu oyada*’, luister, we moeten ons waken voor het boze oog. Haar man had zijn schouders opgehaald. Over de jaren had hij geleerd haar

bijgelovigheid voor lief te nemen. De strijd aangaan met een vrouw voor wie het laten rondslingeren van een schoen met de zool naar boven gelijkstond aan het opzettelijk uitlokken van een sterfgeval? Die hem opdroeg rond de klok van zevenen niet in de deuropening te gaan staan omdat de geesten van de doden op dat uur het huis betraden? Hij wist wel beter.

Vanaf die dag, als behandeling tegen het boze oog, had ze Urlesons borst en billetjes iedere dag ingewreven met wasblauwsel. Elk jaar, op Goede Vrijdag, liet ze haar twee oudste zonen Richy en Rudy een leguaan vangen die lag te zonnebaden op het golfplaten dak van haar huis. De verwijderde kaken, de tanden aaneengeregen tot een koord, droeg ze haar jongste op om zijn nek te dragen. Ze verbood hem ten strengste het amulet af te doen. Ook niet als hij ging slapen met honger in zijn buik omdat ze nauwelijks genoeg eten op tafel kon krijgen sinds de dag dat haar man was heengegaan.

Door de spleten onder het golfplaten dak sijpelde ochtendlicht de slaapkamer binnen. Een zonnestraal viel neer op het schelpengordijn in de deuropening naar de woonruimte. Een parelmoeren schelpschijf fonkelde fel als een waterglinstering.

Ma Mercedes leunde met haar elleboog op de rand van het bedmatras. Ze verbeet de zeurende pijn in haar onderrug – twee wervels beknelden een zenuw – en kwam moeizaam overeind. Ze trok haar paarse jurk van gebatikt katoen aan, schoof haar eeltige voeten in haar slippers en slofte stilletjes door de woonkamer naar de keuken.

Iedereen in huis sliep nog. Haar jongste dochters Sherdamena en Jeandrelica, die nog bij haar inwoonden, lagen op de uitgeklapte slaapbank. Haar kleinkinderen Charisse, Pinto en Sammy, drie, vijf en zes jaar oud, sliepen tussen hun moeders in. Als in slaap gevallen puppy's lagen ze dwars over elkaar heen voor pampus. Op een rieten vloermat voor de tweedehands tv sliep haar zes maanden

oude kleinzoon Roderick op de buik van zijn moeder Diana. In de voorkamer, op een van straat geplukte sofa met doorgezakte vering, sloep Sharon zijn donderdagavondroes uit. Sinds de Lago zijn stagecontract als elektricien niet had verlengd, zat haar oudste kleinzoon *in between jobs*.

In de kleine keuken aan de straatkant vulde ze de lekkende waterpan en zette hem op het vuur voor koffie. Het tweepitsgastoestel stond op een wankel aanrecht dat bestond uit twee tegen elkaar geschoven klaptafels. Naast het campingfornuis stond een tienliterwaterfles, een afgedekte schaal palmolie en een lege rijstkoker, eronder kartonnen dozen met plastic borden en tinnen pannen. Het liefst lokte Ma Mercedes de familie onder haar dak 's ochtends uit bed door het huis te vullen met de warme, ingedikte geur van *sopi di mondongo*. Maar de pan met ingewandensoep in de koelkast was bedorven door de stroomstoring van vannacht. De drie flinke red snappers die ze in mootjes gehakt bewaarde in de vriezer kon ze weggooien.

Ze opende de deur van de provisiekast naast het aanrecht. Leeg, met uitzondering van een blik mais, een aangebroken pak kristalsuiker en een laatste restje oploskoffie.

Aan de binnenkant van de kastdeur hing de verkiezingsposter van de MEP. Op de poster staarde partijleider Betico visionair de toekomst in. Onder zijn charismatische gezicht praalden beloftevolle woorden:

‘God zond een man. Mozes was zijn naam. En hij leidde zijn volk uit de slavernij.

God zond een man. Betico Croes was zijn naam. En hij leidde zijn volk naar de onafhankelijkheid.’

Het was geen geheim in Awatero op wie de familie Heyliger stemde. Haar man, een Arubaan in hart en nieren, opgegroeid in de knoek en apetrots op zijn eiland, was zijn leven lang een trouwe MEP-aanhanger geweest. Nog steeds zag ze het beeld voor zich van

Lionel die de tv aanzette en met opwinding in zijn stem ‘Hij komt zo’ tegen haar zei. Even later verscheen Betico op het scherm. Holland heeft een rapport gemaakt, sprak hij voor de microfoon, en daarin staat dat Aruba best onafhankelijk mag zijn. ‘Zie je wel,’ zei haar man en keek haar glunderend aan. Toen Betico aan het einde van zijn tv-toespraak verkondigde dat ook de vn in New York het recht van Aruba op soevereiniteit erkende, sprong Lionel op van de bank en applaudisseerde. ‘Aruba bestaat in de wereld,’ zei hij met tranen in zijn ogen. Zijn eilandje ergens in een uithoek van de wereld, waar de maanlanding een klein bericht was op de achterpagina van de *Diario*.

Maar om haar politieke voorkeur aan de grote klok te hangen, dat ging Ma Mercedes te ver. Ze was een zakenvrouw. Ze wilde boven de partijen staan. Geen klanten voor hun hoofd stoten. Voor haar geen gele MEP-vlag, opzichtig wapperend op het dak van haar huis. Geen partijposter nadrukkelijk opgehangen achter het raam aan de straatkant, zoals de meeste eilandbewoners deden rond verkiezingstijd. Groen of geel, AVP of MEP, iedereen was welkom in haar rumshop. Dat ze soms op haar tong moest bijten, wanneer een dronken klant door de zaak schreeuwde dat Betico een pruik droeg gemaakt van het schaamhaar van Venezolaanse hoeren, nam ze op de koop toe.

Ze legde haar hand op het geliefde gezicht van de Bevrijder. Met een zucht sloot ze de deur van de provisiekast, sloeg een kruis en wierp een blik naar boven. Betico zou haar helpen. Hij was een goed mens. In de eerste maanden na de dood van Lionel, als beloning voor de trouwe partijsteun van haar en haar man, was de Leider vrijwel wekelijks bij haar op bezoek geweest. Gewoon om te groeten. Om te vragen hoe het met haar ging. Hij bleef altijd maar kort. Ze wilde hem niet te lang vervelen met haar klaagverhalen over haar karige weduwepensioen of de plannen van haar jongste zoon om in Hulanda te gaan studeren. Als ze vroeg wat hij wilde drinken, gaf hij

meestal hetzelfde antwoord: een glaasje kersenfrisdrank, mevrouw, met twee ijsklontjes, als het niet te veel moeite is. Soms, wanneer hij aanklopte aan het einde van een lange werkdag, liet hij zich verleiden tot een cuba libre. Betico nipte aan zijn mixdrankje en informeerde naar haar gezondheid en die van haar kinderen. Dan ging hij weer verder, het veld op. Handjes en schouderklopjes geven. Domino spelen. Begrafenissen en bruiloften bezoeken. De Arubaanse kiezer wilde persoonlijk gewonnen worden.

Nee, Betico, dacht Mercedes, ze mocht hem wel bedanken. Ze herinnerde zich de dag, bijna zes jaar geleden, toen de telefoon op de hoek van het aanrecht was overgegaan. Dat was nog in de tijd dat ze zich een vaste telefoon kon veroorloven. 'Mag ik u van harte feliciteren,' sprak de Bevrijder aan de andere kant van de lijn, waarna hij een veelzeggende stilte liet vallen. 'De aanvraag voor de studiebeurs van uw zoon Urleson Heyliger hebben wij mogen goedkeuren.'

Het water kookte. Ze liep de keuken uit naar buiten en ging zitten op de bovenste tree van de smalle, houten trap voor haar slumwoning. Ze nam een slok van haar waterige koffie. Terwijl ze het rode radiootje uit de zak van haar jurk haalde, de antenne uittrok en haar favoriete zender opzocht, voelde ze het zonlicht langzaam over haar polsen kruipen.

*

Dit is radio Kelkboom, goedemorgen. Vanmiddag presenteert MEP-leider Betico Croes zijn nieuwe regeerbeleid in het parlamentsgebouw in Oranjestad. Wat kunnen we van de Arubaanse Onafhankelijkheidspartij verwachten, nu ze de absolute meerderheid hebben? We schakelen over naar onze politieke verslaggever Jossy Booi. Jossy, wat heb je voor ons?

Ja, Glenda, dertien van de eenentwintig zetels maar liefst haalde

de MEP bij de laatste eilandraadverkiezingen. AVP bleef steken op vijf, PPA op drie. PDA haalde de kiesdrempel niet.

Wat betekent deze uitslag voor de regeringsformatie?

De MEP heeft het alleen voor het zeggen, zo mag je het rustig stellen. Daarbij komt dat nog nooit zo veel mensen op één man hebben gestemd: Betico Croes, die al jaren strijdt om Aruba een soevereine status te geven buiten het Antilliaanse staatsverband. De man die in maart dit jaar succes boekte op de Rondetafelconferentie in Den Haag, waar de toekomstige status aparte van Aruba werd vastgelegd. Zijn populariteit lijkt momenteel geen grenzen te kennen. Zeker na de schietpartij een week voor de verkiezingen waarbij de Bevrijder, zoals zijn achterban hem graag noemt, zwaargewond raakte.

Jossy, ik hoor getoeter en geschreeuw op de achtergrond. Betico pa semper! 'Betico voor altijd!' Waar ben je?

Ik sta hier bij het Winstonveld in Santa Cruz, de plek waar Croes op 24 april, na afloop van een verkiezingsbijeenkomst van de MEP, in zijn buik werd geraakt door een politiekogel. De politie-autoriteiten en de AVP spraken van een ongeluk. De verkiezingsbijeenkomst was verboden door de autoriteiten. De politie loste twee waarschuwingsschoten om de menigte uiteen te drijven. Croes en zijn aanhangers beweren echter stellig dat er sprake was van een gerichte aanslag. We herinneren ons allemaal nog de tv-beelden van woedende MEP-leden die zich in groten getale verzamelden voor de poorten van het Oduberziekenhuis waar hun leider een spoedoperatie onderging. De spanningen liepen nog verder op toen Croes-aanhangers vijf dagen later een vijftienjarige jongen uit het AVP-kamp doodschoten. Uit vrees voor wraakacties werd Croes overgebracht naar een ziekenhuis in Florida. Toen duidelijk werd dat de MEP een monsterzege had geboekt, keerde de partijleider in triomf terug naar zijn eiland, fysiek verzwakt, maar mentaal ongebroken. Een Nederlandse krant kopte: 'Kiezers en kogels op Aruba. Ook al waait onze vlag daar (nog), toch gaat het er Zuid-Amerikaans aan toe.'

Hoe bepalend was dat schietincident voor de verkiezingsuitslag, volgens jou?

Doorslaggevend, zonder meer. Het gaf Croes het imago een martelaar te zijn voor zijn volk. Een man die bereid is te lijden om het Arubaanse volk, zoals hij het zelf zegt, zijn trots en waardigheid terug te geven. Als je kijkt hoeveel mensen hem opwachtten op het vliegveld toen hij een paar weken geleden terugkeerde uit Miami. Betico's woorden '*Si mi cai na caminda, gara en bandera y sigui cu e lucha*', als ik onderweg bezwijk, grijp dan de vlag en ga door met de strijd; zijn aanhangers nemen die woorden letterlijk. Ze gaan voor hem door het vuur. Vooral in Santa Cruz, zijn geboorteplaats. Overal hier hangen de symbolen van Betico's MEP: vlaggen, leuzen en zijn foto boven de deur.

Volgens insiders moet de MEP-regering effectieve antwoorden vinden op één allesoverkoepelend vraagstuk, willen ze de kiezer tevreden houden: hoe politiek en economisch invulling te geven aan Aruba's zwaarbevochten status aparte die over tweeënhalf jaar, op 1 januari 1986, ingaat. De Lago-raffinaderij in oliestad San Nicolas heeft eerder dit jaar driehonderd arbeiders met een lay-offpremie op straat gezet. Hoe realistisch is deze autonomie voor een eiland dat dermate afhankelijk is van de olie-industrie dat alleen al het gerucht over een mogelijke sluiting van de Lago een siddering van paniek over het eiland laat gaan?

Eén ding is inderdaad zeker, Glenda: mocht de Lago, die kampt met verouderde apparatuur, zijn deuren sluiten, dan heeft Betico een gigantisch probleem. Niet alleen raakt de overheid de helft van haar belastinginkomsten kwijt. De toeristenindustrie, als enig overgebleven pijler van de eilandeconomie, zal dan in moordend tempo moeten worden uitgebreid. Van twaalf grote hotels, waaronder Hotel Paradiso van de invloedrijke Mousa-familie, kan het eiland niet leven. Lago-stad San Nicolas, de een na grootste stad op het eiland, zou zijn bestaansrecht verliezen en veranderen in een

ghost town. Maar zo ver is het nog niet. Vanavond brengt Betico eerst een werkbezoek aan Awatero, een van de armste wijken van San Nicolas, ongetwijfeld om haar inwoners een hart onder de riem te steken en de belofte uit te spreken dat hij er alles aan zal doen om de deuren van de Lago open te houden.

Dank je, Jossy. Straks te gast in onze studio Coby Kock, spindoctor van PPA-voorman Benny Nisbet. Maar nu eerst een telefonisch live-interview met AVP-leider Henny Eman. Goedemorgen meneer Eman.

Goedemorgen Glenda.

2

Het huis van Ma Mercedes lag aan het einde van een onverharde weg. In het natte seizoen, als de orkaanregens over het eiland trokken, veranderde de zandstraat in een glibberige modderglijbaan voor de kinderen in de buurt. Op het ritme van een op hol geslagen metronoom druppelde het regenwater, opgevangen in tinnen pannen op de vloer, door de lekkende daken. Voorbij haar woning boog de weg af naar een smalle, houten brug die uitkwam bij een afgelegen mangrovebos. Vanaf de traprede naar de veranda kon ze achter het bos de San Nicolasbaai zien liggen als een dunne streep aquamarijn. Een glinsterende bijl van zonlicht hakte een rij luchtwortels vlak boven het water in tweeën. In het suikerwitte zand langs de zeerland lag een rij groen en geel geschilderde vissersboten op hun kant.

Aan het begin van de zandstraat, in de bocht van de doorgaande weg naar Savaneta, stopte een transportbusje. Het schuifportier met het rood-witte logo van de Lago-raffinaderij vloog open. Een groepje zwarte oliewerkers met gele veiligheidshelmen op, klaar met hun nachtdienst, stapte uit op de parkeerplaats voor Chichi's supermercado. Langs de kraslotwinkel van Franklin 'de Albatros' Kwidama en de arbeidersbarakken met hun scheefhangende, golfplaten daken daalden ze de steile zandweg af. Op de hoek van de tweede zijstraat, waar een afgescheurde verkiezingsposter van de MEP als een ratel tegen een elektriciteitspaal klepperde, stopten de oliewerkers bij een truck'i pan voor een broodje bloedworst en een palmbier.

Mercedes zette de radio uit. Langs de muur van haar rumshop, een houten uitbouw aan de zijkant van haar woning, wroetten twee zwarte varkens tussen het broeiende zwerfafval om te zien of ze iets eetbaars waren vergeten. Als een lome kat sloop het hete zonlicht langs het paalwerk onder de huizen. Aan de overkant van de straat, onder beautysalon Showers of Blessings, lag een kaki straathond

opgekruld te soezen in de schaduw. De eigenaresse, Teresita Enrico, bezig het door de passaat meegevoerde stofzand van haar *porch* te bezemen met haar krulspelden in, stopte een moment met vegen om haar overbuurvrouw te groeten.

De rumshop van Ma Mercedes was de bekendste in Awatero. Iedereen in de buurt kende de reclameboodschap die Lionel op de openingsavond, stomdronken van de gratis rum, op de voorgevel boven de toonbank had geverfd: DON'T BE AN ASS HAVE A GLASS. Met onvaste hand had hij een kwast in een emmer banaankleurige kalk gedoopt. Dezelfde kalk die veel wijkbewoners rond kersttijd op de wrakkige wanden van hun tweekamerwoningen smeerden. Alles om hun houten barakken een beetje op te fleuren in een krottenwijk waar schuttingen van verroeste auto-onderdelen en stalen bedbodems de schaamte van armoedige optrekjes trachtten te verbergen.

Achter haar stond de keukendeur op een haakje. Binnenshuis hoorde Mercedes blote kindervoeten aan komen rennen over de gladde keukenvloertegels.

'*Madú*,' vroeg Sammy, '*kico nos ta come awe?*' Oma, wat eten we vandaag?

Zijn mollige armpjes, nog warm van de slaap, hingen om haar nek. Zijn kin leunde op haar schouder. Ze trok haar kleinzoon op schoot. Haalde het stoffen huishoudportemonneetje, dat ze aan een koord om haar nek droeg, uit haar boezem tevoorschijn. Er zaten niet genoeg munten in voor ontbijt. Met het geld dat ze de afgelopen dagen in de rumshop had verdiend, had ze de gasfles in de keuken vervangen en voor Sharon nieuwe kleren gekocht zodat hij kon solliciteren. Voor haar wekelijkse bezoek aan het graf van Lionel wilde ze vandaag bloemen kopen. Het geld dat ze overhield was net genoeg om vanmiddag de bus terug te nemen uit Noord, na haar dienst als werkster bij de Mousa's.

Ze sloot haar portemonnee en wees naar de rumshop. Het happy hour gisteren tussen vijf en zes – twee baco's voor de prijs

van één – was deze week drukker geweest dan anders vanwege de betaaldag van de Lago.

‘Kijk onder de toonbank. Breng de colakrat naar Chichi’s. Neem je broertje mee. Van het statiegeld koop je een pak bloem, melk, maismeel en een bosje rozen voor *padú*. Geen snoep.’

Sammy sprong op en stormde naar binnen. Chede greep zijn pols beet. ‘Dus wat ga je kopen?’

Terwijl hij op zijn kleine vingers telde, herhaalde Sammy het boodschappenlijstje met een bedremmeld gezicht alsof hij hardop een moeilijke som stond uit te rekenen voor de klas.

‘*Bon, bay, core*’. Goed, ga maar rennen.

In korte broek en met blote bast stormden Sammy en Pinto de buitentrapp af en doken via een zijdeur de rumshop in. Ieder aan een kant droegen ze de rode krat met lege colaflessen over de hete zandweg naar Chichi’s supermercado aan het einde van de straat.

*

Leunend tegen de zijmuur van de supermarkt, hun brede billen in strakke leggings gehesen, rookten Lizette Sporkslede, Miranda Marley en Fay Ramirez een goedkope Marlborosigaret. Voor tien cent per stuk kon je ze bij Chichi’s krijgen onder de toonbank. Vanaf hun uitkijkpost zagen ze hoe Ma Mercedes onder het afdak van haar rumcafé de stoelen van de tafels haalde om ze een sopje te geven. Die rumverkoopster, arm als een kerkrat, had thuis negen monden te voeden. Aan het einde van de maand hield ze amper genoeg geld over om haar elektriciteitsrekening te betalen. Iedereen in de wijk wist dat ze de stroom voor de ijsmachine in haar rumshop illegaal aftapte van de burens.

Geen van de drie vrouwen bewoog, sprak of slikte speeksel door totdat de automatische schuifdeuren bij de winkelingang zich sloten achter de twee kleinkinderen van de café-uitbaatster. Met getuitede

lippen maakte Fay Ramirez een zuigklank om haar minachting uit te drukken.

‘Zag je dat?’ zei ze. ‘Ze zag ons wel. Maar als iemand niet eens het fatsoen heeft je te groeten, dan weet je het wel.’

‘Miss high en mighty,’ zei Miranda Marley en klakte met haar tong. ‘Sinds ze denkt dat Betico haar kont komt kussen, zit ze hoog en kijkt ze omlaag. Wie denkt ze wel dat ze is?’

Drie dagen geleden, aan het begin van de middag, had een barrio-leider van de MEP hoogstpersoonlijk zijn zwarte terreinwagen met vierwielaandrijving en geblindeerde ramen voor Chede’s woning geparkeerd. Het nieuws dat de Grote Leider vanavond een bliksembezoek zou brengen aan haar rumshop om onder het arbeidersvolk een toast uit te brengen op zijn verpletterende verkiezingsoverwinning, had zich als een lopend vuurtje door Awatero verspreid. Maar het idee dat de MEP-leider een bezoek zou brengen aan de armzalige rumbaar van Ma Mercedes was zo absurd in hun ogen dat de drie vrouwen het bijna grappig vonden. Ongelovig gegrinnik ontsnapte uit hun mondhoeken.

‘Geloof je nou echt dat iemand als Betico zijn dure schoenen vies gaat maken in dat krot van haar?’ sneerde Fay Ramirez. ‘Ai no.’

Miranda Marley brieste door haar neusgaten. ‘Als je dat gelooft, heb je funchi in je hoofd.’

Lizette Sporkslede zoog op haar tong. ‘Het pleepapier om haar eigen billen af te vegen kan ze nauwelijks betalen, laat staan voor haar bastaardkinderen.’

Iedereen in de zandstraat wist dat Sherdamena, de jongste dochter van Ma Mercedes, twee keer zwanger was geworden van Benancio Lopez, de getrouwde eigenaar van een dutyfreejuwelierszaak in playa.

Miranda rolde met haar ogen en sloeg een kruis. ‘Hoogmoed komt voor de val. Hoe durft ze naast haar schoenen te lopen? Om rond te komen moet ze bijbeunen als hulp van die rijke Libanezen

in Noord.’

‘Je bedoelt,’ viel Fay haar bij, ‘dat ze hun restjes mag opeten in de keuken, als een hond?’

De drie vrouwen lachten hard en hoog.

‘Ze mag blij zijn dat haar oudste dochter een non is die goed verdient.’

‘Je bedoelt die dunne die bij Aruba Bank werkt,’ zei Lizette. ‘Hoe heet ze ook alweer?’

‘Izaline.’

‘Die ja. Ze heeft het lichaam van een slet maar ze handelt er niet naar. Ze is nog te dom om te neuken.’

Om de hoek van de supermarkt zoemden de schuifdeuren open. Sammy en Pinto kwamen naar buiten, een plastic tas vol boodschappen tussen hen in dragend. Een bosje gele rozen, verpakt in doorzichtig foliepapier, stak boven de rand uit. Beide jongens kauwden op een toverbal. Toen Pinto de vrouwen zag staan, lachte hij verlegen.

‘*No haci co’i mala mucha,*’ doe geen stoute dingen, riep Fay hen na.

Sammy draaide zich om, opende zijn snoepmond, stak zijn paarse tong naar haar uit en liep door naar huis.

‘Zo moeder zo zoon.’

‘Dat krijg je als ze opgroeien zonder vader,’ beaamde Miranda.

‘Pinto lijkt op zijn oom,’ zei Lizette.

‘Wie? Urleson?’ vroeg Fay.

Lizette knikte. ‘Zelfde ogen, zelfde lach. Ik kon die jongen wel opvreten. Lekker ding. En slim hè.’

‘Ik heb hem lang niet gezien,’ zei Fay.

‘Als je in Hulanda woont is Awatero ver weg.’

‘Die jongen komt nooit meer terug. Hij heeft het veel te goed daar.’

‘Als ik de kans zou krijgen,’ gaf Miranda toe, ‘zou ik ook gaan. Direct, zonder gedag te zeggen tegen mijn moeder. Kijk om je heen. Waar zijn de banen? Ze hebben net weer mensen ontslagen bij de

Lago, mijn man ook. Wachten op betere tijden. Dat is alles wat je kunt doen op dit eiland.’

Lizette schudde haar hoofd. ‘De mensen daar kennen geen schaamte. De Dominicaanse hoeren in San Nicolas? Die lokken hun klanten binnen in de lobby van een hotel. Dat fatsoen hebben ze tenminste nog. Maar in Hulanda? Uhuh. Open en bloot staan ze achter het raam met hun reet te draaien.’

In de ogen van Fay verscheen een felle glans. ‘Als ik mijn man met een ander zou betrappen, hoer of geen hoer, hak ik zijn ballen eraf.’

Miranda keek Fay schuin aan. ‘Moet jij zeggen.’

Iedereen in Awatero wist dat Fay Ramirez de buitenvrouw was geweest van Lionel Heyliger. Als hij na zijn werk met zijn Lagocollega’s genoeg whiskey-cola’s had weggetikt bij de bar langs de weg wipte hij bij haar langs in Esso Heights en verwende haar met dure cadeau’s.

Fay draaide aan de gouden polsband van haar horloge. ‘Dat was anders. Hij hield van mij, niet van haar. Dat zei hij altijd tegen me als ik hem mijn honing had gegeven.’

‘Dat zeggen ze allemaal,’ opperde Miranda. ‘Mannen zijn konjo’s. Aan je geslacht herkennen ze waar ze zijn. In welk huis.’

Fay glimlachte niet. ‘Ik mis hem,’ verzuchte ze, ‘iedere dag.’

‘Zag je die rozen?’ zei Miranda plompverloren. ‘Chede krijgt vast bezoek. En niet van Betico.’

Fay nam een laatste trek van de sigaret. ‘Haar pikmeter staat al jaren op nul, geloof me.’

‘Hoe weet je dat?’

‘Van Teresita, haar kapster. “Chede?” zegt ze. “Die staat droger dan de kunuku.” Ze heeft maar één man in haar leven: Jezus.’

‘Eén kruis is genoeg,’ zei Lizette.

De drie vrouwen lachten stil en stug toen Chichi Ling, de Chinese eigenaar van de supermarkt, zijn hoofd om de hoek stak

en snauwde dat de pauze voorbij was. Fay Ramirez trapte haar peuk uit onder haar gehakte slipper, zei gedag tegen haar vriendinnen en verdween door de schuifdeuren naar haar aircogekoelde plek achter de toonbank.

3

Te gast nu in onze studio Coby Kock, spindoctor van PPA-leider Benny Nisbet. Goedemorgen mevrouw Kock.

Bon dia, Glenda.

Mevrouw Kock, hoe kijkt u terug op de verkiezingen? Uw partij heeft zware verliezen geleden. Bijna de helft minder kiezers. Veroordeeld tot de oppositiebank met een kleine fractie. Het traditionele overwicht van uw partij in San Nicolas heeft u aan de MEP moeten afstaan. En met een absolute meerderheid in het parlement zal de partijagenda van Betico de komende jaren leidend zijn. Wat kan de PPA daar tegenover stellen?

San Nicolas is en blijft het bolwerk van onze partij. Chocolate City. Zo wordt San Nicolas vaak een beetje lacherig genoemd in de volksmond. Vanwege de grote zwarte gemeenschap, weet u. Persoonlijk beschouw ik het als een geuzennaam. Ik hou van de warmte van de mensen daar, hun gevoel voor saamhorigheid. Iedereen kent elkaar, of ze nou uit Trinidad komen of Haïti, Suriname of Curaçao. Meestal doe ik mijn boodschappen bij Chichi's, een kleine supermarkt aan de rand van Awatero. Maak onderweg een praatje met de mensen. Als we het over politiek hebben, hoor ik ze vaak zeggen: 'May God bless Betico, dat hij flink ziek mag worden.' Dergelijke sentimenten komen ergens vandaan. Er zijn te veel zwarte Arubanen, olie-immigranten die al twee, drie generaties op het eiland wonen en werken, die zich nog steeds niet erkend voelen als volwaardige landgenoten. Dat moet veranderen en daar zal onze partij zich hard voor blijven maken.

Eerder in dit programma sprak Henny Eman zijn zorgen uit over het, quote, 'emotioneel nationalisme' van de MEP. Uitspraken als 'Aruba voor de Arubanen' zetten volgens hem kwaad bloed bij sommige bevolkingsgroepen en werken maatschappelijke tegenstellingen in de

hand. Vanavond brengt Betico een werkbezoek aan Awatero in San Nicolas. Zal hij daar met open armen ontvangen worden, denkt u?

Ik zou tegen Betico willen zeggen: besef dat Aruba tot bloei is gekomen dankzij de komst van de Lago. Dankzij het harde werken van tienduizenden oliewerkers en hun families. Luister naar hun grieven, hun dromen. Wees een leider voor alle Arubanen. Als hij die boodschap uitdraagt vanavond dan voorzie ik geen problemen.

*

Izaline draaide haar Toyota de parkeerplaats op tegenover kerkhof Tuty Calderon. Haar marineblauwe mantelpak en hagelwitte blouse waren onberispelijk gestoomd en gestreken. Haar zijden halssjaal bolde op in de aircoluchtstroom. De auto vulde zich met de chemische geur van haar hair straightener. Ze duwde de automaat in de parkeerstand, deed haar gordel af en draaide het contact uit. De nieuwsuitzending op Radio Kelkboom viel stil.

‘Heeft u zijn brief bij u?’ vroeg ze haar moeder.

Ma Mercedes, die naast haar zat in de passagiersstoel, opende de rieten schoudertas op haar schoot. Ze droeg een crèmekleurige jurk met korte mouwen die wijd om haar schouders hing. Een haarspeld versierd met een rode kunststoffen anemoon gaf haar verkreukelde gezicht iets meisjesachtigs. Ze schoof het bosje rozen in haar tas opzij. Rommelde tussen de huissleutels en statiegeldbonnetjes op de bodem. Met een vinnig gebaar gaf ze de blauw-rood omrande luchtpostenvelop aan haar dochter.

‘Ik wil hem straks weer terug,’ zei ze scherp. De brief had op haar hetzelfde effect als wanneer ze iemand de krant zag lezen. Het maakte haar boos over vroeger. Ze kon niet lezen of schrijven, dat had ze nooit echt geleerd. Op haar tiende hadden haar ouders haar van school gehaald om haar moeder te helpen schaafijs te verkopen op het Brionplein in Otrobanda.

Izaline stopte de envelop in de binnenzak van haar colbert en draaide de binnenspiegel haar kant op om haar make-up te controleren. Over twee uur begon haar middagshift bij Aruba Bank, aan de andere kant van het eiland. Na het bezoek aan het graf van haar vader zou ze haar moeder afzetten bij de Mousa's in Noord en doorrijden naar haar werk.

Door het portierraam zag ze aan de overkant van de straat een lange rouwstoet de begraafplaats verlaten. Een groep keurig geknipte mannen in donkere pakken, corsages op hun revers gespeld, splitste zich af en streek neer bij de bar langs de weg om hun 'handen te wassen', dat wil zeggen, een dubbele whiskey-cola te nemen. De vrouwen hadden hun zwarte sjaals zo om hals en hoofd geslagen dat je alleen de ogen zag, als oosterlingen. Uit respect wachtte ze met haar moeder in de auto tot de drie in wit geklede klaagdames – professionele huilers die tegen betaling, snikkend en snotterend in hun kanten zakdoekjes, alles uit de kast hadden gehaald om de rouwendenden rond de grafkist tot tranen te bewegen – als laatsten het kerkhof hadden verlaten.

Uit de auto-airco stapten ze de buitenlucht in. Als een hete föhn sloeg de warmte hen in het gezicht. Izaline schoof haar donkere Yves Saint Laurentzonnebril voor haar ogen. Ze opende de kofferbak en haalde het klapstoeltje eruit voor haar moeder. Over het pad langs de gestapelde stenen tombes liepen ze naar de achterste rij graven aan de zuidkant. Het kerkhof werd aan drie zijden omsloten door een keienmuur op schouderhoogte. Het graf van Lionel lag op een hoek aan de open zijde en keek uit over het kustdal langs de zee.

Aan de heiige horizon blonk het water als een dunne, wazige koperbalk. Boven de zee maakten pelikanen duikvluchten in loodrechtelijnen. Een wolkenpak, voortgejaagd door de passaatwind, schoof voor de withete vuurbal van de zon. Beneden in het dal gleden lange schaduwen over de agaven met romige bloemen die groeiden tussen enorme brokken vulkaangesteente bijeen gerold, zo leek het,

door reuzenhanden. Een warawara vloog weg van de top van een kandelaarcactus. Op de luchtstroom zweefde de bruine roofvogel in de richting van het raffinaderijterrein aan de San Nicolasbaai. Vanuit de verte leken de rokende torens op een lanceerbasis waar zojuist een satellietraket de ruimte in was geschoten.

Bij het hoekgraf klapte Izaline het stoeltje open. Haar moeder ging zitten met een zucht van verlichting. Terwijl ze de brief van Urleson uit haar colbertjas haalde, zag ze haar kleine broertje voor zich met zijn spillebenen en wollige kroeskop. Toen hij nog rondliep in zijn luier, een snottebel wiebelend uit zijn neus, had ze dikwijls op hem gepast. Zoals ze voor al haar broertjes en zusjes gezorgd had, als oudste van de zeven, wanneer haar moeder de klanten serveerde in de rumshop en haar vader laat thuis kwam van de Lago. Na school en in de weekenden had ze hem vaak meegenomen naar het dal beneden bij de baai. Dan sloop hij rond tussen de rotsblokken, katapult in de hand, steentjes in zijn broekzak. Klaar om een leguaan af te schieten die lag te dromen op de tak van een *kadushi*. Het doodenge beest liet hij dan trots aan haar zien, bungelend aan zijn staart, een grote grijns op zijn gezicht.

Dat nam ze haar ouders kwalijk, dacht Izaline, terwijl ze de brief openvouwde. Dat zij zelf nauwelijks kind had kunnen zijn. Dat zij haar puberjaren had opgeofferd en noodgedwongen de moederrol op zich had moeten nemen voor haar jongere broers en zusjes. Nog steeds reed ze iedere week een paar keer op en neer tussen haar kleine appartement in Noord en Awatero om haar moeder, die steeds slechter ter been werd, te helpen in het huishouden. Haar zusjes Charmian, Sherdamena en Jeandrelica gebruikten de zorg voor hun kleintjes als excuus. Sliepen bij hun moeder op de bank. Staken in huis geen poot uit.

Ja, ze had met liefde voor hen gekookt, hun kleren gewassen, hun huiswerk nagekeken. Met liefde had ze Urleson in bescherming genomen als Richy hem belachelijk maakte omdat hij altijd met zijn

neus in de schoolboeken zat. Als Rudy hem uitschold omdat hij slecht was in domino. Als Sidney hem sloeg omdat ze ruzie hadden om een knuffeldier. Dan kwam ze zonder iets te zeggen tussenbeide, plaatste zichzelf tussen hen in, haar grote zussenlijf een schild voor Urleson, een barrière voor zijn oudere broers. Maar toen ze op haar twintigste een baan kon krijgen bij Aruba Bank en via haar contacten op het werk een tweekamerappartement vond in Noord, had ze die kansen met beide handen aangegrepen. Om vrij te zijn. Om haar eigen leven te leiden, met haar vriendinnen van de salsaclub. Ze had een vriend, een collega van de bank, maar wilde geen kinderen met hem. Daar was ze door haar jeugd voorgoed van genezen.

Sinds haar broertje naar Hulanda was vertrokken, had ze steeds minder contact met hem. Hij belde haar een keer per maand of stuurde foto's over de post. Wanneer ze een envelop in haar brievenbus vond, haar naam en adres erop geschreven in zijn keurige handschrift, maakte ze een sprongetje van blijdschap. Zijn foto's bewaarde ze in een speciale fotomap. Haar favorieten waren Urleson en zijn vriendin, een wit, roodharig meisje met sproeten, voor een blauw tulpenveld in de Keukenhof, en Urleson met zijn neef en kamergenoot Sady in kerstmannenpak, het gras in het Vondelpark bedekt met een dikke laag sneeuw.

Soms stuurde hij geld mee in de envelop om te laten zien dat het goed met hem ging. Meestal gaf ze het briefje van vijftientig aan haar moeder om de elektriciteitsrekening mee te betalen. Alleen de Yves Saint Laurentzonnebril had ze van zijn geld gekocht, tegen een speciale prijs, in de dutyfreewinkel van Benancio Lopez, de minnaar van Sherdamena. De bril die ze nu omhoog schoof op haar hoofd om bij het graf van hun vader zijn brief voor te lezen met een brok in haar keel. Ze hilde snel en makkelijk, dat zat in de familie. Haar moeder had er ook last van. Die stond soms achter de toonbank van haar rumshop weg te dromen met de tranen in haar ogen, zonder dat ze er erg in had, en vergat haar klanten.

‘Luister *dushi*,’ prevelde Ma Mercedes tegen het graf van haar overleden man, ‘hij heeft mij een brief geschreven.’

‘Lieve may,’ begon Izaline, ‘ik mis jullie allemaal.’

Met een half oor luisterde Chede naar de rest van de brief. De inhoud kende ze inmiddels uit haar hoofd. Sinds de envelop vorige week was gearriveerd had ze haar thuiswonende dochters meermaals gevraagd de brief aan haar voor te lezen. Door werk had hij geen vakantie en kon hij niet naar huis komen. Maar ze hoefde zich geen zorgen te maken. Alles ging goed met hem. Hij liep stage in het Victoria Hotel. Hij had een lieve vriendin. Ze heette Saskia. Dit is een foto van ons (op de foto, die thuis op het dressoir stond naast het staatsieportret van Betico, omhelsde Urleson een wit meisje aan de voet van de Eiffeltoren). Laat papa de foto ook zien alstublieft, sloot haar zoon de brief af. En vertel hem, mama, dat ik gelukkig ben.

Haar dochter stopte de brief terug in de envelop. Ma Mercedes nam de brief terug, borg hem op in haar tas en reikte Izaline de rozen aan en een plastic waterflesje. Toen haar dochter de aarden vaas bij het graf met water had gevuld en de verwelkte bloemen van vorige week had ververst, vroeg ze Izaline op haar te wachten in de auto. Ze had behoefte aan een moment met haar man alleen.

Haar dochter verdween om de hoek van het pad. Ze schoof de klapstoel een stukje naar voren. Met een van pijn vertrokken gezicht boog ze voorover. Haar vingers volgden de contouren van de uitgebeitelde letters op de grafplaat. Lionel Moises Heyliger. Ze miste zijn stem. Zijn stevige hand op haar schouder. Het getik van zijn proostende rumglas. Het harde klappen van zijn dominostenen op de speeltafel in de hoek van de veranda. Hun gebakkelei over onbetaalde rekeningen en de opvoeding van de kinderen.

Vergeef me *dushi*, zei ze bij zichzelf. Ik maak te weinig tijd voor je vrij. Herinner je je de avonden dat we samen waren? De kinderen waren nog jong en speelden buiten. Maak je geen zorgen over mij.

De kinderen missen je, net als ik. Behalve dat is alles oké. Ik heb je nette pak vanochtend uit de kast gehaald en in de ritskoffer gedaan. Sorry als er vouwen in komen.

Haar gemis vertaalde zich als een zeurende pijn in haar botten. Een pijn die af en toe omhoogschoot. Piekte als een steekvlam. Maar toen ze vanochtend zijn kledingkoffer had opengeritst en zijn nette pak boven op zijn stapeltje gestreken pyjama's legde, had ze ook opluchting gevoeld. De mufte, onaangename lucht van de mottenballen in de koffer herinnerde haar aan de medicijngeur die door het hele huis hing in de maanden dat Lionel thuis ziek in bed had gelegen, gevelde door een longziekte. Jarenlang blootgesteld aan de giftige gassen in de oliepijpleidingen van de Lago waren zijn luchtwegen onherstelbaar aangetast. Ze zag het arsenaal pillenstrips op het nachtkastje liggen. Ze hoorde weer het gepomp van de longmachine naast het bed waardoor hij extra zuurstof kreeg toegediend. Zijn rasperige ademhaling. Zijn kortademige spreken.

Hoe langer zijn ziekbed had geduurd, hoe vaker ze zichzelf erop had betrapt dat ze hem zwak vond en week. In haar gedachten, die ze als zondig had beschouwd, nam ze hem zijn kwakkelende gezondheid kwalijk. Het machinaal naar binnen zuigen van happen zuurstof uit de longmachine. Iedere dag in de aanwezigheid moeten zijn van een aftakelend lichaam. Het was haar steeds zwaarder gevallen. Het vooruitzicht op weer een hele middag van waken en zorgen. Van slokjes gekoeld water en vloeibare pap toedienen. Iedere avond hetzelfde kopje groentebouillon, daar stond hij op, niet te heet, dat had zijn keel niet kunnen verdragen.

Buiten, aan de voorzijde van het huis, had ze Urleson en zijn broers kunnen horen ruziën aan de dominotafel op de veranda. Binnen, in de donkere slaapkamer met de gesloten gordijnen, sloot haar man zijn ogen, moe van de inspanning die het slikken hem had gekost. Ze luisterde naar zijn dunne ademhaling. Haar maag trok zich strak tot een knoop. Het was alsof de wind opstak in de kamer. Alsof

een natte sluier over haar rug heen gleeed. Zijn puntige, uitgeteerde gierenlijf. Zijn vliedunne, bijna doorzichtige vleermuisoren. Zijn handen met aders die als volgezogen bloedzuigers door zijn verslapte huid heen staken. Hij en zijn verval lagen aan het hoofdeind, zij en het leven zaten aan het voeteneind. Hij lag daar, aan de andere kant van een onzichtbare streep getrokken over de groene chenille bedsprei, en zij wilde er niet naartoe. Wat overbleef was haar onuitgesproken frustratie dat Lionel niet langer de man was waarnaar ze verlangde. Dat hij zijn kracht en zijn mannelijkheid aan het verliezen was. Het gemis van zijn opgezwollen geslacht binnen in haar, het maakte haar razend. Een woede die ze onmiddellijk bluste met emmers vol zelfverwijt over haar ongeduld.

Achter de keienmuur, boven op een helling van het kustdal, klonk het gemekker van loslopende geiten. Haar tamme zwarte bok. Zo had ze gefantaseerd over haar stervende man tijdens de laatste weken van zijn leven, als hij sliep in de nacht en zij naast hem zat in een schommelstoel met haar ogen wijd open. De zwarte bok zat bij haar op schoot en ze deed hem een ketting om, zonder dat het dier tegenstribbelde. Ze dwong hem zijn bek te openen, zoals je een zieke hond met geweld zijn bek opentrekt om hem medicijnen te voeren. Soms zat het dociele dier op zijn achterpoten voor haar. Met een hand hield ze zijn omhoog gestoken kop stil. De andere gebruikte ze om zijn sik af te scheren met het uitgeklapte kappersmes van haar man. Of ze duwde de tamme bok ruggelings op de grond, tilde haar jurk op en dwong hem eronder te kijken.

Op twee maart, zijn sterfdag, ze zou het nooit vergeten, stond de radio aan in de aangrenzende kamer. Radio Kelkboom deed verslag van de Grote Carnavalsparade in San Nicolas. Een reporter liet weten dat de voorste praalwagens Aruba Sports Park net waren gepasseerd. Het ene moment had Lionel nog geademd. Toen ze zich omdraaide, een glas water en twee tabletten in haar hand, niet meer. Geen laatste moment. Geen afscheid. Wat overbleef was de kale

schoonheid van zijn stilgevallen gezicht, een schoonheid die niets meer deed om te behagen.

Dat was jaren geleden. Lionel was als de passaat nu, geloofde ze. Niet tastbaar. Maar voelbaar des te meer, tot diep in haar vlees.

Chede keek over haar schouder en luisterde. Het was stil op het kerkhof. Beneden rolden de golven hun tongen uit en likten de kustlijn. Met de rug van haar hand veegde ze het zweet van haar benige voorhoofd. Even kwam ze overeind uit het klapstoeltje om de katoenstof van haar jurk, strakgetrokken rond haar heupen, los te trekken. Toen spreidde ze haar benen wijd uiteen. Plantte haar teenslippers stevig in de droge grond. Een gevoel van ontspanning stroomde door haar vermoeide lichaam.

Een ondeugende fonkeling verscheen in haar ogen. Alleen met de doden op het ommuurde kerkhof voelde ze hoe gelukkig ze was dat ze leefde, hoe bevoorrecht. Ze ademde de zilte lucht in. Rechte haar rug op de klapstoel. Iedere porie van haar huid stond wijd open. Iedere vezel van haar lichaam gaf zich over aan de onbeschaamde grond waarin de doden naakt lagen, gestript tot op het bot.

De wind speelde door haar opgestoken haar. De zon brandde als een braambos in haar nek en op haar blote armen. Trossen kaarsvormige cactussen, tot hele bomen vertakt, staken hoog uit boven de rand van de keienmuur achter het graf. In hun schaduw klom een roze hibiscus tegen de gestapelde stenen op. De zware, zoete lucht van de kelkbloemen prikkelde haar. Haar neusvleugels trilden. Alles om haar heen zong. Als het lied van een zilveren harp, vergeten in een vorig leven en opnieuw herinnerd. De hibiscus van de wereld opende zich en wasemde wilde geuren uit.

Verlost uit zijn aardse lijden, een en al ziel en zaligheid, bekeek het hemelse oog van Lionel haar lichaam in al haar glorie. Een windvlaag deed haar jurk opbollen. De vingers van de passaat betastten de binnenkant van haar gespreide benen. De wind een tedere hand die omhoogkroop langs haar dijen tot aan haar bloem

en de honing die hij gaf. Iedere aanraking een steen in haar vijver. De uitdijende rimpels onderbroken door de toeterende claxon op de parkeerplaats, ten teken dat ze haast moest maken.

4

In de Cangreustraat stopte Izaline de auto voor de toegangspoort naar de villa van de Mousa's. Haar moeder stapte uit, sloeg het portier dicht en zwaaide naar haar. Izaline zwaaide terug, draaide aan de zenderknop en koos een ander kanaal. Aan het einde van de straat sloeg ze links af, op weg naar het Aruba Bank-filiaal in Noord. Terwijl Chede uit haar achteruitkijkspiegel verdween, draaide ze het volume open. Luidkeels zong ze mee met 'Guantanamera' van Celia Cruz op Latina fm.

Ma Mercedes drukte op de deurbel naast het gietijzeren hek. Karmozijnrode bougainvillea's hingen over de rand van de hoge omheiningsmuur. Door de spijlen kon ze de groene koelte van het gazon zien liggen. Ze hoorde de watersproeiers die het gras langs de brede oprijlaan nat hielden. In de takken van Indische vijgenbomen, verspreid over het gazon, hingen houten kooien waarin witte kaketoës wegdommelden.

Maryam Arrindell, de inwonende huishoudster, groette haar via de intercom en drukte op een knop. De zware poort zoemde open. In de zinderende middaghitte liep ze over de geasfalteerde oprit. De ruwe hengsels van haar rieten tas schuurden over de bezwete huid van haar schouder. Naarmate ze de imposante, stralend witte villa met boogramen naderde, sloop er een aarzeling in haar tred. Ze voelde zich kleiner worden, inkrimpen. Als dienstmeid, zwart betaald om de vaste huishoudster te helpen met koken voor de kinderen, de was te doen en gevallen bladeren met een net uit het zwembad te vissen, kende ze haar plek. Ze was niet zo'n onbeschaamde, stadse huishoudster, zoals sommige vrouwen die ze kende. Vrouwen die meeaten met de familie aan tafel en dachten dat ze evenveel waard waren als meneer of mevrouw. Zij at alleen als daar tijd voor was, tussendoor, in de bijkeuken. Ze was een werkneemster,

geen vriendin. Een paar keer had mevrouw cadeautjes voor haar meegebracht. Bolo pretu-taartjes van de banketbakker. Een deftige dameshoed uit Miami die mevrouw zelf niet meer droeg. Met veel plichtplegingen had ze geweigerd ze aan te nemen.

In de koelte van de overdekte veranda, behangen met manden paarse orchideeën, kwam de chloorlucht uit het zwembad haar tegemoet. De baklucht van gekruid lamsvlees dreef uit het open raam van de zijkeuken. De nieuwe Jaguar van Badra Mousa, de nicht van mevrouw en suikertante van de vier kinderen des huizes, schitterde in het tropenlicht. Een groen hagedisje schoot weg over de blinkende motorkap. Meneer en mevrouw waren er niet. De brede banden van hun jeeps hadden diepe sporen achtergelaten in het grind aan het einde van de oprit.

Badra Mousa nam altijd zoetigheid mee voor haar nichtjes en neefjes. Te veel suiker maakte de kinderen ongedurig, dacht Ma Mercedes. Vooral de twee jongens Cyrus en Faoud, daar kon je gif op innemen.

In de verte luidde de torenklok van de Sint Anakerk het Angelus op het middaguur. Drie slagen, pauze, drie slagen, pauze. Voordat Ma Mercedes door de dienstingang de achtertuin in liep, waar koel water over de randen van het zwembad neerklotste op warme terracotta plavuizen, sloeg ze een kruis. Binnensmonds bad ze tot de Zwarte Madonna van Guadeloupe dat mevrouw haar vandaag, voor deze ene keer, een voorschot zou geven op haar loon. Het mocht de Grote Leider vanavond aan niets ontbreken in haar rumshop.

*

*Maske nos isla ta masha chikitu, Hoe klein ons eiland ook is
Su beyesa ta algu sin igual, Haar schoonheid is zonder gelijke*

Terwijl Ma Mercedes een schone sloop over het donskussen trok

in de kamer van Faoud neuriede ze mee met de muziek uit haar zakradio. Mevrouw en meneer waren nog steeds niet thuis. Anders had ze het niet in haar hoofd gehaald het volume hoger te zetten en haar heupen mee te laten wiegen op de deinende vierkwartsmaat. Terwijl zij boven het linnen beddengoed afhaalde in de slaapkamers van de kinderen en de dekbedovertrekken en matrashoezen op een hoop gooide in de gang, liet Maryam de honden uit op het Druifstrand vlakbij. Beneden in de achtertuin lag Badra Mousa onder een parasol op een ligstoel aan de rand van het zwembad. Met een walkman op bladerde ze door een stapeltje Venezolaanse modetijdschriften, die haar man Tamir voor haar meenam als hij op zakenreis was geweest in Caracas.

De draagbare radio, gekocht van het geld dat Urleson maandelijks per postwissel aan haar overmaakte, nam Chede altijd mee naar de Mousa's. Het was haar duurste persoonlijke bezit. Dat zij zich zoiets kostbaars kon veroorloven, verhoogde haar gevoel van eigenwaarde te midden van alle rijkdom en weelde in de villa: de glazen kroonluchter in de ontvangsthal, de geïmporteerde Arabische tapijten op de marmeren vloeren, de kleuren-tv's in alle zeven slaapkamers. Wanneer ze met de radio aan de marmeren badkamervloer dweilde of in de bijkeuken een koffievlek op het overhemd van meneer wegschrobde met een wasborstel, deed ze haar werk met een stille glimlach op haar gezicht. Ze vergat de reuma in haar handen, de steken in haar onderrug, de dikke spataderen rond haar enkels. Dankzij het cadeau dat hij, vanaf de andere kant van de wereld, mogelijk had gemaakt, voelde ze haar verloren zoon dicht bij zich.

Ze knoopte de hoop vuile was vast in een bundel en liep de gang uit naar het washok toen ze hollende voetstappen de trap op hoorde stormen. Cyrus, de jongste van de twee broers, rende op haar af en trok haar mee zijn kamer in aan de andere kant van de gang. Hij en zijn broer kwamen net terug van de koranles aan huis bij oom Tamir, de man van tante Badra, en hij wilde haar laten zien wat hij

in de klas had geleerd.

Ze liet de was achter op de overloop. Ze keek toe hoe Cyrus zijn schrijfschrift uit zijn rugzak haalde en een bruinleren doosje waarin hij zijn *qalam*, een inktpen van bamboe, bewaarde. Hij opende het schrift en liet haar de sierlijke Arabische tekens zien die hij helemaal zelf op papier had gezet. De slangachtige lijnen, dik en dun, lang en kort, kronkelend rondom zwarte stippen, ruiten en bogen, deden Ma Mercedes denken aan de grillige sporen, getrokken door de passaatwind, in de witte zandduinen bij Hudishibana.

Ze trok Cyrus op schoot en leunde haar kin lichtjes op zijn schouder. ‘En wat betekent het,’ vroeg ze, ‘wat je getekend hebt?’

‘God.’

‘En waar is God?’

Cyrus spreidde zijn sprietige armen uit in een weids gebaar. ‘Overal.’

Ma Mercedes sloeg haar stevige armen om zijn smalle middel. Ze was dol op de jongen, op zijn nieuwsgierige geest en zachtaardige karakter. Toen zijn ouders haar aannamen als parttime huishoudster was hij een verlegen jongetje geweest dat zich verstopte achter de rokken van zijn moeder en enkel Arabisch sprak. Nu, zes jaar later, sprak hij de taal van het eiland vloeiend. Zijn tongval en zijn manier van doen waren die van een echte eilandjongen. Soms kon ze bijna vergeten dat hij niet op Aruba was geboren. Dat hij en zijn broer – hun tweelingzusjes waren op Aruba geboren – waren opgegroeid in een stad die meneer ‘het Parijs van het Midden-Oosten’ noemde, een plek die ze waren ontvlucht toen daar een burgeroorlog uitbrak. Chede kende de stad van het rijtje ingelijste foto’s naast de boekenkast beneden in de woonkamer. Op de foto’s poseerden de Mousa’s op het buitenterras van hun Ottomaanse villa aan de kust van de Middellandse Zee.

Wonder boven wonder, had Maryam haar vorige week verteld, stond het familiehuis van de Mousa’s in de heuvels van Beiroet nog overeind. Maar toen de huishoudster de foto’s van de muur haalde

om de lijsten af te stoffen, was ze in tranen uitgebarsten. Ook zij had de ceders van Libanon verruild voor de dividivibomen van Aruba. Met weemoed in haar stem, in een mengelmoes van Engels en Papiaments, sprak ze over de Libanese bergen en de dadelbomen in de tuin van haar grootouders. Van haar geboortehuis in een buitenwijk van Beiroet was niet meer over dan een ruïne.

Cyrus maakte zich los uit haar greep en rende de gang op naar de kamer van Faoud. Ma Mercedes sloeg het kalligrafieschrift dat op bed lag dicht en stopte het terug in zijn *I love Aruba*-rugzak. Ze had te doen met Cyrus en zijn broer, met hun verscheurde levens. Ze zouden opgroeien op het eiland als inheemse waaibomen: in de passaatwind zouden hun takken gelijkmatig één kant op buigen, als kaarsvlammen in de tocht. Maar hun wortels, afgekapt en onder het puin bedolven, lagen elders. Zoals de wortels van Urleson ergens anders lagen dan op de plek waar hij nu woonde. Was er daar iemand die hem begreep als hij op zijn kamer in Slotermeer het refrein meezong op de Wereldomroep over het zoete eiland dat hij nooit vergeten zou?

‘Ze zijn thuis!’

Maryam deed haar schort af en snelde de keuken uit. Een sleutel werd in het slot van de voordeur gestoken en omgedraaid. De hoge hakken van mevrouw weerkaatsten op de zwart-witte plavuizen in de entreehal, gevolgd door het geklepper van teenslippers onder blote kindervoeten en kibbelende meisjesstemmen.

‘Niet elkaar pesten!’ vermaande Rebecca Mousa haar dochters Noura en Sahar. ‘Ik vertel het aan je vader.’

De meisjes stoven uiteen, de één de trap op naar de slaapkamers, de ander langs de keuken de woonkamer in, waar ze zich met een duik op de Italiaanse designbank wierp.

‘O fijn, Maryam. Lunch over twintig minuten alsjeblieft.’

Even later zette Maryam twee zware boodschappentassen van Ling & Sons neer op het keukenaanrecht en begon de inhoud uit te

ruimen in de koelkast, de vriezer en de aangrenzende provisiekamer.

‘Mevrouw wilt nu koffie,’ zei ze tegen Ma Mercedes, die al was begonnen met het dekken van de lunchtafel. ‘Verse jus voor de meisjes, cola voor de jongens. Eerst vissoep, daarna twee clubsandwiches met lamsvlees en drie inktvissalades, één wit, één bruin, geen dressing voor mevrouw, saus apart voor Badra. Noura hoeft alleen soep. Meneer eet niet mee.’

Na het voorgerecht haalde Chede de soepborden af en bracht ze terug naar de keuken. Terwijl ze de borden afspoelde, klopte haar hart in haar keel. Ze zocht naar het juiste moment om mevrouw om een voorschot te vragen. Maar aan tafel bekvechtten de jongens met de meisjes over wie er met de elektrische racebaan mocht spelen die ze gisteren van hun vader cadeau hadden gekregen. En mevrouw had een dringend verzoek. Of ze vanmiddag haar turquoise jurk bij de stomerij in Noord wilde ophalen. Het moest echt vandaag. Morgen ging haar beste vriendin trouwen in Hotel Paradiso. Ze had meneer beloofd zijn favoriete jurk te dragen.

Op het aanrecht stapelde de afwas zich op. Zij waste, Maryam droogde. Maryam wist waar alles stond, kende de voedselallergieën van de kinderen, de dieetwensen van mevrouw, de agenda van meneer. Chede begon aarzelend over het voorschot. Over hoe hard ze het geld nodig had voor vanavond, voor Betico. Over hoe bang ze was ontslagen te worden, in zes jaar tijd had ze zoiets nog nooit gedaan, bedelen om haar geld.

‘Ik denk niet dat mevrouw daar een probleem van gaat maken,’ stelde Maryam haar enigszins gerust. ‘Maar verzin wel een smoes. De Mousa’s zijn zakenmensen. Ze stemmen AVP. Betico vinden ze een oproerkraaier. *Bad for business*. Dus zeg wat je wil, maar noem zijn naam niet.’

Terug van de stomerij hing ze de jurk van mevrouw op aan de middelste kledingkastdeur in de hoofdslaapkamer. Beneden, rondom het zwembad, ruimde ze het verdwaalde speelgoed van de

kinderen op – een barbiepop zonder hoofd, Noura's kinderfiets met zijwielen, een leren voetbal lekgebeten door de honden.

‘Waar zijn die beesten?’ vroeg ze aan Maryam, die twee bakken met hondenbrokken en water vulde in een hoek van de tuin, waarna Ma Mercedes een grote emmer met vloeibare zeep onder de buitenkraan schoof.

‘Daar.’ De Libanese werkster wees naar een beschaduwde plek onder de amandelboom waar de Jack Russells op hun zij lagen. ‘Ze slapen. De kinderen laten ze niet met rust. Wil jij zo de was ophangen? Dan zeem ik de ramen.’

Ze spoelde het zeepwater uit over de tuintegels. Schrobde ze schoon met een bezem. Schoof het vuile water met een trekzeem naar het afvoerputje naast het zwembad. Achter de buitenbar schudde Badra Mousa een cocktailshaker als een maracas door elkaar voor haar eerste daiquiri die middag. Weerspiegeld in het spoelwater, dat langzaam wegliep door het met strandzand verstopte putje, vloog een blauw-wit klm-vliegtuig over.

Ineens, met een steek van schaamte in haar buik, bedacht ze de perfecte smoes: ze zou Urleson een vliegticket naar Aruba cadeau doen voor zijn verjaardag eind deze maand. Het voorschot dekte ongeveer de helft van de ticketprijs, zou ze zeggen, de rest kon haar dochter Izaline haar voorschieten. Een moeder die haar kind bij zich wilde hebben, dat zou mevrouw zeker begrijpen.

Later die middag, achter in de tuin, onder de paarse flamboyant, haalde Ma Mercedes een wasknijper uit haar mond en hing het gewassen Star Trekdekbedovertrek uit Faouds kamer op aan de waslijn. Waterdruppels vielen neer op de dode boombladeren die de tuintegels bedekten. Op het dak van het gastenverblijf warmde een roerloze leguaan zijn bloed in de middagzon, de verdikte huid rondom zijn spleetogen gerijpt in een pauze die duizenden jaren had geduurd.

Maryam had gelijk gehad. Mevrouw had haar zonder problemen

het voorschot gegeven. De vier briefjes van vijftig zaten al netjes opgevouwen in haar portemonnee onder in de schoudertas. Straks, als ze naar huis ging, zou ze één briefje breken bij de *refresqueria* tegenover de Sint Anakerk. Dan had ze genoeg kleingeld om het busje terug naar Awatero te betalen.

Maar haar leugentje om bestwil drukte zwaar op haar hart. Ma Mercedes zag haar leven als een pad dat haar voorouders, op hun reis door de eeuwigheid, de weg wees. Zelfs leugentjes om bestwil konden gevaarlijk zijn. Ze vormden zijpaden, doodlopende vertakkingen die de geesten van haar voorvaderen op een dwaalspoor zetten.

Ze bracht de lege wasmand naar het washok naast de gereedschapsschuur. Ze nam de hark, schraapte de gevallen bladeren van de flamboyant bijeen en verbrandde ze in een blauwe olieton. Toen de rook omhoog kronkelde als een geestdanser en ze de knetterende bladeren een dode taal hoorde spreken, deed ze haar ogen dicht en vroeg haar voorvaderen om vergeving.

Verderop in de tuin klom Cyrus uit het zwembad, achtervolgd door de waterstraal uit Sahars waterpistool. Sahar achtervolgde haar broer tot aan de waslijnen, waar hij zich verstopt had tussen het opgehangen beddengoed. Gillend van plezier trok ze het hoeslaken weg waarachter ze een schaduw zag bewegen en trof haar broer met een dodelijke straal in zijn borststreek. Cyrus stortte neer. 'Ik heb gewonnen!' gilde zijn zusje en holde weg, terug het zwembad in.

Roerloos als de leguaan bleef Cyrus liggen. Ma Mercedes ging naast hem liggen, in de schaduw van de rode sierboom, en pakte zijn hand beet. De jongen draaide zijn gezicht naar haar toe en opende zijn ogen tot een spleetje.

'Wat doe je?' vroeg hij.

'Dood zijn is niet zo erg als ze zeggen,' zei ze met haar ogen dicht. Vlak boven hen waaide de passaat door de ritselzieke trilkrui van de flamboyant.

‘Maar je bent niet dood,’ zei Cyrus. ‘Ik wel, maar jij niet.’
Ma Mercedes kneep in zijn hand. ‘Samen dood zijn is fijner, toch?’

*

Rond de klok van vier uur hoorde Ma Mercedes de wagen van meneer de oprit oprijden. Twee autodeuren sloegen dicht. Gehaaste voetstappen op het grindpad voor de ingang van de villa. Onderaan de trap in de ontvangsthall riep meneer naar boven dat Cyrus en Faoud onmiddellijk naar beneden moesten komen. Oom Tamir plukte mevrouw en haar nicht Badra van hun ligstoelen bij het zwembad. Maryam en Faoud renden heen en weer tussen de tuinschuur en de patio met uitklapstoelen onder hun arm. ‘bbc, bbc, war, war!’ zei Cyrus met opgewonden stem terwijl hij Chede vanuit de keuken meetrok door de woonkamer naar de patio.

De hele familie verzamelde zich op de lange, brede veranda aan de achterkant van het huis voor de radio-uitzending van bbc World Service, live vanuit Libanon. Meneer en oom Tamir droegen de zware bakelieten radio de woonkamer uit naar buiten waar de ontvangst van de satellietshotel op het dak het beste was. Mevrouw bewoog de uitgeschoven antenne net zo lang heen en weer totdat een krakerige, Engelssprekende stem hoorbaar werd boven de sirenes van een luchtalarm.

Jong en oud vielen stil. Cyrus, die op schoot zat bij mevrouw, kroop dicht tegen zijn moeder aan. Samen met Maryam liep Ma Mercedes af en aan met glazen muntthee en schalen dadels, vijgen en olijven. Nadat de drankjes en hapjes waren geserveerd, deed Maryam haar schort uit en nam plaats op de vrije tuinstoel. Mercedes trok zich terug in de bijkeuken en at wat dadels van een shoteltje als lunch.

Om de zoveel tijd wierp ze een blik om de hoek. Niemand van de familie sprak tijdens de uitzending. De kinderen beten

op hun nagels. De volwassenen staarden glazig voor zich uit of schudden moedeloos hun hoofd. Door de open schuifdeur kon ze de radiogeluiden luid en duidelijk horen. Soms viel de radiostem van de reporter weg door de plotselinge, oorverdovende knal van een explosie.

Ma Mercedes verstijfde. Het angstige geluid bracht haar terug naar de lang vervlogen dagen dat baby Eliana, vastgebonden in een doek op haar rug, hongerig murmelde in haar slaap terwijl ze langs de kustweg tussen San Nicolas en Savaneta strohoeden verkocht in de snikhete zon. Buitenechtelijk zwanger en verstoten door haar familie was ze vanuit Willemstad op de boot naar Aruba gestapt. Ze vond een kamertje in San Nicolas bij een alleenstaande moeder met drie jonge kinderen. 's Avonds, achter het zwarte schot voor het kamerraam, stak ze een kaars aan om de lange avonden door te komen, zoogde haar baby en wiegde haar in slaap. Nergens in de huizen of op straat zag je in die dagen een streepje licht. Het was oorlogstijd. Metalen haaienvinnen van Duitse onderzeeërs doken op voor de kust. Amerikaanse patrouilleschepen lagen voor anker in de haven. Uit vrees voor een torpedoaanval op de Lagoraffinaderij, die de geallieerde vliegtuigen voorzag van brandstof, moesten alle eilandbewoners na zonsondergang hun lichten doven, drie jaar lang.

Als een gigantische foetus had ze avond na avond in het benauwde, donkere hok op een vloermat gelegen. Haar baby dicht tegen zich aangedrukt. Luisterend naar de laag overscherende verkenningsvliegtuigen, de explosies en de huilende sirene van het luchtalarm. Steeds minder eilandbewoners durfden hun huizen uit te komen. Klanten voor haar zelfgevlochten strohoeden werden schaarser. Baby Eliana groeide intussen als kool. Haar zware borsten raakten leeg, maar ze had twee monden om te voeden. Om vijf uur 's ochtends stond ze op, molk de geiten die losliepen in de knoek en gaf haar kind de warme melk, gekookt op houtvuur, te drinken als enige maaltijd van de dag.

Steeds langer duurden haar werkdagen langs de hete kustweg. De kinderen van haar huisbazin bleven bij haar kleintje. Maar zelf hongerig namen ze haar haar eten af. Baby Eliana verzwakte. Had steeds minder kracht in haar mollige lijfje. Een jaar en twaalf dagen oud was ze van de honger gestorven.

Ma Mercedes schrok van het gepluk aan haar schort. Door haar vochtige ogen zag ze Cyrus voor zich staan.

‘Mama!’ riep hij door de keuken. ‘*Chede ta yora*’, Chede is aan het huilen.

Even later stonden Mevrouw en haar kinderen om haar heen. De radio-uitzending was afgelopen. Cyrus klom op haar been, veegde de tranen van haar gerimpelde gezicht, sloeg zijn kleine armen om haar nek. Schokschouderend en met horten en stoten kwam het eruit.

‘*Urleson, mi yiu homber*’, Urleson, mijn zoon, snikte ze. ‘Ik kan niet nog een kind verliezen.’

Mevrouw legde haar gemanicuurde hand op haar schouder. ‘We houden van je, Chede,’ zei ze, ‘precies zoals je bent.’

Inmiddels was de bedrukte stemming onder de Mousa-familie omgeslagen. Iemand legde een lp op de platenspeler. Een engelachtige vrouwenstem, een stem die ook Ma Mercedes in de keuken betoverde, klonk door de boxen. In de woonkamer werd er gelachen en gedronken, gedanst en meegezongen in het Arabisch. Toen Badra en Tamir waren vertrokken en ze de theeglazen van tafel had geruimd, vroeg ze Maryam de naam op de platenhoes voor haar te spellen: F-a-i-r-u-z.

5

De chauffeur van transportbusje Trenchtown Thunder trapte hard op de rem en draaide het raampje aan de passagierskant open. Zijn busje zat eigenlijk vol, zei hij, maar als de twee *lovely ladies* voorin een stukje dichters tegen elkaar aanschoven, kon mevrouw er nog wel bij.

Ma Mercedes stapte in, trok het schuifportier dicht en noemde haar bestemming. Haar stem kwam nauwelijks uit boven de Marleyreggae die door de ingebouwde subwoofers pompte. De chauffeur schakelde, trok op en versnelde. De pluchen pop van keizer Haile Selassie, die een hand opstak alsof hij het verkeer een halt toeriep, bungelde hevig heen en weer boven het dashboard. Op hoge snelheid naderde het busje de drukke rotonde bij het vliegveld. Chede vouwde haar handen en bad tot de Zwarte Madonna, Hoedster van wegen en kruispunten, om aan haar te denken in het uur van haar dood.

In het metalen licht van de vroege avondzon stopte het busje bij de eindhalte achter salsaclub Azucar. Schreeuwende kinderen renden blootsvoets door de stofwolken achter het busje aan in de hoop op een fooi als ze hielpen met het uitladen van de bagage, met touwen vastgebonden op het dak. In de schaduw van een indjuboomb leunde een pauzerende taxichauffeur tegen de achterbak van zijn Chevrolet. Met zijn autosleutel probeerde hij de overblijfselen van zijn middagmaaltijd uit zijn kiezen te peuteren.

Mercedes betaalde en stapte uit. Aan de overkant van de weg trok een protestmars van ppa-aanhangers voorbij. Een honderdtal zwarte betogers, oranje partijsjaals om hun hoofden gebonden, scandeerden anti-regeringsleuzen. Op een spandoek stond: 'Laten we realistisch zijn en het onmogelijke eisen'. Vanuit tegenovergestelde richting reed een luidruchtige auto-optocht van

MEP-supporters richting het centrum van San Nicolas, wapperende gele linten vastgeknoopt aan de antennes en nationale vlaggen met het portret van Betico gedrapeerd om hun schouders.

Ze sloeg de hoek om, de zandstraat in. Ze groette de Albatros, die voor zijn huis zat op een omgekeerde krat bier. Met een prikvork draaide hij versgevangen zee kreeften om die lagen te braden op het rooster van zijn barbecue. Zijn hangbuik werd geaccentueerd door een broekriem met leren gesp waarin zijn initialen opzichtig pronkten. Verderop in de straat, onder het golfplaten dak van haar verkrotte woning, vervloekte Miranda Marley haar zoontje, dat te vlug en behendig was voor haar klappen. Een driebenenige hond huppelde achter zijn rastafaribaasje aan. De dochter van Teresita Enrico lag op haar buik in het zand. Het meisje, gekleed in lompen, hield het uiteinde vast van een touw om de nek van een geit. Alsof ze een slee was, voortgetrokken door een huskeyhond, liet ze zich voortslepen door het zand, de helling af.

Het afgepeigerde lichaam van Ma Mercedes ontspande zich. Ze was weer thuis.

*

Boven Awatero kwam de volle maan op als het leeggeschraapte bord van een bedelaar. Een stroomstoring doofde het Bacardi-neonbord boven de ingang van Chedes rumcafé. De megafoonstem van de Leider schalde door de donkere zandstraat.

‘Liever vrijheid in armoede dan rijkdom onder de knoet!’

Instemmend gejoel steeg op uit de toegestroomde menigte. Twee uur geleden was de auto-optocht van de MEP tot stilstand gekomen op het parkeerterrein voor Chichi's supermarkt. Een woordvoerder van de partijleider klom achter in de laadbak van een gele pick-uptruck. Door een megafoon, zijn schelle stem vervormd door het hoge volume, kondigde hij aan dat de Vader des Vaderlands

over een uur een toespraak zou houden voor iedereen die Aruba en de Arubanen een warm hart toedroeg. Een koor van claxons beantwoordde de mededeling. Met opgerolde affiches, lijmbussen en borstels onder hun armen trokken de partijleden vervolgens de wijk in. Ze plakten de partijposters op elektriciteitspalen, boomstammen en blinde muren. Deelden Betico-buttons uit aan voorbijgangers. Een enkeling nam de button aan, spuugde erop en smiet hem weg in de doornstruiken. Maar toen de Leider rond de klok van negen uur in de laadbak van de pick-up klom en triomfantelijk zijn vuist balde in de lucht, keek de woordvoerder naast hem tevreden rond. Awatero was massaal uitgelopen om de Bevrijder te horen spreken.

De aangekondigde speech gaf Mercedes de tijd de mise-en-place in haar rumshop tot in de puntjes te verzorgen. De rumglazen werden nauwkeurig met theedoeken gepoleerd, de banken en tafels afgestoft en voorzien van onderzetters, schone asbakken en tandenstokers. Boven de tafels werden lampionnen opgehangen in de partijkleur van de MEP. De romige dipsaus voor bij de geroosterde kreeft die de Albatros had klaargemaakt, stond in bakjes klaar onder in de koelkast. De cassettespeler op de hoek van de uitklapbare toonbank speelde Arubaanse walsen, de lievelingsmuziek van de eregast. Eerder die avond had ze haar dochters naar Chichi's gestuurd voor de duurste fles rum. De Santiago de Cuba xxo kostte meer dan haar maandelijks boodschappen bij elkaar opgeteld.

Haar nagels geknipt en gelakt, haar gezicht bepoederd en opgemaakt, wachtte Ma Mercedes op de komst van Betico. Onder haar bloemenshort droeg ze een smetteloos gestreken gele zondagsjurk met een wit halsboordje. Lange goudkleurige oorbellen hingen in haar oren. De hoge pieptoon van de National Electricity Company schalde door de wijk. De stroomstoring was voorbij. De rood-zwarte neonletters BACARDI GOD'S OWN FLAVOUR sprongen aan boven de rumshop. In de donkerrode neongloed lachte ze nerveus de stralend witte tanden bloot van haar kunstgebit.

‘Je kunt niet zeggen dat ik de Antillen uit elkaar heb ge-MEP’t: de Antillen, zoals Nederland ze dacht, hebben nooit bestaan!’

Gelach en stormachtig applaus. Vanaf haar plek onder het golfplaten afdak leek de Leider op de Paus achter op zijn kogelvrije Jeep. Met de staf van zijn woorden spleet hij de Caraïbische Zee voor de ogen van zijn volgelingen en wees hun de weg naar het beloofde land.

‘Ons volk... ‘eer en waardigheid’... ‘onze heilige wens in vervulling gegaan!’

Een woud van vuisten ging de lucht in. De MEP-leider, geholpen door twee partijleden, stapte uit de laadbak en begaf zich onder zijn aanhang. Camera’s van persfotografen flitsten. Beveiligers probeerden het gedrang rondom de Bevrijder in bedwang te houden. Hij schudde handen, groette iedereen, sprak jong en oud aan, man en vrouw. Honderden Arubanen kende hij bij naam, had Lionel haar ooit verteld. Dag en nacht stond zijn huis in Santa Cruz open voor aanhangers die om raad en hulp vroegen.

Vanuit haar rumshop zag ze de Vader des Vaderlands de zandstraat in lopen als een driemaster aan de horizon die, omstuwd door tientallen kleinere schepen, langzaam dichterbij kwam. Zijn naderende verschijning werd spookachtig bijgelicht door de gloed van brandende koolpotten voor de kleine huizen en winkels. Naarmate hij dichterbij kwam, voelde ze het lichter worden in haar hoofd. Starstruck door de rijzige gestalte in het crèmewitte pak. Langs de kant van de weg tilden moeders hun jonge kinderen op de schouders. Tieners klommen op schuttingen en boomtakken om een glimp op te vangen van de baas van het eiland. De Albatros, die voor de deur van zijn kraslotwinkel blikken bier uit koelboxen verkocht, deed goede zaken.

Toen hij het buitenterras van de rumshop betrad, gevolgd door zijn zoon en een groepje slippendragers en vertrouwelingen, heette ze de Leider welkom met een hoge, nerveuze stem en maakte een

diepe, stijve buiging.

‘Dat is niet nodig, Mercedes,’ zei hij vriendelijk en zacht. ‘Geen plichtplegingen alstublieft.’

Ma Mercedes staarde de Bevrijder aan. ‘U kent mijn naam nog?’

‘Uw man was een trouwe partijgenoot. Het spijt me dat ik niet op zijn begrafenis aanwezig kon zijn. U heeft hoeveel kinderen?’

‘Zeven. Mijn jongste, Urleson, studeert in Hulanda.’

‘Als er iets is wat ik voor ze kan doen, aarzelt u dan niet bij de MEP aan te kloppen en mijn naam te noemen. Ik ben een instrument van het volk.’

Haar tong struikelde over de dankwoorden.

‘Uw wil is mijn wet, mevrouw. Heeft u misschien een glas water voor me? De warmte is uitzonderlijk vandaag, vindt u ook niet?’

Ma Mercedes knipte haar vingers. Jeandrelica, gekleed in haar mooiste batikjurk, een gele hoofddoek om haar uitgekamde kroeshaar gebonden, kwam door het schelpengordijn naar buiten. Voor zich uit droeg ze een dienblad met glazen, twee kannen ijswater en een fruitschaal gevuld met maracuja, schijven watermeloen en gepelde lychees. Sherdamena, donkere eyeliner rond haar ogen, volgde in haar kielzog. In kommen van kalebas serveerde ze geroosterde vis en kip uit, met drie verschillende soorten sauzen en gegarneerd met warme stukken ananas en pinda's.

De Leider depte zijn vettige lippen af met een papieren servet en bedankte Mercedes en haar dochters voor hun voortreffelijke kookkunsten. Charmian en Sharon ruimden de tafel af. Achter de toonbank veegde Ma Mercedes het zweet van haar hals met een geparfumeerde zakdoek. Onder de toonbank lag een gevuld sigarettenetui van messing dat ze bewaarde voor speciale gelegenheden. De deksel was bedrukt met een portretfoto van haar gestorven echtgenoot, opdat hij nooit zou worden vergeten. Zenuwachtig streek haar hand over haar schortzak. Ze voelde de randen van de envelop waarop Charmian, die van al haar kinderen

het mooiste handschrift had, de adresgegevens van Urleson in Amsterdam had geschreven.

Zo meteen, dacht ze, na zijn *afterdinner*-sigaret, geef ik hem de envelop. Als zij iets gedaan had willen krijgen van haar man – meer huishoudgeld, een mildere straf voor een ondeugend kind – was er geen beter moment geweest dan vlak na het eten, wanneer Lionel op de veranda een dun sigaartje rookte bij het vallen van de avond en de spanning van de dag van hem af gleed, om hem te overtuigen van haar gelijk.

Door het rinkelende schelpengordijn stapte ze het buitenterras op. Bij de eretafel klikte ze het sigarettendoosje open en bood de Leider een rokertje aan. Naast haar stond Sherdamena klaar met een stormaansteker, de wakkerende vlam bestand tegen de passaatwind.

Betico hief zijn rechterhand op tot borsthoogte, handpalm naar buiten gekeerd. ‘Doktersadvies,’ bedankte hij beleefd.

Ook haar aanbod van een glas Santiago de Cuba, door Jeandrelita in de keuken uit de luxe verpakking gehaald, waarna ze de fles geopend had zodat de rum alvast kon ademen, werd vriendelijk afgeslagen.

‘Geen drank onder werktijd. Afspraak met mijn vrouw. Mijn zoon houdt me eraan.’

Ma Mercedes trok wit weg. De gedachte aan het verspilde geld deed haar buik draaien van misselijkheid. Niemand van haar vaste klanten verdiende genoeg om een druppel van de xxo-rum te kunnen betalen.

Betico Croes keek op zijn polshorloge. ‘Kunt u mij het toilet wijzen, mevrouw? Wij moeten zo maar weer eens gaan.’

Bijgestaan door zijn zoon, een bleke jongen met schichtige kraalogen, trok Croes zich terug in het houten wchok op de binnenplaats achter de krotwoning. Het toilet was te klein voor twee personen. Zijn rug naar de binnenplaats toegekeerd, stond de zoon in de deuropening, en hielp zijn vader overeind van de wc-

pot. Door de raamhor in de keuken, bijgeschenen door het peertje aan het plafond, zag Mercedes voordat de Leider zijn broek omhoog hees een flits van het buiklitteken op de plek waar de kogel naar binnen was gegaan.

Teruglopend naar de voorkant van haar woning oogde de Bevrijder verzwakt. Met pijn in het gezicht gebruikte hij de onderarm van zijn zoon als ondersteuning om de drie treden naar de keuken te beklimmen. In de keuken bood Ma Mercedes ook haar arm aan en hield het schelpengordijn voor hen open.

‘U bent te vriendelijk,’ zei Betico terwijl ze naar buiten liepen het terras op. ‘De omstandigheden hebben mij tot revolutionair bestempeld. Daar betaal ik thans het leergeld voor.’

De Leider en zijn entourage maakten zich op om te vertrekken. Twee persfotografen wilden nog een plaatje schieten. Spontaan sloeg Betico Croes zijn arm om het middel van Ma Mercedes, trok haar naar zich toe en lachte naar de camera.

Ze rook zijn zure zweetlucht. Voelde zijn hand op haar brede heup. Zag van de zijkant de huidvlekken op zijn glimmende voorhoofd. Nu, dacht ze. Dit is het moment. Voor de flitsende camera’s haalde ze de lege envelop, die ze bij zich had gestoken in de zak van haar bloemenschort, tevoorschijn, en drukte hem Betico in zijn hand. Rechts bovenin had ze genoeg postzegels opgeplakt voor de luchtpost naar Nederland.

‘Weet u, meneer,’ zei ze, terwijl haar beide handen zich als een oester om de hand van de Leider sloot, ‘u bent de vader van ons eiland, tata de nos isla. Aruba heeft haar kinderen nodig. Maar mijn zoon Urleson zit in Europa. Ik hoor nog maar zo weinig van hem. Misschien komt dat omdat hij geen vader meer heeft, ik weet het niet. Kunt u hem geen briefje schrijven en zeggen dat het eiland op hem wacht? Hem vertellen dat er genoeg werk is voor hem hier? Dat u hotels aan het bouwen bent? Hij is net klaar met de hotelschool, mijn Urleson. Hij kan alles voor u doen. Catering, roomservice,

schoonmaken. Hij is een goeie jongen. Een harde werker. Hij maakt overuren, ook op zondag, dat vindt hij helemaal niet erg. Als u hem een briefje schrijft. Hij zal u niet teleurstellen. U kunt op hem rekenen. Ik sta voor hem in. Voor zijn karakter. Hij is betrouwbaar. Loyaal. Als u hem een kans wilt geven, dan...'

De arm van de Bevrijder liet haar middel los. De woordenstroom droogde op in haar schorre keel. Ze kon zich niet herinneren dat ze ooit zo veel gezegd had in zo'n korte tijd. Ze transpireerde hevig. Het zout prikte in haar ogen. Terwijl ze het zweet uit haar ogen wreef, zag ze het troebele beeld van Betico die, omringd door zijn gevolg, de rumshop verliet. Even later, haarscherp nu, zag ze hoe hij de steile zandstraat in liep, terug omhoog, naar de parkeerplaats bij Chichi's. Hij liep moeilijk. Meermaals greep hij naar zijn buikstreek. Voor de kraslotwinkel van de Albatros stopte hij even om op krachten te komen. De zoon nam de envelop over van zijn vader, vouwde hem twee keer dubbel en propte hem in zijn achterzak.

6

Het mangrovebos aan het einde van de zandstraat lag aan een smalle, lange inham die van de zee het land in liep. Stokken van ochtendlicht beroerden een dunne boomstam als drumsticks het gespannen geitenvel van een djembé. De varens aan de grond ruisden in de passaat als aanspoelende golven.

Weken waren verstreken zonder nieuws van haar zoon. Vanuit een telefooncel in het postkantoor van San Nicolas had Ma Mercedes twee keer geprobeerd hem collect call te bellen op zijn vaste nummer in Amsterdam Nieuw-West. Na een lange stilte aan de andere kant van de lijn kwam de dame van de telefooncentrale bij haar terug met de mededeling dat het nummer van de opgeroepene niet opnam.

In de bladschaduw van het mangrovebos, haar gezicht gevlekt als een luipaard, zette ze haar plastic emmer neer. Haar zakradio stoorde. Ze schoof de antenne uit voor een betere ontvangst van het radiosignaal dat vrij rondbewoog in de ether. De ruis op de zender nam af. Uit de luidspreker klonken door elkaar pratende stemmen in een hoog oplopende studiodiscussie. Ze spraken over dingen waar ze wel de rode draad van begreep, maar niet de details.

...eerste nationalistische partij met zetel in Nederlandse parlement...

Ze liep tussen de bedden yam en cassave, door haar en de Albatros geplant in een stuk grond waar de zon voldoende bij kon.

...economische malaise...

Met haar handen en ogen peilde ze hun rijpheid.

...toenemende maatschappelijke spanningen tussen autochtone en allochtone jongeren...

In het luipaardlicht hief ze haar kapmes en hakte vier rijpe cassavewortels een halve meter boven de grond af. Zonder hun wortels krulden de bladeren op en lieten hun groene hoofden hangen. Zo moest Urleson zich voelen, dacht Mercedes, ver weg van zijn geboortegrond.

Ze stapte uit het jaguarlicht het zonovergoten strand op. Ze zette de volle emmer neer in het fijne, zachte, witte zand en ging zitten naast de Albatros, een Curaçaoënaar uit Willemstad met wie ze samen was opgegroeid. Zijn zwijgende blik aanbad de barokke pracht van haar stevige borsten en billen. Ze stond hem toe zijn ogen over haar lichaam te laten dwalen. Zeemansogen die de havens van de wereld hadden gezien. Ondanks zijn lamme arm, als gevolg van een kinderziekte, had hij de zeven zeeën bevaren als marconist op een Venezolaanse olietanker. In Sint-Petersburg had hij Russen met hun adem woorden zien schrijven in de ijskoude winterlucht. In Afrika, zei hij, was zwart een kleur in de regenboog. Voor de liefde was hij vier jaar voor anker gegaan in de haven van Lissabon. Als gescheiden man zonder kinderen was hij een paar jaar geleden teruggekeerd naar Aruba, om een oom te zijn voor de kinderen van zijn broer, die samen met zijn Syrische vrouw een kapperszaak runde in Savaneta. Een paar maanden later was hij een kraslotwinkel begonnen in de zandstraat, schuin tegenover haar rumshop.

Twee ranke visserskano's, de boeg en het achterstevan gebogen, staken door de schuimende golven in de branding, op weg naar open zee. Hoewel het nog vroeg in de morgen was hing er een roodkopere waas boven de San Nicolasbaai. Verhit door de brandende ochtendzon trilde het Delfts blauwe water verblindend. Verder op het strand klonk het geblaf van zwerfhonden. Tussen de pirogues, achtergelaten op het droge, speurden ze naar een dode meeuw of tilapia, aangespoeld door het opkomende tij. Ma Mercedes zette het radiovolume een stukje hoger.

Bonki Irausquin hier op Radio Kelkboom. Zo meteen het zevenuurjournaal van zondag 21 augustus. Maar nu eerst...

De Albatros grijsde vertederd. 'Wat zou je zijn zonder je radio, Chede?' zei hij.

'Laat me,' antwoordde Mercedes, 'het is mijn lijntje naar de wereld.'

Ze wendde haar ogen af van de felle waterglinstering en keek omhoog naar de dunne, langgerekte wolken. Wolken die boven de mangrovebaai van vorm veranderden, eilanden en archipels werden in het uitgestrekte hemelblauw. Wolken die als de witte koppen van paddenstoelen afknaptten van hun steel en meedreven op de golfstroom van de noordoostpassaat.

Vanuit het oosten kroop een grote cruiseboot als een slak langs de kustlijn richting de haven van Oranjestad. Mercedes wisselde een blik van verstandhouding met de Albatros. Toen ze klein waren en opgroeiden in Winchi, een achterbuurt in Willemstad waar alle stegen uitkwamen op de haven, hadden ze op de hoek van de Locostraat voor het eerst een cruiseschip de Curaçaose haven in zien varen. Een drijvende stad hoger dan de kerk en het schoolgebouw. Boeg en bakboord witter dan de suiker over hun funchi.

Dichterbij breidde de wazige luchtspiegeling die boven de baai hing zich uit als een olievlek. De vertroebelende damp vergrootte sommige dingen uit en gumde andere weg. De flamingokolonie op de zeebank in de verte had de scherpte van een fotografisch beeld. Maar de luchtwortels van de mangroven die de baai omzoomden leken slechts een nevelige, groene vlek.

Dus was ze er niet zeker van of ze het radionieuws goed had gehoord. Kon ze niet met zekerheid zeggen welke arm van de Albatros om haar schouders gleed, zijn lamme of zijn goede. Het onderscheid viel niet meer te maken nu alles om haar heen mistig en onwerkelijk was. Ze haar eigen ogen niet meer vertrouwde. Land en zee zowel de vastomlijnde helderheid als vaagheid hadden van een droom op one *happy island*,

t
h
e

m
i
d
d
l
e

t h e c e n t r e o f e v e r y t h i n g

n
o
w
h
e
r
e

Gradicimento

Durante nos estadia na Aruba, na november 2024, nos a bin riba e idea ambicioso di traduci e storia Radio Gaga for di Hulandes pa Papiamento, crea un buki gratis, y crea un programa educativo rond di dje.

For di e prome momento, tur hende na kendenan nos a comparti nos plan ambicioso a reacciona cu entusiasmo. Radio Gaga a haya sosten di hopi hende na Aruba y na Hulanda. Un red humano di dedicacion y inspiracion a haci e produccion aki posibel. Sin boso yudansa, nos lo no a yega asina leu nunca.

Durante cada fase di e produccion aki, Olga J. Buckley a yuda nos incansablemente cu su conocimiento, creatividad, contactonan y curason caluroso.

E traduccion di Radio Gaga tabata den e miho mannan posibel. Joyce L. Pereira a haci un trabou fantastico: meticuloso tanto den redaccion como den contenido. Ramon Todd Dandaré a percura pa redaccion impecabel di e texto.

Shamila Croes, amante di literatura y famia leu di Betico Croes, a skirbi e prologo y a duné un toke personal, pasional y caluroso. Nos no por gradici Wim Rutgers, nestor di literatura Arubiano y Caribense, suficientemente pa su epilogo profesional y cla.

Renwick Heronimo, Esther Ignacio-Tas, y Ryan Oduber a yuda nos generosamente y desinteresadamente durante desaroyo di nos plannan cu nan conocimiento y conseho. Nos personanan di contacto na Nederlands Letterenfonds y Cultuurfonds Caribisch Gebied a demostra nan disponibilidad pa yuda, pa Radio Gaga na

Aruba por haya merito na momento di haci peticion pa subsidio.

Joe Fortin a percura pa desaroyo di nos programa educativo por a continua na Colegio Arubano cu e docentenan di Papiamento Brandon Figaroa y Swinda Arendsz y Jos Hooyschuur, docente di Hulandes.

Danki na nan esfuersonan conhunto, Radio Gaga a haya su caminda pa yega na e studiantenan.

Clifford Rosa di Fundacion Rancho, cu su recorrido den e barrio di Rancho, a inspira nos pa haci un adiccion importante na e programa educativo.

Kim Violenes su arte di portada briyante a surpasa tur nos expectativa-nan. E diseño grafico tabata den e mannan experto di Joost Horward.

Danki na e colaboracion fructifero di Astrid Britten, Gina Jie-Sam-Foek, y Alexis Tromp di Biblioteca Nacional Aruba, e edicion gratis aki y e audiobook di “Radio Gaga” cu ta compaña a haya un plataforma adecua den e espacio publico.

Tras di cortina, Uitgeverij Van Oorschot y Koninklijke Bibliotheek a yuda nos haci e version papia di e bunita traduccion den Papiamento disponibel gratuitamente via e website di biblioteca. Asina tambe e storia Arubiano aki lo yega cerca e interesadonan na e otro islanan ABC, SSS y na e comunidad di habla Papiamento su diaspora na Hulanda.

Finalmente, nos tin enorme gratitud na Maria Silva di Vibration PR & Media pa su promocion creativo y pasiona, cu ohala lo percura pa Radio Gaga sigui resona na Aruba pa hopi tempo mas, nos gratitud ta grandi!

Julien Ignacio & Hanneke Vroegindeweij

**“Riba Awatero luna yen a
sali manera tayo bashi di un
limosnero. Pa un fayó di
coriente e borchí di neon di
Bacardi riba entrada di e
rumshop di Chede tabata
paga. E stem di megafon di e
Lider tabata resona den e
caya scur.
‘Miho libertad den pobresa
cu rikesa bou di sla di
carbachi!’”**

**Un audiobuki gratis, papia na
Papiamento, lo ta disponibel via
e website di Biblioteca
Nacional Aruba**

Radio Gaga ta un storia ficticio poni contra e telon di e historia recién di Aruba: e preludio di Status Aparte, e tempo cu Betico Croes a duna voz na e identidad Arubiano.

E storia su protagonista ta Ma Mercedes: un señora di edad cu pa hopi Arubiano parce nan wela. Ma Mercedes ta traha duro pa yega fin di luna. E ta preocupa specialmente pa su yiu homber cu a bay studia na Hulanda. E lo bolbe mir'e? E ta spera cu Betico por yuda su yiu haya un futuro na Aruba. Pero con e por convence Betico pa e bishita su rumshop?

Julien Ignacio ta un escritor Hulandes- Arubano. Su di dos buki Goudjakhals (2023), un coleccion di cuenta tocante migrante, a gana e Amarte Literatuurprijs y e Biesheuvelprijs. Radio Gaga, e storia final den Goudjakhals, ta un homenahe na su wela Arubiano di Dakota.

